Tuncer CÜCENOĞLU

SABAHATTİN ALİ

Mitos Boyut

TİYATRO / OYUN DİZİSİ 153

Bu kitaptaki oyunun Fikir ve Sanat
Eserleri Yasasından ve yasalardan
kaynaklanan tüm hakları yazarına aittir.
Yayınlanan oyunların sahnelenmesi,
oynanması, herhangi bir amaçla
eserlerden yararlanılması ancak
eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
bu eserden yararlanacak
kişi veya kurumlarla, kuruluşların
yazarına doğrudan (veya yayınevimiz aracılığıyla)
başvurmaları zorunludur.

Oyun hakları:
© Tuncer Cücenoğlu. (*E-posta*: tcucenoglu@yahoo.com)

Türkiye Yayın Hakları:
©TEM Yapım Yayıncılık

Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları
Oyun Dizisi 153
Sabahattin Ali / Tuncer Cücenoğlu

1. Basım: Mayıs 2003

Baskı: Ran Ofset, Fatih Sanayi Sitesi Topkapı-İst.; Tel . 212. 567 01 20

ISBN 975-8648- 41-6

TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2 Gümüşsuyu-80090 İstanbul
Tel: 212. 249 87 37-38 ; Faks: 212. 249 02 18
E.posta: mitosboyut@hotmail.com

Mitos-Boyut Yayınları • TİYATRO / OYUN DİZİSİ 153

Ataol Behramoğlu'na

TUNCER CÜCENOĞLU

SABAHATTİN ALİ

[Tanıklı, Müzikli, Belgesel Oyun, 2 Bölüm]

Mitos Boyut

İÇİNDEKİLER

Önsöz / Tuncer Cücenoğlu...5

Sabahattin Ali,... 7

Şiir, "Sabahattin Ali" / Cengiz Bektaş,... 107
Sabahattin Ali Dosyası / Ataol Behramoğlu,... 109
Bir Aydının Belgeseli / Prof. Dr. Hülya Nutku,... 111
Bir Mektup / Elena Oganova,... 114
Eline Beynine Sağlık/ Şakir Gürzumar,... 116
Cücenoğlu'nun En Son Oyunu/ Kemal Başar,... 119
Yazınımızdan Erken Kayan Yıldız/ T. Cücenoğlu,...120

YAZARLARI YOK ETMEK OLASI MI?

Tuncer Cücenoğlu

Sabahattin Ali, öykü ve romanlarıyla, özellikle de yaşam öyküsüyle beni derinden etkilemiş bir yazarımızdır.

Henüz kırk bir yaşında, belki de yazarlık yaşamının en olgun döneminde katledilmesi, yeni yapıtlarının yazın dünyamıza kazandırılamaması gibi bir sonucu getirmiş ve bu da bende tanımlayamayacağım üzüntülere neden olmuştur yıllardır. **Sabahattin Ali**'nin yaşam öyküsünden yola çıkarak bir oyun yazmak düşüncesi bende yaklaşık yirmi yıldır hiç eksilmeden sürüp geldi ve sonuçta da izlediğiniz ya da okumakta olduğunuz bu "belgesel tragedya" çıktı ortaya.

Tragedya kahramanları yerel değil evrensel özellikler taşır. İşte **Sabahattin Ali** de böyle bir kahramandır. Çünkü o katı kuralların egemen olduğu bir toplumsal düzende, egemenlerle/tanrılarla savaşa girmiş ve sonuçta da yenilmiştir.

Ancak bu yenilgi onu yok etmeye çalışan güçlerin bir zaferiymiş gibi görünse de, uzun dönemde yazarın başarısıyla sonuçlanmıştır. Çünkü onun yaşayıp gitmesine engel olamamışlardır. Demek ki toplumsal düzenle kavgaya giren bir yazar, eğer kalıcı yapıtlar üretmeyi de başarmışsa hak ettiği ölümsüzlüğe de ulaşacaktır.

Sabahattin Ali'nin, bir oyun yazarına yeterli malzeme sağlayan yaşamında, önemli hiçbir şeyi atlamamak isteğiyle, kitap olmuş ya da bir gazetenin ya da bir derginin sararan sayfaları arasında, sanki benim kendilerine ulaşmamı bekler gibi yıllarca saklanmayı başaran anılar, görüşler,bilgiler ve belgelerden sonuna kadar yararlanmak amacıyla bir büyük uğraşa girdim. Bu bağlamda **Kemal Sülker**'in, **Filiz Ali** ve **Atilla Özkırımlı**'nın, **Reşit. M. Ertüzün**'ün, **Nihal Atsız**'ın, **Asım Bezirci**'nin ve özellikle **Kemal Bayram**'ın değer-

li çalışmalarından geniş ölçüde yararlanarak, yazarların yok edilemeyeceği iletisiyle "Sabahattin Ali" belgesel oyununu yazmayı başardım. Ancak bu alışılmış dramatik bir oyun değil, dramatik öykünün, anlatılarla/tanıklıklarla geliştirildiği bir denemedir. Belki de tanıkların yardımıyla bir yargı salonunda **Sabahattin Ali** gerçeğini öğrenme çabasıdır.

Bu düşüm gerçekleştiği için tanımlayamayacağım mutluluklar yaşıyorum bu günlerde. Çünkü bu ve benzeri değerlerimizi böylece halkımızın ve özellikle genç kuşakların tanımasında küçük bir katkım olursa, **Sabahattin Ali**'ye karşı görevini yapmış insanlardan biri olmanın coşkusuyla ancak huzur duyarım bundan.

Zaten yazar dediğiniz nedir ki? Kendi kendine yeni dünyalar kurmak için müthiş coşkular yaşayan, kurduğu bu dünyaları diğer insanlara kabul ettirebilmek için de inanılmaz savaşımlar veren arsız insancıklar değil mi?

SABAHATTİN ALİ

2 Bölüm

KİŞİLER:

SABAHATTİN ALİ : Türk öykü ve roman yazarı. 40 yaşlarında.

ALİ ERTEKİN : Sabahattin Ali'yi öldürdüğünü söyleyen, Ordudan atılmış bir astsubay. Yugoslav göçmeni. 40 yaşlarında.

MASKELİ ADAM : Kim olduğu belli değildir. Oyunun başından sonuna kadar yüzünü ciddi görünümlü bir maskeyle kapatmıştır.

ALİYE : Sabahattin Ali'nin eşi.

FİLİZ : Sabahattin Ali'nin kızı.

SÜHEYLA: Sabahattin Ali'nin kızkardeşi.

TALİP APAYDIN : Yazar.

ÜNSAL : Sabahattin Ali'nin çocukluk arkadaşı.

NACİ : Sabahattin Ali'nin çocukluk arkadaşı.

SEVGİ SANLI : Çevirmen. Mektup arkadaşı.

NİHAL ATSIZ : Öğretmen kökenli bir Irkçı/Turancı.

HASAN İZZETTİN DİNAMO : Şair ve Yazar.

NÂZIM HİKMET : Şair ve yazar.

ZEKERİYA SERTEL : Tan gazetesi sahibi. Gazeteci.

SABİHA SERTEL : Zekeriya Sertel'in karısı, gazeteci.

NAİL ÇAKIRHAN : Şair. Mimar.

HÜSEYİN : Sinop Hapishanesinden bir mahkûm.

AYŞE : Arkadaşı. Öğretmen.

NAHİT: Âşık olduğu kadınlardan. Öğretmen.

MEDİHA ESENEL : Üniversite öğretim üyesi.

MEHMET BAHA : Öğretmen Okulu'ndan arkadaşı.

NİYAZİ AĞIRNASLI : Politikacı. Askerlik arkadaşı.

MEHMET : Sabahattin Ali'nin akrabası.

VELİ DEMİRÖZ : Köy Enstitülü bir öğretmen.

AZİZ NESİN : Mizah yazarı.

RIFAT ILGAZ : Mizah yazarı.

HALUK YETİŞ : Markopaşa'nın yöneticisi.

MEHMET ALİ CİMCOZ : Avukat.
HASAN TURAL : Berber. Bulgaristan göçmeni.
RASİH NURİ İLERİ : Araştırmacı yazar. Arkadaşı.
MÜZEHHER VA-NU : Aile dostu.
KEMAL BAYRAM : Gazeteci, yazar.
ŞÜKRÜ POLAT : Yüzbaşı.
ZEKİ KAYRAKLI : İstihbarat görevlisi.
KÜÇÜK FİLİZ : Kızı. 7-8 Yaşlarında.
KADIN : Ali Ertekin'in karısı.
CEMAL KUTAY : Gazeteci.
MELEK CELAL : Zengin bir kadın.
BAKAN
YARGIÇ

Önemli not :
Bir aktör birçok kahramanı canlandırabilir.

ÇEVRE DÜZENİ

Sahnenin izleyiciye göre sağında, solunda ve karşısında kadın ve erkek oyun kahramanlarının tümünün oturacağı sıralar..
İzleyiciye göre karşıda, daha yüksekçe bir alan... MASKELİ ADAM hep oradadır.
SABAHATTİN ALİ ortada bir koltukta, ALİ ERTEKİN ise gene ortada bir sanık sandalyesinde oturmaktadır..

YIL : 1907-1978.
YER : Türkiye.

BİRİNCİ BÖLÜM

(Maskeli Adam, yüzüne ciddi bir görünüm veren maskesiyle tam karşıdaki yerine gelir. Oyun boyunca, zaman zaman önüne getirilen dosyaları inceleyecek, zaman zaman gelen telefonları yanıtlayacak, bir yerlere telefon edecek, zaman zaman da aşağıdakileri gözleyecektir... Sabahattin Ali ve onu öldürdüğünü söyleyen Ali Ertekin de salonun ortasındaki sandalyelerinde yerlerini alırlar. Oyun müziği başladığında Ali Ertekin yüzüne, gülen bir mask takar. Diğer eliyle arkasında bir sopayı saklayarak S. Ali'nin çevresinde dolanmaya ve uygun bir zaman kollamaya başlar. Birden irdirir sopayı S. Ali'nin kafasına. Birkaç kez daha vurur. S. Ali yere düşer ve hareketsiz kalır. Müzik kesilir. Ali Ertekin, S. Ali'nin parmağından yüzüğünü çıkartır; cebine atar. Ceplerini karıştırır, cüzdanını bulur, paraları görür. Cüzdanı da kendi cebine koyar ve S. Ali'ye ait valizi de yanına alarak hızla uzaklaşır. Diğer kahramanlar, oyun bitimine kadar oturacakları salonun iki yanındaki sıralarda yerlerini alırlar. Ali Ertekin de maskı çıkartmış ve gelip oturmuştur yerine. Işık, sırası gelen oyun kahramanının üzerinde yoğunlaşacaktır.)

HASAN İZZETTİN DİNAMO Ben Hasan İzzettin Dinamo... Sabahleyin gazeteyi açtım. Şöyle bir haber hemen dikkatimi çekti: "16 Haziran 1948 günü Kırklareli'nin Üsküp İlçesi halkından Çoban Şükrü'nün İlçe Jandarma Karakolu'na başvurarak Sazara Köyü çevresinde hayvan otlatmakta iken, Hedye Köyü yoluna elli kilometre uzaklıkta ormanda, bir çatak içerisinde dört beş ay kadar önce öldüğünü sandığı bir ceset gördüğünü duyurması üzerine, söz konusu cesedin kimliğinin ortaya çıkartılması için bir soruşturma başlatılmış, ancak soruşturma sonucunda cesedin kimliği saptanamamıştır."

SABİHA SERTEL Sabiha Sertel... Aradan altı ay kadar geçtikten sonra gazetelerde İstanbul polisinin bir açıklaması

çıktı. "Bulgaristan'a adam kaçıran bir örgütün izlenmesi sırasında bu işle ilgili olduğundan kuşkulanılan Ali Ertekin adlı Ordudan atılmış bir gedikli çavuş Birinci Şubeye getirilmiş ve söz konusu kişi, 28 Aralık 1948 tarihinde alınan ifadesinde, bulunan cesedin kendisi tarafından öldürülen Sabahattin Ali'ye ait olduğunu söylemiştir."

TALİP APAYDIN Bir emirle zamansız askere alınmıştık. Bakanlıktan gelen bir liste sonucunda beni de çavuş çıkartmışlardı. Sırtımızda çanta, Ayaş dağlarında, kan-ter içinde talim yapıyorduk. Gazete bile okuyamıyorduk... Dünyadan haberimiz yoktu... Talim alanında yüzbaşı bana: "Talip Apaydın! Buraya gel!" diye bağırdı. Galiba her zamanki gibi gene karşısında dikeltip küfürlü tehditli nutuk çekecekti.. Koşarak varıp topuk vurdum. Elinde bir gazete vardı.. Kara kara gülüyordu.. Oysa hiç gülmezdi benimle konuşurken.. Gazeteyi salladı.. Sonra: "Haberin var mı?" dedi. "Sizinkilerden birini gebertmişler! Al da, oku!" Gazeteyi uzattıktan sonra ellerini arkasına atıp yürüdü... Gözüm kararıyor.. Durumumu bozmadan olduğum yerde sallanıyorum.. Kalbim küt küt vuruyor.. Bir yükseltiye oturdum. Yalnızca başlığını seçebildim haberin: "Komünist yazar Sabahattin Ali yurt dışına kaçarken Bulgar sınırında öldürüldü."

(Işık. Sabahattin Ali'nin üstünde yoğunlaşırken, salmedekiler hep birlikte)

SABAHATTİN ALİ'YE AĞIT

Kuzuyu kurtlara verdik,
Yaşamını kurtar dedik,
Ah ne çare kurtaramadı,
Celladın elinde kaldı!

İhanetin sıcak yüzü
Sinsice kandırdı onu.
Nasıl inandı onlara,
Gülücüğe verdi canı!

Bir yanında Puşkin, Gorki,
Öte yanında Nesimi
Bir yanında gözlükleri,
Diğer yanda katil sopa!

Yakıştı mı böyle ölüm,
Onun gibi bir adama?
Ne amaçladı ömrünce
Güzel bir dünyadan başka?

Oysa öldürmek mümkün mü
Böylesine bir adamı?
Yarattığı dünyalar da
Onunla gömülecek mi?

ALİ ERTEKİN *(Ayağa kalkar. Oldukça heyecanlıdır... Sanki Mahkemede kendisine sorulan soruları yanıtlamaktadır. Daktilo sesi..)*
Ertekin...
Ali..
Yaşar...
Ayşe...
Üsküp... Üsküp'ün Kartal ilçesinde doğdum... Yugoslavya'da... İstanbul'da Anadoluhisarı'nda, Yenimahalle'de oturuyorum..
Evliyim, bir çocuğum var..
Sabahattin Ali'yi ben öldürdüm... Ama öldürmek amacıyla değil, sersemletip yakalatmak için.. Parasını ve eşyalarını almak için değil, ulusal duygularım kabardığı için yaptım bu işi.. Ülkeme hizmet ettiğime inanıyo-

rum... Ve hepinizden alkış bekliyorum....

MASKELİ ADAM *(Önündeki dosyadan okur)* Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907'de Gümülcine'nin Eğridere ilçesinde doğmuştur. Babası piyade yüzbaşısı Cihangirli Ali Selahattin, annesi Kafkasya kökenli Çerkes soylu Hüsniye'dir. Hüsniye'nin babası da subaydır.

(Dosyayı kapatır. Üstüne bir çarpı atar. Yana koyar.)

SABAHATTİN ALİ *(Sanki bir gazeteciyle söyleşir gibi)* Evlendiklerinde babam otuz, annem ondört yaşındaymış.. Yani babam annemden onaltı yaş daha büyükmüş.. Ailenin ilk erkek çocuğu olarak Eğridere'de doğmuşum.. Çocuklara verilen adlar genellikle babaların siyasal eğilimlerini belirleyecek ipuçlarını da taşır içlerinde... Adımı neden Sabahattin koymuş babam, biliyor musunuz? Çünkü babam Prens Sabahattin'in düşüncelerine değer veren bir adamdı... Onunla tanışmak onuruna sahip olduğunu söylerdi hep... Diğer erkek kardeşimin adı da Fikret'tir... O da babamın hayranlık duyduğu şair Tevfik Fikret'ten almıştır adını.. Yani babam edebiyatı seven, özgür düşünceli bir subaydı.. Jön Türkleri tutardı..

O günün deyimiyle "Hürriyetçi" ydi.. Tevfik Fikret'in şiirlerini, özellikle "Sis"i ezbere bilir, her yerde okurdu..

(Babası gibi)

"Sarmış yine ufuklarını bir inatçı duman,
Bir ak karanlıktır gittikçe artan.
Baskısı altında silinmiş gibi cisimler,
Bir tozlu yoğunluktan oluşmuş gibi resimler,
Bir tozlu ve ürkünç yoğunluk ki bakışlar
Dikkatle giremez derinliğine, korkar!
Sana layık bu derin, karanlık örtü,
Layık bu örtünme sana, ey zulümler mülkü!..
Ey zulümler alanı, evet ey parlak sahne.

Ey sonu gelmeyen kuyruklu yalan,
Ey mahkemelerden durmadan sürülen hak;
Ey kuruntu ve kuşkuyla duygusunu yitiren,
Vicdanlara kadar uzanan meraklı kulak;
Ey dinlenme korkusuyla kilitlenmiş ağızlar...
Erdem ve utancın unutulmuş yüzü...
Korku yüküyle iki büklüm gezmeye alışmış koca ünlü toplum...
Ey önüne eğilmiş baş.. Alnı pak ama iğrenç.
Ey kimsesiz başıboş çocuklar...
İkiyüzlü gülüşler...
Örtün evet ey facia... Örtün evet ey kent;
Örtün ve sonsuza dek uyu, ey dünya orospusu..."

Serveti Fünun, Şahbal ve İçtihat gibi dergileri okurdu babam... İlkokula gitmeden bir yıl önce bana okuma yazmayı öğrettiğinden beri, o dergilerin hemen bütün sayılarını biriktirdiğini görmüşümdür kitaplığında... Müzikle de ilgilenirdi... Mandolin ve flüt çalardı. Çok yönlü bir adamdı anlayacağınız... Annem Hüsniye güzel ve gösterişli bir kadındı.. Giyimine düşkündü, süslenmeyi severdi.. Roman okurdu durmadan... Ama kavga ederdi babamla hep... Babama güler yüz göstermezdi hiç... Nedenini anlayamadığım bir saldırganlık içindeydi babama karşı.. Sürekli olay çıkartırdı evde... Küçük kardeşim Fikret'i benden daha çok severdi... Şımartırdı onu... Yedi yaşıma basınca İstanbul'da ilkokula başladım.. Ama ailem Çanakkale'ye gidince öğrenimim orada sürdü. Çanakkale'de boğazda bir ev kiralamıştı babam... Ancak Birinci Dünya Savaşı nedeniyle okul ansızın kapanıverdi.. Çünkü öğretmen kalmamıştı okulda.. Pek uzun sürmedi bu durum, öbür subayların da yardımıyla yeniden açıldı okul... Subaylar öğretmenlikleri paylaşmışlardı... Okul-

daki Türkçe dersini de babam veriyordu...

Babam her gece bir duble rakısını içer sonra yatağına yollanırken, "Ben yatmaya gidiyorum Sabahattin," derdi kulağıma sessizce... "Annenin gene heyheyleri üstünde..." Gider yatardı... Annem ve Fikret de erken yatarlardı... Ben evimizin balkonuna çıkar saatlerce oturur, boğazdaki duran ya da çok az sayıda da olsa geçmekte olan gemileri izlerdim hep... Bir gece gene herkes uykuya çekildiğinde yatağımdan kalktım balkona çıktım.. İstanbul'a gidişi engellemek için ağızlarını boğaza bir yumruk gibi çeviren toplar gene öylece durmaktaydılar... Bir karaltı gibiydi toplar.. Bizim güvenliğimizi koruduklarını söylerdi babam ama gene de korkutucuydular... Ben ay ışığının altında beklemekte olan gemileri izlemeyi seçerdim daha çok.. Gene öyle yaptım.. O gemilerden birine bindiğimi ve çok uzaklara gittiğimi düşlüyordum... Ama nedense bu tek başıma gidişe gönlüm razı olmuyor, babamın da benimle gelmesi gerektiğini düşünerek zenginleştiriyordum düşlerimi... Ama annemi asla istemiyorum yanımızda! Çünkü babamla hep kavga ediyor.. Fikret'i de istemiyorum. Fikret annemle kalsın... Çünkü annem Fikret'i benden daha çok seviyor... Birden yanımda Fikret'i gördüm... Herhalde onu da uyku tutmamıştı... "Ben de durayım mı yanında," dedi.. "Peki," dedim... Sessizce oturdu yanıma... Nefesini alıp verirken bile dikkatliydi... Düşlerimin bozulmasına kızdığımı bilirdi... Benimle birlikte o da izliyordu gemileri...

(Birden aydınlanmaya başlar her yer.. Arkasından kararır... Sonra ıslık sesi gibi sesler... Daha sonra silah ve bomba sesleri... Sanki yaşamaktadır anlattıklarını..)

Fikret hemen sarıldı elime... Nasıl da titriyor zavallıcık... Korkuyla açılmış gözleri... Anlamaya çalışıyor gibiydi olanları... Ben de ona sarılıyorum... Öylece kalmıştık...

Eylemsiz, bekliyoruz..

Gemilerin yanına yöresine bombalar düşmeye başladı... Denize düşen bombaların ardından, denizden beyaz minare gibi su sütunları yükseliyor gökyüzüne... Gemiler kaçmaya çalışıyor... Bir gemi isabet aldı!

(Birden bir uğultu kopar gökyüzünden..)

Uçaklar geliyor... Aman Allahım babam nerde? Neden gelip de kurtarmıyor bizi?

İsabet alan gemiden insanlar atlıyor denize... Sahile yüzerek kurtarmaya çalışıyorlar kendilerini... Fikret iyice sarılmış bana... Yalnızca titriyor... Buna titreme denmez aslında... Zangır zangır sallanıyor... Önce babam, ardından annem geldi koşarak yanımıza... Annem Fikret'i yakaladı elinden... Babam da beni... Kucaklarına aldılar bizi... Sokağa çıkıyoruz... İnsanlar kaçışıyor yaylı arabalara binerek... Kenti terk ediyorlar... Bir yaylıya da biz biniyoruz... Annem gene babamı suçluyor: "Battaniyeleri unuttun!" Babam hiçbir şey söylemeden yeniden dönüyor eve... Biraz sonra elinde battaniyelerle geliyor..

Çılgın gibi kaçışan insanlarla birlikte kentten epeyce uzaklaşıyoruz.. Artık sesler çok uzaklardan geliyor... Biraz sonra da duyulmaz oluyor sesler... Fikret: "Ü....ü....üü...şü...yo...rum," diyor anneme.. İşte o gece kekeme oldu Fikret... Babam da birkaç ay sonra istifa etti... Çünkü kalp hastasıydı artık... Annemin histeri krizleri de iyice artmıştı... İçlerinde en sağlamı bendim... Babam bir gün: "Artık bu koşullarda bu kentte kalamayız.. Bu bombardımanın durması mümkün değil... İzmir'e gidiyoruz," dedi.

ALİ ERTEKİN Babamın ne iş yaptığını hatırlamıyorum. Biz Balkan Savaşı'ndan kaçıyorduk. Komanova'ya gidecektik. Ben de altı yaşındayım o zaman.. Onları hatırlıyorum. Bize, "Aman gitmeyin. Geç kaldınız çünkü," diyor-

lardı. Babam da diyordu ki, "Ne olursa olsun kaçacağız." Çavuşköy diye yol üzerinde bir yer var. Oraya kadar geldik. Tam orada karşı taraftan silah sesleri duymaya başladık. Aramızda onbir erkek vardı. Biri Arnavut. Arnavutların kadınlarında bile tüfek vardı. Beni ata bindirmişlerdi. Diğerleri yürüyordu. Karşı taraftan hiç durmadan üzerimize ateş ediliyordu. Baktım kadınlardan biri düşmüş çırpınıyor. Kucağındaki çocuğu diğer yana atmıştı. Biraz daha ilerlemeye çalışıyorduk ama ateş daha da sıklaşmıştı. Bizimkiler hem ateş ediyor, hem de geri çekiliyorlardı. Babam acıyla bağırdı: "Yandım!" Ayağından kötü yaralanmıştı babam. Beni attan indirdiler. Babamı bindirdiler. Ölmesin diye dua ediyordum. O gece orada bir değirmen arkının yanına sığındık. Çevremizi kuşattılar bize ateş edenler. Çok kalabalıktılar.. Babam aramızdan sıyrılıp kaçmaya çalıştı. Az sonra silah sesleri duyduk. Sonradan öğrendik, babammış öldürülen. Bizimkiler tüfeklerin üstüne beyaz örtüler sarıp teslim bayrağı yaptılar. Fakat bir papaz geldi arkın yanına. Mavzerle üstümüze ateş etmeye başladı. Rama'dan onbaşı vardı aramızda, papaza bağırdı: "Teslimiz, teslim olduk!" Sonra ellerini havaya kaldırdı.. Papaz iki üç kez fişek sürdü tüfeğe.. Tüfek ateş almıyordu. Yeniden fişek koydu ve ateş etti papaz. Hepimiz yerlere yattık. Sonra bizi bir Türk evine götürdüler. Hepimizi oraya doldurdular. Gece yarısı ellerinde silah bulunan üç kişi geldi. Bizimkilerle bir şeyler konuşup gittiler. Sabah gün yeni ağarıyordu. Kadınlar dediler ki: "Aman erkekler çıkmasın dışarıya!" Biz dinlemedik çıktık. Büyüklerin hepsini vurdular. Beni, "Bu çok küçük," deyip bıraktılar.

SABAHATTİN ALİ İzmir'e yerleştik... Babamın bir miktar parası vardı.. Bir süre bir tiyatronun işletmeciliğini yaptı.. Bir süre de Karşıyaka'da bir Gazino işletti.. Ancak bir-

den Yunan İzmir'e de geldi... Babamın bütün işleri alt üst oluverdi... Beş parasız kalıvermiştik... Annemin ruhsal durumu giderek bozuluyordu... O gece babam erken yatmıştı gene... Annem içerdeki odada oturuyordu... Biraz sonra Fikret koşarak geldi yanıma... Gene korkmuştu bir şeyden anlaşılan... Bir şeyler anlatmaya çalışıyordu... "A...aaa...annem... Bi. bi...bi...." Hemen fırladım içeriye... Annem sırtüstü uzanmış... Sol bileğinden kan akıyordu... Fırlayıp kaldırdım babamı... Koşarak geldi, bir iple bağladı annemin bileğini... Kanın akmaması için elleriyle nasıl da birleştirmeye çalışıyordu annemin bileğindeki kesilmiş yeri... Babam bir yandan da bana, "Koş, yan evdeki doktoru çağır!" diye bağırıyordu... Doktor geldi çabucak... Ama zor kurtardı annemi... Çaresizdik... Edremit'e, annemin; baba ve annesinin yanına gitmeye karar verdi babam... Annem yolculuk sırasında gemiden atlayıp intihar etmeyi denedi gene... Yolcuların da yardımıyla kurtarmayı başardık annemi... Edremit'e geldik.. Annemin ailesinin yanına yerleştik.. Ancak burada da vardı Yunan.. Ve babam emekli aylıklarını bile alamıyordu... Para kazanmak için bütün gün türlü yollar deniyordu . Geceleyin yorgun argın eve gelen babamla kavga etmek için gene de bir neden buluyordu annem.. Yalnızca babamla değil kendi anne ve babasıyla da kavga ediyordu bütün gün.. Kavgasız bir gün geçmiyordu evde... Zavallı babamın her şeyine, ailesine hakaretler yağdırıyordu... "Hiçbir işe yaramıyorsun sen! Yalnızca zıkkımlanıp yatmayı bilirsin! Bütün gençliğimi tükettin, bitirdin!Neden yardım etmiyor senin ailen bize? Çünkü onlar da aşağılık insanlar tıpkı senin gibi!" Babam annemle hiç girmiyordu tartışmaya, yalnızca dinliyordu onu... Babam fırsatını bulduğu zaman: "Bütün bunlara sırf sizin için dayanıyorum," derdi sessizce bana... Bu arada

bir de kız kardeşim dünyaya geldi... Süheyla...

SÜHEYLA Babamı çok iyi anımsıyorum. Son derece özgür düşünceli, ileri görüşlü, namuslu ve dürüst bir insandı.. Zengin bir düşgücü, inanılmaz bir espri yeteneği vardı...Müziğe çok düşkündü... Anneme gelince kapalı, dindar bir ailenin kızıydı. Babamın çok yönlülüğüyle hiçbir zaman uyuşamadı... Aralarındaki uçurum ömür boyu sürüp gitti...Kendi yaşamı da bunalımlar içinde geçti. Kuşkusuz bunda arala rındaki yaş farkının da etkisi vardır ama bana kalırsa geçimsizliklerinin asıl önemli nedeni aralarındaki kültür farklılığıydı...Annemle Sabahattin ağabeyim de bir araya geldiklerinde hiç anlaşamazlardı.. Buna karşın ağabeyim anneme her türlü yardımı yapmıştır her zaman... Hatta İstanbul'da parasal anlamda zor günler yaşarken, diğer kardeşimiz Fikret'i gördüğünde "Anneme bir ay bile para gönderemezsem, anlayın ki ölmüşümdür!" demiş... Annem de ağabeyimin arkasından gözyaşı dökerek yaşadı hep...

SABAHATTİN ALİ Geçim sıkıntımız daha da artmıştı... Çünkü siz de bilirsiniz ki, iyi beslenmesi gerekir yeni doğmuş bebeklerin... Babam, Çanakkale'de emirberimiz olan Edremitli bir tuhafiyeciden, veresiye olarak çorap, mendil, fanila,makara, iplik gibi şeyler aldı.. Çarşı yerinde bir sergi açarak satmaya başladı bunları..

ÜNSAL Adım Ünsal... Ben Sabahattin Ali'nin çocukluk arkadaşıyım... Beyaz teni, ela gözleri ve dalgalı saçlarıyla güzel bir çocuktu Sabahattin Ali... Evlerinin bulunduğu Müslüman mahallesindeki komşuları ona "Sabah Yıldızı" adını takmışlardı.. Sokakta pek dolaşmaz, çocukların oyunlarına pek katılmazdı.. Çekingendi... Şerif Ağa'nın oğlu Ali ile arkadaşlık ederdi.. İriyarı olan Ali, diğer çocukların sataşmalarına karşı hep korurdu onu. Nitekim Sabahattin Ali'yi dövmeye yeltenen Şakir'i de o engelle-

mişti.. Sabahattin Ali'nin annesi sinirli bir kadındı... Sabahattin'e değil, diğer oğlu Fikret'e yakınlık gösterirdi.. Sabahattin Ali'yi yerli yersiz azarlar, hatta döverdi.. Bu ayrıcalıklı davranış Sabahattin Ali'yi derinden yaralamıştı. Bundan dolayı da babasına daha da bağlanmıştı.. Ailenin geçimini sağlamak için babasının çektiği sıkıntıları üzüntü ile izliyordu.. Babasının her gece içmesini de doğal görüyordu.. Annesinin babasına olan saldırıları benliğini derinden sarsıyordu... Sabahattin, Edremit İlkokulu'nun başarılı bir öğrencisiydi.. Gerçi sessiz ve çekingendi ama çok zeki ve çalışkan bir öğrenciydi.. Hatta öğretmeninin gelmediği zamanlarda, çocuklara o anlatırdı dersleri.. Dayısı Nazmi Bey de onu çok severdi... Sık sık yeğenini görmeye gelir, ona kitaplar getirirdi.. Sabahattin tutkuyla okurdu bu kitapları..

Berber Hüseyin Efendinin dükkanı da Sabahattin'in kitap okuduğu yerlerden biriydi.. Hüseyin Efendi Medreseden çıkma sevecen, bilgili bir adamdı.. Tam deyimiyle bir kalenderdi.. Sabahattin'in, okuduğu kitaplarla ilgili düşüncelerini büyük bir sabırla dinler, okuyup da anlayamadığı yerleri açıklar, okuyamadığı yerlerde ise ona yardım ederdi..

SABAHATTİN ALİ Babama yardımcı olmak amacıyla ben de çalışmaya başladım. Boynuma bir işporta taktım. İçerisine öteberi doldurarak Rum mahallelerinde, "Makaradis kovarikos!" diye bağırarak dolaşmaya başladım..." Makaradis kovarikos! Makaradis kovarikos!" Neden Rum mahallelerinde diyeceksiniz? Çünkü bizim iyi durumumuzu bilen Türklerden utanıyorum... Daha doğrusu bize acımalarından çekiniyorum... Yorgun argın eve gelirdim geceleri.. Babam boynumdan işportayı çıkarır, yanaklarımdan öper ve hesap görürdü.. Eğer çok satış yapmışsam bir kez daha öperdi yanaklarımdan... Hiç sa-

tış yapamadığım gecelerde de öperdi yanaklarımdan... Ama yaşaran gözlerini benden saklamaya çalışırdı hep... Çünkü çabamı görüyordu, karşılığını alamadığım zaman da benim yerime üzülüyordu.. Bir süre sonra babam Edremit'te bir dükkan açtı... Ama gene de çevre ilçelere ve köylere gidiyor, oralarda da sergiler açıyordu... Yani çerçilik sürüyordu... Çünkü yalnızca dükkandaki satış geçimimizi karşılamaya yetmiyordu... Babam bu yaşadıklarımızı, bu insanları yazmamı isterdi... İşte ilk yazdıklarım bu gözlemlerden oluşur...

SEVGİ SANLI Ben Sevgi Sanlı.. Sabahattin Ali'yle mektuplaşma onuruna erişmiş bir insanım... Sırdaşım derdi bana... İlk yazarlık dersini de babasından almış olduğunu bana yazdığı bir mektupta açıklamıştı... Ama ilkin Sabahattin Ali'yle nasıl tanışıp mektuplaşmaya başladığımızı anlatmakta yarar var.. Sabahattin Ali'yle tanışmamız çocukluktan genç kızlığa geçtiğim yıllarda İzmir'de gerçekleşti. Babam o sıralarda İzmir'de "Halkın Sesi" gazetesini çıkarıyordu.. Ben Göztepe'deki Amerikan Kız Lisesi'ne gidiyordum. Evimiz yazarlara, sanatçılara ve gazetecilere açıktı... Suat Derviş, Halikarnas Balıkçısı ve birçok önemli insanı baba evinde tanıdım. Sabahattin Ali o sıralarda Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Diksiyon öğretmeni olarak görevliydi. Tanınmış bir yazardı.. Adını çok duymuştuk ama eserlerini hiç okumamıştık. Askerliğini İzmir'de yapan Aziz Bey adında bir genç adam da hafta sonlarında bize gelirdi... Aziz Bey bir edebiyat severdi. Gene o Aziz Beyin bizde olduğu bir gün Sabahattin Ali'den söz eden babama, "Sabahattin Ali'yi tanırım," demişti, "onun arkadaşıyım." Aziz Bey benim okumaya meraklı olduğumu öğrendiğinde ise, kendisine bir mektup yazarak, adıma imzalı kitaplarını istedi Sabahattin Ali'den... Peş peşe öykü kitapları ve romanlar gelme-

ye başladı böylece.. Önce ben sonra annem ve babam yatarcasına okumaya başlamıştık kitaplarını... Büyülenmiştik adeta... Bir mektup yazarak kendisine hayranlığımı ve teşekkürlerimi bildirdim.. Gecikmeden bir mektup geldi Sabahattin Ali'den.. Yeşil mürekkepli kalemiyle yazdığı ilk mektubunda, yazarlar hakkındaki şu görüşü beni çok etkilemiştir.

SABAHATTİN ALİ *(Sanki yazdığı mektupları okur.)* Eserlerini beğendiğiniz bir yazarı asla gözünüzde büyütmeyin. Sanatçı, içinde altınlar bulunan bir avuca benzer.. Altınını süzüp aldınız mı geriye tonla kum ve çakıl kalır.. Sakın tanrılaştırmayın yazarı beyninizde... Çünkü yazarlar da insandır....

SEVGİ SANLI Sofokles'i çok beğenirdi tiyatro yazarı olarak. Özellikle Kral Oidipus ve Antigone adlı yapıtlarını. "Bu oyunlarda kişilerin işlenişi, dramatik gelişim, dil güzelliği açıklanır gibi değil," derdi hep. Çok çağdaş bulurdu anlatımlarını. Bu mektuplaşmalar sürmeye başladı ve sonuçta ailelerimiz de tanışmakta gecikmedi.. Sabahattin Ali, eşi Aliye ve o zamanlar henüz pek küçük olan kızları Filiz, İzmir'e her gelişlerinde bizi ararlardı. Onları ağırlamaktan çok hoşlanırdık..

Bu buluşmalar Ankara ve İstanbul'da da sürdü.. Bu mektuplarında birçok konuya değinirdi... Bir mektubunda da öykü yazmaya nasıl başladığını anlatmıştı.. Subaylıktan emekli olan babası, geçimini sağlamak için Edremit'te çerçilik yaparken, Sabahattin'i de daha ufacıkken yanına alıp pazar pazar dolaştırırmış...

SABAHATTİN ALİ *(Okumayı sürdürür...)* Pazarda kadınlar tombul yanaklarımdan makas, önümdeki sepetten de ibrişim yumakları alırlardı... Babam pazarda gördüklerimi yazmamı isterdi hep... Bir kez okuldan verilen, "Pazar Gününü Nasıl Geçirdiniz?" başlıklı bir kompozisyon

ödevi için yazıya şöyle başlamıştım: "Sabahın erken saatinde babamın tatlı sesiyle uyandım." Babam öfkelenmişti: "Haydi oradan yalancı kerata! Sabahın köründe seni yatağından zorla kaldırıyorum. Babanın tatlı sesiymiş.. Sesim sana tatlı gelir mi hiç? Yazar olmayı istiyorsan eğer, içinden geldiği gibi ama yalnızca gerçeği yazmalısın!"

İlkokulu bitirdikten bir yıl sonra Balıkesir Öğretmen Okulu'na girdim. En iyi arkadaşım Naci'ydi... İlk yazılarım da bu yıllarda çoğalmaya başladı... Ancak bir yerlerde yayımlanması için göndermeme karşın bunu başaramıyordum.. Oysa ne büyük mutluluktur yazdıklarınızın bir gazetede, dergide yayımlanması... Ya da kitap olarak basılması... Kendi göbeğimi kendim kesmekten başka bir umarım kalmamıştı... Arkadaşlarımla birlikte okulda bir gazetecik çıkarmaya başladık... İlk kez şiir, öykü ve yazılarımla bu duvar gazetesinde yer almaya başladım... Yazdıklarım değerlendirildikçe kendime güvenim de artıyordu... Bu coşku ile ilk kez anılarımı da tutmaya başladım... Artık romanlar okuyordum. Fırsat buldukça sinemaya, turne olarak geldiğinde de tiyatrolara gidiyorduk Naci ile birlikte..

NACİ Edremit İlkokulu'nun son iki sınıfını Sabahattin'le birlikte okuduk.. İkimizin babası da subaydı...1921'de ilkokulu bitirdikten sonra Orduya katılmak ve parasız yatılı okumak amacıyla dilekçelerimizi verdik.. Ancak gelen yanıtta Halife'nin buyruğuyla o yıl askeri okullara öğrenci alınmayacağı bildirilmişti.. Çok üzüldük... Bir yıl sonra da Balıkesir Öğretmen Okulu'na başvurarak kaydımızı yaptırdık.. Sabahattin 26 ben ise 27 numara ile kayıtlanmıştık okula..

Sınıfta da yan yana oturuyorduk.. Sabahattin mert, zeki, dürüst, ince ve onurlu bir arkadaştı... Derslerine pek ça-

lışmaz, yalnızca öğretmenlerin anlattıklarını dinlemekle yetinirdi.. Öyleyken gene de bütün sınavlarda hep pekiyi notlar alırdı..

Roman okumayı çok severdi.. Çalışma saatlerinde en arkaya çekilir, kabak çekirdeği yiyerek Pardayanlar'ı, Sefiller'i, Seksen Günde Devrialem'i yutarcasına okurdu.. Gerçek anlamda yazmaya ikinci sınıfta başladı.. Bir öyküydü ilk yazdığı.. "Horoz Mehmet". Bu öyküyü Edebiyat Öğretmenimiz Gazali Bey çok beğendi.. Sabahattin'i herkesin içinde överek yüreklendirdi... Bu övgü semeresini kısa bir süre sonra vermeye başladı.. Artık şiir de yazıyordu... Okulu da çok seviyordu... Ama bir gün her şey değişti.. Çünkü o gece Kız Öğretmen Okulu'nun bir gösterisi vardı... Yönetim o gösteriye gitmemizi yasaklamıştı... Ama Sabahattin ne olursa olsun gizlice de olsa gitmeyi istiyordu... Bu niyetini bana ve bazı arkadaşlarımıza açtı ama kimse cesaret edemiyordu.. "Hepiniz korkaksınız!" diyerek suçladı bizleri ve başına bir örtü, sırtına da bir yeldirme geçirerek okuldan kaçtı.. Gösteriyi izledi.. Ancak özellikle sınıfın en çalışkan öğrencisi olmasına karşın, Sabahattin gibi öykü yazmayı deneyen ama yazdığı şeylerle Gazali Beyin övgüsünü alamayan Abdülkadir, durumu yönetime bildirdi.. Müdür Bey Sabahattin'in dönüşünü bekledi ve gece yarısı kan ter içinde duvardan atlayarak okula girmeye çalışan Sabahattin'i yakaladı. Abartılı bir hışımla:

"Paranı harcama!. Seni babana göndereceğim!" diye haykırdı. Sabahattin Disiplin Kurulu'na verildi... Çok korkuyordu.. Okuldan atılacağını sanıyordu.. Bir gece bana elinde bir zarfla geldi.

SABAHATTİN ALİ Bu zarf sende kalsın... Sonra açarsın...

NACİ ...Dedi ve yanımdan uzaklaştı.. Baktım, bir de ip sarmış beline.. Neden sonra açacakmışım ki? Kuşkulan-

dım.. Kimsenin göremeyeceği bir yere çekilerek zarfı gizlice açtım... Bir şiirdi içinden çıkan.

SABAHATTİN ALİ

Kardeşim Naci, beni
Kovacaklar mektepten.
Ya kovsalardı seni
Ne yapardın acep sen?

İşte ben karar verdim
Bu gece öleceğim.
Üzülme sen, çünkü ben
Göklerde gezeceğim. (*)

NACİ Aman Tanrım! Sabahattin kendini öldürecek! Beline sardığı iple asacak kendini! Ne yapmalıyım? Koştum hemen nöbetçi öğretmene... Durumu anlattım... O da telaşlandı.. Önce yatakhaneye koştuk.. Yoktu orada... Bahçeye gitmek üzere merdivenlere atıldık... Nöbetçi öğretmenimiz hem koşuyor hem de önüne çıkan öğrencilere: "Sabahattin'i göreniniz var mı?" diye soruyordu... Arkamızda bir öğrenci ordusuyla birlikte bahçeye çıktık... O da nesi? Sabahattin bir çam ağacının üstüne çıkmış, belinden çıkarttığı ipi ağacın büyük gövdesine sarmaya çalışıyordu... Anlaşıldığı kadarıyla ipin bir ucunu oraya sabitledikten sonra diğer ucundaki ilmiği boynuna geçirecek ve kendisini boşluğa bırakacaktı.. Nöbetçi öğretmen dehşetle bağırdı: "Çıldırdın mı sen oğlum? Kimse seni atmayacak bu okuldan! Hadi bırak o elindeki ipi." Sabahattin, öğretmenin uyarısına hiç tepki göstermeden hemen bıraktı ipi... Sanki böyle bir yaklaşımı bekliyor gibiydi... Hiçbir şey olmamış gibi tutunarak indi ağaçtan...

* Sabahattin Ali'nin ilk dönem şiirlerinden.

Nöbetçi öğretmene çaktırmadan bana minnetle gülümseyişini bugün bile anımsıyorum..

SABAHATTİN ALİ Gerçekten de okuldan atacaklarını sanmıştım... Nasıl bakardım babamın yüzüne? Üstelik okulu bitirmeme bir yıl kalmışken bütün çabalarım boşa gitmez miydi? Öykü kurma yeteneğimi, ilk kez, bu tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla kullandım.. Yani intihar edeceğimi sanmalarını sağladım... Böylece bana acıyacaklar ve bağışlayacaklardı yönetici-ler... Üstelik gururum da incinmeyecekti.. Çünkü beni bağışlayın diye ben istekte bulunmuyordum onlardan... Kurgum işe yaradı ve bu tehlikeyi savuşturmayı başardım.

NACİ Gerçekten de olay geçiştirildi... Sabahattin için toplanan disiplin kurulu bir ihtarla sorunu ortadan kaldırdı.. Ama Sabahattin bu olaydan sonra okuldan soğudu... Zaten onu ihbar eden Abdülkadir gene pislikler yapmayı sürdürüyor ikide bir Sabahattin'i, "Çalışma saatlerinde roman okuyor! Hiç ders çalışmıyor, boyuna şiir yazıyor!" ve benzeri gerekçelerle yönetime ihbar ediyordu.

SABAHATTİN ALİ Abdülkadir gerçekten de rahat durmuyordu... Öykülerim, şiirlerim öğretmenlerin ve arkadaşlarımızın beğenisini kazandıkça, daha da beter oluyordu... Artık ihbar etmekle de kalmamaya, herhangi bir yerde karşılaştığımızda ansızın omuz atmaya, hatta çelme takmaya da başlamıştı bana...

Bir keresinde öyle hazırlıksız düşürmüştü ki beni yere, burnumdan akan kanı dindirmek için epey uğraşmıştı nöbetçi öğretmen... Israrla sormasına karşın Abdülkadir'in saldırısına uğradığımı söyleyemedim öğretmenime.. Çünkü insanları gammazlamanın çok kötü bir davranış olduğu konusunda koşullandırmıştı babam beni... Kaldı ki böyle bir şey yaparsam ondan ne farkım kalırdı ki? Ama kendi gücümle de bu sorunu çözemiyordum..

Çünkü oldukça iriydi benden... Üstelik daha da güçlüydü... Giderek azıtıyordu
Abdülkadir... Bu nedenle okuldan da soğumuştum.. Zaten öğrenimimi İstanbul'da sürdürmeyi de istiyordum.. Tek üzüntüm Naci'den ayrılacak oluşumdu... Buna da katlanacaktım çaresiz... Sonunda daha fazla dayanamayıp Müdür Yardımcımıza çıktım ve onun da yardımıyla İstanbul Öğretmen Okulu'na naklettim. Bir de mektup yazmıştı benim için Okul Müdürüne.. Nakil işimde çok etkili oldu bu mektup.. Okul Cağaloğlu'ndaydı.. Edebiyat Öğretmenimiz Ali Canip Yöntem'di... Fırsat buldukça, havuz başında oturmakta olan bu değerli öğretmenimin yanına gider, onun birikiminden yararlanmaya çalışırdım.. Gene yanına gittiğim bir gün bana yazarlık isteğimle ilgili olarak şöyle bir uyarıda bulundu: "Bak Sabahattin! Sen akıllı bir çocuksun. Leb demeden leblebiyi anlayabiliyorsun. Onun için sözü uzatmayacağım.. Bir yazar adayının her şeyden evvel çok okuması gerekir.. Yazar olduktan sonra da sürmeli bu okuma işi.." Sonra gülerek ekledi, "Yoksa yazar olursun ama okur yazar olamazsın! Tıpkı şimdi yazarım diye geçinen bir çoğu gibi.." Bu sırada babam da Ayvalık'ta Pelitköylü Mehmet Bey adında bir adamın vekil-i umurluğunu almış ve oraya yerleşmişti.. Durumları iyi idi... Büyük bir evde oturuyorlardı.. Fikret ilkokulda okuyordu.. Süheyla da iyi beslenerek büyüyordu artık... Ancak annem gene eskisi gibiydi.. Sürekli kavga çıkartıyor, hepimizin özellikle babamın yaşamını zehir ediyordu.. Tatillerde zorunlu olarak Ayvalık'a geldiğimde zavallı babamın çektiklerini görüyor kahroluyordum... Babamı özlemesem zaten gelmezdim.. Çünkü annem çekilecek gibi değildi... Gene bir gün babam, ben de kısa süreli de olsa aralarında olduğum için, dünyanın masrafını edip bir sandal kiralamış-

tı... Fikret de ben de en güzel giysilerimizi giymiş, ayakkabılarımızı bile boyamıştık... Süheyla'nın saçlarını ortadan ikiye ayırmış sonra da örmüştü annem.. Süheyla'ya giydirdiği beyaz giysi de çok yakışmıştı doğrusu... Annem zaten güzel giyinirdi hep.. Güle eğlene sandala bindik.. Babam makinesiyle fotoğraflarımızı çekiyordu durmadan.. Sandal kiralayan diğer aileler bile imrenerek izliyorlardı bizi.. Biraz açılmıştık ki annem birden elindeki sürahiyi kaldırdı havaya ve babama: "Bu su kime yetecek? Sen ne zaman adam olacaksın? Her şeyi ben mi düşüneceğim?" diye bağırmaya başladı... Babam, "N'olur yapma! Rezil oluyoruz karıcığım..." diye yalvarıyordu... "İçerde daha çok su var..." Ama anneme söz anlatmak mümkün değil... İlk kez anneme bağırdım: "Artık kes bu saçmalığı? Ne istiyorsun bu adamdan?" Benim karşı çıkmam işi daha da içinden çıkılmaz bir duruma getirmekte gecikmedi... Çünkü kendini suya atmaya çalışarak "Bırakın beni! Ölmek istiyorum!" diye cıyak cıyak bağırmaya başladı... Zavallı babam utanç içindeydi... Bir yandan da annemin suya atlamasını önlemek için büyük bir çaba gösteriyordu... Biz çocuklar ise annemin bacaklarına, entarisine sarılmış sandalın batmaması için savaşım veriyorduk... Eve bir facia yaşamadan döndük, ama ne pahasına! Hepimiz yara bere içindeydik... Kardeşim Fikret kekeleyemiyordu bile... Sonunda babam annemi İstanbul'a götürerek Fransız Hastanesi'ne yatırdı.. Burada altı ay kaldı annem... Günde altı lira para ödüyordu babam.. Ancak bu parayı ödeyemeyecek hale geldiği zaman zorunlu olarak çıkarttı hastaneden annemi.. Tam iyileşmemişti oysa.. Daha sonra bir akrabamızın aracılığıyla parasız olarak Zeynep Kamil'e yatırdık annemi... Bu arada Fikret okulu bitirememişti.. Fikret'i zorunlu olarak almıştı babam okuldan. Artık o da babam için ayrı bir dert

kaynağıydı... Bir yandan da kardeşim Süheyla' ya annelik ediyordu babam... Ama bu acılara daha fazla dayanamadı... Güz sonuna doğruydu... Babam öldü... Üstelik annemin biraz da olsa iyileşmiş halini göremeden bırakıp gitti bizi.. Annem hem ağlıyor hem de: "Evet ben babanızı çok üzdüm... Ama inanın elimde olan bir şey değildi bu," diyordu.. Babamın ölüm acısı gerçekten çok kötü, çok dayanılmaz... Sözü uzatmaya ne gerek var... İçinizde babası ölenler varsa en iyi onlar anlar beni.. Değil mi?

Allahım!... İşte bugün,
Şu zavallı ömrümün
En matemli bir günü.

Elim böğrümde kaldım,
Ben bugün haber aldım;
Babamın öldüğünü.

Bitti hayatın tadı,
Bu haber bırakmadı
Dudağımda tebessüm.

Kalbim oyuldu yer yer,
Aman yarabbi, meğer
Ne acıklı imiş ölüm.

Daha birkaç gün evvel,
Yüzümü okşayan el,
Şimdi toprak oluyor.

Kendi vücudum kadar,
Bana yakın olanlar,
Birden uzak oluyor.

Ah baba!.. Daha düne
Kadar senin göğsüne
Saklıyordum başımı.

İnan babacığım, inan,
Bu ateş, kaynağından
Kuruttu gözyaşımı... (*)

ALİ ERTEKİN Türkiye'ye geldik. Bindokuzyüzyirmidörtte... Kaçarak geldik... Önce Kars'ta iskân edildik.. Bir yıl sonra da İstanbul'a göçtük.. Ben assubay okuluna girdim.. Zeytinburnu'nda... Bir yıl orada kaldım.. Ondan sonra karşılıklı istek yapıldı, Ankara'ya geçtim. Cebeci'de.. Ancak Ankara'nın havası yaramadı bana. Halil İbrahim Bey adında biri vardı. Dedi ki bana: "Ne oldu Ali Efendi sana böyle? Çok zayıfladın." "Hastayım," dedim. "İştahım yok.. Buranın havası yaramadı bana." Hastaneye gönderdiler beni. Gene bulgur pilavı, bulgur çorbası, bulgur bilmem neyi falan. Parasal durumumuz kötü, dışarıda da yiyemiyoruz. Zor günlerdi...

SABAHATTİN ALİ 1927 yılının Ağustos'unda Öğretmen Okulu'nu bitirdim. Aynı yıl orta Anadolu'da bir ilin ilkokuluna atandım... O günlerde Edebiyat öğretmeni Nahit'le mektuplaşıyorduk... Nahit çok güzel bir kızdı..

NAHİT Sabahattin'le açılan bir kursta tanışmıştık.. Yazıp çizmesi ilgimi çekmişti... İlk görev yerine atanınca mektuplaşmaya başladık.. "Sevgili Nahit," diye başlayan mektubunda bulunduğu yerle ilgili olarak şunları yazmıştı bana: "Burası beni kesinlikle çıldırtacak... Tanrım ne basit bir çevre! Düşün kardeşim, konuşulacak bir tek insan bile yok... Hepsi sıradan, hepsi tekdüze.. Kentin çevresi hep bozkır, gözünün alabildiği kadar çıplak dağlar... Yalnız tam karşıda bir çam ormanı var... Ancak o orman da bu toprağa yakışmıyor... Sanki kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil bir kadifeye benziyor.. Buraların dağları bile uyumsuz.. Üstlerinde bir ağaç, iri bir

* Sabahattin Ali'nin "Babam İçin" adlı şiiri.

kaya bile yok.. Yalnız toprak mı? Hayır o da değil.. Çakıl taşı gibi en büyüğü yumruk kadar taşlarla örtülü.. Birkaç haftadır kenti ve çevresini geziyorum. İnsanları gözden geçiriyorum. Konuşacak, dertleşecek bir adam özlemiyle araştırıyorum. Bilgi sahibi, derin bir insana rastlamak olanaksız.. Çok yalnızım.. Özellikle bu kadar kalabalığın arasında yalnızlık duymak çok acı veriyor bana... İstanbul'a olan özlemim fena halde sardı beni.. Evleri, denizleri, insanları bir an olsun gitmiyor gözümden.."

SABAHATTİN ALİ Bu özlemde aşk da vardı aslında. *(Nahit'e)* Seni çok seviyorum...

NAHİT Ben de seni seviyorum Sabahattin ama bir arkadaş gibi... Lütfen bu güzel dostluğumuzu farklı noktalara götürmeye çalışmayalım!

SABAHATTİN ALİ Nahit, insan acılarını ve düşüncelerini söylemek için kesinlikle birine muhtaçtır..

Ne yalan söyleyeyim beni senin kadar anlayacak başka bir kimse aklıma gelmiyor.. Ben de seni gerçek bir arkadaş gibi seviyorum... Keşke senin gibi bir kardeşim olsaydı; diyordum demesine ama gene de şiirler döktürüyordum Nahit için...

Sonuçsuz bir aşka verdim gençliğimi,
Ne ufak bir eğilim, ne bir övgü gördüm.
Önünde yalvararak söylerken sevdiğimi,
Gözlerinde yüzüme inen bir tokat gördüm.

Bu tek yanlı aşkta hiç durmadan Allahım,
Umutsuzluk sararken beynimi bir ağ gibi;
Ben gene seviyorum onu.. Aman Allahım!
Böyle macera görmedim, bu macera gibi...

Yaz tatilinde İstanbul'a geldiğimde Bakanlığın yabancı dil öğretmeni yetiştirmek için Avrupa'ya öğrenci göndereceğini duydum. Hemen sınava girdim ve... kazandım..

Almanya'da dört yıl kalacaktım. Bir süre Berlin'de, daha sonra da Postdam'da kalmaya başladım... Bir pansiyona yerleşmiştim... Almanca'yı hızla öğrenmeliydim.. Genel savaşta Türkiye'de bulunmuş ve biraz da Türkçe bilen bir eski subaydan ders almaya başladım hemen.. Ayrıca bir Enstitüde de hızlı kurslara katılıyordum.... O günlerin Almanya'sı karmakarışıktı... Sol oldukça güçlüydü ama işsizlik, umutsuzluk ve kargaşa Hitler'i de güçlendiriyordu... Alman milliyetçiliği hızla yükseliyordu... Özellikle genç Alman subayları bu yükselişe destek vermeye başlamışlardı... İşin aslı bunalımdan ve kargaşadan kurtulmak amacındaki Alman sermayesi kendi diktatoryasını kurmaya hazırlanıyordu... Özellikle hedefteki Musevilere ve yabancılara karşı inanılmaz bir düşmanlık gelişiyordu...

NİHAL ATSIZ Ben Nihal Atsiz.. O zamanlar Sabahattin Ali benim arkadaşımdı... Her ne kadar Turgenyef, Gorki, Gogol, Puşkin ve benzeri Rus yazarları okusa da milliyetçi düşüncelere sahipti o günlerde... İyi bir arkadaşlığımız vardı... Almanya'dan uzaklaştırılmasını şöyle anlatmıştı bana. Okuduğu okuldaki Alman öğrencilerden biri bir gün, "Bu parazit Türkleri buradan kovmalı!" demiş Sabahattin'e... Sabahattin yerinden fırlamış hemen: "Biz sizin hükümetinize hükümetimiz tarafından verilen para ile okuyoruz.. Parazit değiliz... Sözünü geri al!" Alman öğrenci sözünü geri almamış, Sabahattin de tokadı yapıştırmış yüzüne.. Ama neye yarar ki iş büyümüş ve Almanlar böyle bir öğrenciyi istemediklerini duyurarak Sabahattin'i geri yollamışlar ülkemize... Kim bilebilirdi ki böyle bir adamken, ülkesini satacak bir düşünce yapısına dönüşeceğini!

(Maskeli Adam, belirli bir şekilde gözleriyle izlemeye başlar Sabahattin Ali'yi..)

ZEKERİYA SERTEL Sabahattin Almanya'dan geldiğinde biz Resimli Ay'ı çıkartıyorduk... İlk işi gelip bizimle tanışmak oldu. Odama girdiğinde "Zekeriya Sertel'le mi görüşüyorum?" diye sordu bana.."Evet" dedim. Kısa boylu, sarışın, sevimli bir gençti... Az zamanda hepimizin sevgisini kazanmayı başardı... Çok zeki, çok canlı, kabına sığamayan cıva gibi biriydi.. Onu tanıyıp da sevmemek olanaksızdı... Basımevi'ne her gelişinde elinde bir kitap olurdu.. En çok Geothe ve Thomas Mann okurdu... Bu iki yazarın yapıtları elinden düşmezdi... O günlerde Resimli Ay'da çalışan Nazım Hikmet, bu gençte yeni ve büyük bir cevher görmüştü.

NAZIM HİKMET Ben "Resimli Ay" dergisi'nde düzeltmen ve teknik sekreter olarak çalışıyordum. O zamanlar ülkemizin demokrat ve yurtsever aydınlarını çevresinde toplamış bir dergiydi Resimli Ay.. Bir yandan Amerikan emperyalizminin ajanlığını yapan "İncil Sosyetesi" ve "Genç Hristiyanlar Birliği" türünden sözüm ona, kültürel ve dinsel örgütlere karşı amansız bir savaşım yürütürken,-diğer yandan halkımıza Sovyetler Birliği'ni de tanıtıyordu dergimiz.. Bir gün derginin yönetimevine kısa boylu, gözlüklü bir genç geldi...

SABAHATTİN ALİ Adım Sabahattin Ali...

NAZIM HİKMET Ben de Nazım Hikmet...

SABAHATTİN ALİ Adınızı da şiirlerinizi de iyi biliyorum... Size hayranım... Almanca biliyorum... Öyküler yazıyorum... Size bir öykümü getirdim... Eğer okuyup da düşüncelerinizi bildirirseniz sevineceğim...

NAZIM HİKMET Hemen okuyacağım... Çok sevindim tanıştığımıza...

SABAHATTİN ALİ Ben de...

NAZIM HİKMET Dedi ve gitti... Hemen okudum öyküsünü... Orman işletmelerinde çalışan işçilerin yaşamından

bir kesiti anlatıyordu Sabahattin'in öyküsü.... Gerçi biraz Alman romantizminin etkisi altında yazılmıştı ama konu ve içerik bakımından Türk yazınında bir yenilik sayılabilirdi... Zaten yetenekli bir yazar olduğu daha ilk satırlarından anlaşılıyordu.. Sabahattin'in öyküsünü yayımlanması amacıyla bize getirmesi yazarın o zamanki edebiyat, dolayısıyla politik akımlar arasında belirli bir safta yer alması demekti.. Kaldı ki bu davranışı Sabahattin'in antiemperyalist ve demokratik eğilimini de gösteriyordu... Birlikte olduğumuz süre içinde Tolstoy, Çehov, Gorki ve Şolohov gibi yazarları adeta hatmetti...

Gerek dostluğumuz, gerek Resimli Ay'ın o zamanki çevresine girişi, Sabahattin Ali'nin sosyalist düşünceyi benimsemesinde etkili oldu... Öyle değil mi Sabiha Hanım?

SABİHA SERTEL Sabahattin Ali Almanya'da ilerici edebiyatla zaten ilişki kurmuş, sosyalist eğilimleri olan bir gençti Türkiye'ye döndüğünde... Bize daha doğrusu sana getirdiği ilk öykülerinde bunun ipuçlarını görmek mümkün... Ancak beyninde sosyalizm henüz belirli bir şekil almamıştı.. Sen onu yalnız gerçekçi sanata değil, toplumcu düşünceye de çekmeye çalıştın... Bir diğer gerçek ise, onu roman yazmaya özendiren kişi de sendin...

(Maskeli Adam bir yere telefon eder... Konuştukları duyulmaz ya da anlaşılmaz..)

SABAHATTİN ALİ Almanya dönüşü Aydın Erkek Sanat Okulu'nda öğretmen olarak göreve başladım.. Yazın tatil dolayısıyla İstanbul'a gelmiştim ki birden gizli polisler yakalayıp tutuklu olarak Aydın'a götürdüler beni.. Okulun öğrenci dolaplarında "Kızıl İstanbul" adlı bir gazete bulunmuştu sözde...

Yeni tanıştığım öğretmen arkadaşlardan Baha Bey ile öğrencilerden İzzet ile Musa, işçilerden de Ali Cevat daha önce tutuklanmışlardı zaten... Beni de yanlarına koydu-

lar.. Bizim yıkıcı propaganda yaptığımızı ihbar eden de bir başka öğrenciydi... Ve ben bu öğrenciyi henüz tanımıyordum bile.. Mayıs ayında bütün tutuklular İstanbul'a getirildik... Ancak Temmuz ayında yeniden Aydın'a götürüldük... Çünkü, sözüm ona suçun işlendiği yer Aydın'dı...

Yargılama sonunda kuşkusuz aklandık... Ama üç ay tutuklu kaldığım hapishanede boş durmadım... Çevremi özenle gözlemledim... Bir yazar için en güzel kaynaklardan birinin hapishane olduğu gerçeğini burada öğrendim böylece... Anadolu'nun insanlarıyla, halktan kişilerle ilişkiler kurdum.. Bu arada ileride roman olacak Kuyucaklı Yusuf'la ve diğer birçok kahramanla da bu hapishanede tanıştım... Aklanarak hapisten çıkınca da ders yılı başında Konya Karma Ortaokulu'na Almanca öğretmeni olarak atandım...

MEHMET BAHA Ben Konya Karma Ortaokulu'ndan Sabahattin Beyin öğrencisi, Mehmet Baha... Sabahattin Bey okuldan öğretmenimizdi ama Konya'daki bütün öğrenciler onun hayranıydı.. Almanca öğretmenimiz olmasına karşın öteki derslerimizle de yakından ilgilenirdi... Kendisine başvurduğumuzda elinden geldiğince yardım etmeye çalışırdı bize.. Tatil, gece yarısı, sokak ortası demez, öğrencilerinin ya da halktan birinin sorduğu soruları yanıtlamaya çalışırdı.. Konya halkı onu bu çabalarından dolayı çok iyi bir insan ve öğretmen olarak tanımış ve sevmişti... Öğretmen arkadaşlarıyla ilişkileri de çok olumluydu...

SABAHATTİN ALİ Kuyucaklı Yusuf'u Konya'da yazdım... Konya'da Cemal Kutay'ın çıkarttığı bir gazete vardı... Yeni Anadolu... Sahibi Cemal Kutay'la tanışıyorduk.. Bir gün beni davet etti gazeteye.. Gittim.

CEMAL KUTAY Sabahattin Bey sizin bu son çalışmanızı ga-

zetemizde tefrika etmemize ne dersiniz? Telif ücreti de ödeyeceğiz... Her hafta sonunda öderiz...

SABAHATTİN ALİ Peki, dedim. El sıkıştık, ayrıldım yanından.

(Maskeli Adam gene izlemeye başlar Sabahattin Ali'yi...)

Roman onbeş sayı kadar tefrika edildi... Halkın büyük ilgisi Yeni Anadolu gazetesinin satışını da yükseltmişti... Ancak her hafta sonunda ödemeleri gereken telif hakkımı aradan iki hafta geçmesine karşın ödememişlerdi.. Biraz da sinirlenerek yanına gittim Cemal Beyin. Ne konuşmuştuk Cemal Bey? diye sordum. Biliyorsunuz siz benim Kuyucaklı Yusuf Romanımı gazetenizde yayımlayacaktınız ve..

CEMAL KUTAY *(Sözünü keser)* Yayımlıyoruz ya!

SABAHATTİN ALİ Orda bir sorun yok Cemal Bey... Telif ücretimde bir sorun var.. Haftalık olarak ödeyecektiniz.. Ama iki hafta geçmesine karşın beş kuruş bile ödenmedi bugüne kadar!

CEMAL KUTAY *(Pişkin)* Ödeyeceğiz... Ama şimdi sıkışığız.. Biraz sabırlı ol!

SABAHATTİN ALİ Neden sabırlı olayım? Gazetenizin satışı da yükseldi... Zaten alacağım telif küçücük bir rakam.. Lütfen yazarın telif hakkına saygılı olun ve ödemeyi kısa bir zaman içinde yapın..!

CEMAL KUTAY Saygıyı senden mi öğreneceğim be adam!

SABAHATTİN ALİ Evet benden öğreneceksin! Telifimi hemen ödeyin!

CEMAL KUTAY Ödemezsek ne olur yani?

SABAHATTİN ALİ Ben de romanımı yayımlamanıza izin vermem!

CEMAL KUTAY Engelle de görelim öyleyse! Zaten öyle bir şey yapmaya kalkışırsan bedelini ağır ödersin!

SABAHATTİN ALİ Diye bir de tehdit savurmaz mı? Sinirle

çıktım yanından.. Noterden ihtarnameyi gönderdim.. Zorunlu olarak durdurdular romanın yayımını... Arkasından da mahkemeden bir celp geldi... Bundan yedi ay kadar önce bir toplulukta okuduğum bir şiirle Cumhurbaşkanımız Atatürk'ü taşladığım ileri sürülüyordu...

Hey anavatandan ayrılmayanlar
Bulanık dereler durulmuş mudur?
Dinmiş mi olukla akan kanlar?
Büyük hedeflere varılmış mıdır?

Asarlar mı hâlâ hakka tapanı?
Mebus yaparlar mı her şaklabanı?
Köylünün elinde var mı sabanı?
Sıska öküzler dirilmiş midir?

diye giden bir şiir..

(Maskeli Adam bir yerlere telefon eder..)

Mahkeme salonu öğrenciler ve dinleyicilerle hıncahınç dolmuştu.. Avukatım İstanbul'dan gelmişti... Özetle şöyle dedim: "Sayın yargıcım, Sivas'taki bir Bektaşi eylemiyle ilgili olan bu şiir Almanya'da yazılmıştır.. Şiirin bazı yerleri bu ihbarı yapanlar tarafından değiştirilmiştir. Kaldı ki bu şiirde Gazi'nin adı hiçbir şekilde geçmemektedir.. İşin aslı, 'Kuyucaklı Yusuf' adlı romanımı gazetesinde yayımladığı halde telifimi ödemeyen Cemal Kutay'ın, yayımı durdurmamdan dolayı, yandaşı Mustafa öğretmen aracılığıyla gerçekleştirdiği bir komplodur bu durum... Gösterdiği iki tanık Remzi ve Emin Soysal da Cemal Kutay'ın akrabalarıdır.. Kaldı ki Gazi, dil uzatılacak değil, eli öpülecek bir adamdır.."

Öğrencilerim alkışladılar sözlerimi... Avukatım savunma yapmaya bile gerek görmedi... Çünkü her şey lehime görülüyordu...

(Maskeli Adam biraz da sinirlenerek bir yerlere telefon eder..)

Öyleyken yargılama Cumhurbaşkanına ima yoluyla hakaretten bir yıla hüküm giymemle sonuçlandı.. Öğrencilerim gözyaşlarını tutamadılar... Çünkü onlara hep Mustafa Kemal'i anlatırdım derslerimde... Tutuklandım... Konya Hapishanesine ilk girdiğim gün beni başgardiyanın yattığı odaya kapamışlardı.. Gece olunca nöbetçi gardiyan kapımı açarak beni "yüze gelen mahpuslar" koğuşuna götürdü. Gaz lambalarının asılı durduğu duvarların önündeki minderlere oturarak yavaş yavaş konuşan, mangalları karıştıran, fasulye ayıklayan, Kuran okuyan mahpusların arasından geçerken, hepsi hızla yerlerinden kalkıyorlar, "Geçmiş olsun beyim," diye mırıldanıyorlardı saygıyla... Çok itibarlı bir mahkumdum.. El üstünde tutuyordu herkes beni... Bu insanları tanımalıyım... Bunlar benim halkım... Öz suyum... Kaynağım... Tanıyorum onları... Hikâyelerini dinliyorum.. Sıkılmadan, merakla davranışlarını izliyorum, düşüncelerini öğreniyorum... Bir buçuk ay sonraydı.. Gardiyan geldi yanıma, "Hazırlan, Sabahattin Bey," dedi... "Gidiyorsun.."İlkin kitap sandığımı yolladım kapıya.. Mahpuslar saygıyla izliyorlardı kitaplarımı... Tahliye olduğumu konuşuyorlardı... Olanlardan hiçbir şey anlamıyordum... Jandarmalar nizamiye kapısına geldiler... Kolumda paltomla bahçedeki mahpusların arasından geçiyordum.. Yoksullar yavaşça yanıma yaklaşarak para istiyorlardı benden.. Her isteyene az da olsa birkaç kuruş verdim.. Bütünüyle özgürlüğüne kavuşan mahkumların yaptığı bu davranışı henüz tutukluluğum kalkmadan yerine getirmiş olmam beni müthiş keyiflendirmişti... Kapıya geldim... Ama tahliye edilmiyordum... Trene bindik jandarma ile birlikte.. Jandarmanın elindeki sevk kâğıdına orada baktım... İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına, Sinop Hapishanesine gönderilmek üzere teslim edilecektim.

Bunu okuyunca çöker gibi oldum.. Bir deniz kenarında yapayalnız duran bir hapishane canlandı gözlerimde... İçinde bir tek bile tanıdığım olmayan bir zindan... Karadağ denilen, üçüncü bölümün ikinci katında, denize bakan küçücük bir koğuştu getirildiğim yer... Hüseyin'le ilk kez orada tanıştım...

HÜSEYİN Koğuşumuzdaki on beş kişinin hepsi de Sinoplu idi.. Çoğunluk adam yaralama ve öldürme gibi suçlardan yatıyordu.. O zaman koğuşlarda ranza yoktu.. Yataklarımızı yere sererdik.. Koğuşlar lamba ile aydınlatılırdı.. Biz tutuklular el işleriyle uğraşırdık... Ceviz ağacından hediyelikler yapardık.. Tavla, sigaralık, tepsi, kotra gibi şeylerdi bunlar.. Mustafa Ağabey bunları yüze satarsa yirmisini bize dağıtır diğer parayı kendisi alırdı... Cezaevi Müdürümüz Cevdet Bey, İstanbullu, efendi bir adamdı.. Söylentiye göre Abdülhamit döneminde Sarayda çalışmış.. Cevdet Bey bir gün yanında efendiden, gözlüklü biriyle geldi.. Mustafa Ağabeyi çağırdı.. "Sabahattin Bey sana emanet.. Sizin koğuşta kalacak," dedi.. Adının Sabahattin Ali olduğunu sonradan öğrendik.. Hemen koğuşa ısındı, arkadaş, dost olduk... Sabahattin Ali cezaevine geldiğinde bekardı.. Dışardan geleni de pek olmazdı.. Yalnız Sinop'tan bir ilkokul öğretmeni gelirdi ziyaretine.. Bolulu Fatma Hoca... Müdür Beyin odasında görüşürlerdi..

Postadan kendisine kitap ve dergiler gelirdi.. Gelen parası ise yalnızca yemeğini karşılardı... Koğuştakiler hep hemşehri olduğumuzdan yemekleri birlikte yiyorduk.. Yemekleri ben yapardım... Yapılan masrafları ay sonunda adam başına böler, paraları toplardım.. Bizim koğuşta hikâyeden, şiirden anlayan kimse yoktu... İçimizde okuma yazmayla ilgilenen kimse de yoktu.. Biz içki içer, kumar oynarken o yatağına uzanıp gece geç saatlere ka-

dar lambanın ışığı altında kitap okurdu.. Yanında çok kitap getirmişti.. Çoğu Almanca kitaplardı.. Gündüzleri bir sandığın üstünde yazardı.. Kendiliğinden bizimle konuşmazdı.. Sorunca konuşurdu.. Bir keresinde Ankara'daki milletvekillerinin, büyük memurların yolsuzluklarından söz etmişti... "İşin başındakiler yiyor... Bu engellenmeden bu ülkede bir adım ileriye gitmek mümkün değil," demişti.

(Maskeli Adam bir yere telefon eder...)

Mustafa Ağabey de ona: "Bak sana hükümet para harcamış, okutmuş, adam etmiş.. Ayıp değil mi böyle düşüncelere saplanman?.. Hükümetle uğraşmak sana yakışıyor mu?" dedi. Sabahattin Bey: "İşte yaşayışımı görüyorsun... Ya sana ne demeli Mustafa Efendi? Koğuşta içki içersin, kumar oynarsın, on kuruş yevmiye ile bu yoksulları çalıştırıp oturduğun yerde dışarıya bu insancıkların yaptığı hediyelikleri satıp para kazanırsın... Burada iş üretiliyor ama yoksulluk sürüyor... Çünkü burada da sömürü var... Bu insanları sömüren sensin! Sen benimle uğraşacağına kendine bak!" dedi kararlı bir sesle... Mustafa Ağabey şaşırıp kalmıştı.. Bir daha da ağzını açamadı ona karşı... Çünkü dediklerinin hepsi doğruydu... Ama bir daha da hiç böyle bir siyasi konuşma yapmadı.. Yalnızca kitaplarını okuyordu... Ancak biz türkü söylemeye başladığımızda bize katılırdı.

(Bağlama eşliğinde hep birlikte)

Yar olmadı bana devir,
Her günüm bir başka zehir;
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım.

Avluda volta vururum;
Kâh düşünür, otururum,

Türlü hayaller görürüm;
Geçmiyor günler geçmiyor. (*)

HÜSEYİN Günler geçip samimiyetimiz ilerledikçe, Mustafa Ağabey adına yaptığımız el işlerini geliştirmemiz için modeller getirtmeye başladı bize... Küçük aletlerin yardımıyla ellerimizle ceviz ağacından yaptığımız hediyeliklerin daha da güzel olması için düşüncelerini esirgemiyordu bizden....

SABAHATTİN ALİ Deniz kenarında ve surlar içindeki bu hapishanede, kalın duvarlara vuran suların sesi taş odalarda çınlar ve uzak yolculuklara çağırırdı beni... Tüylerinden sular damlayarak surların arkasından yükseliveren deniz kuşları,gözlerini şaşkınlıkla kırparak demir parmaklıklara bakarlar ve hemen uzaklaşırlardı... Bir tutsağı dünya ile hiç ilgisi olmayan bir zindana kapamak, ona en büyük iyiliği yapmaktır.. Oysa onu en çok yere vuran şey, özgürlüğün elle tutulacak kadar yakınında bulunmak, aynı zamanda da ondan ne kadar uzak olduğunu bilmektir. On adım ötede en büyük özgürlüklere götüren denizi dinlemek ve sonra aradaki kalın kale duvarlarına gözlerini dikerek bakmaya, denizi yalnızca düş gücüyle görmeye zorlanmaktan daha acımasız bir işkence var mıdır acaba?

(Sabahattin Ali türkü söylemeye başlar. Yavaş yavaş diğerleri de katılırlar.)

Başın öne eğilmesin,
Aldırma gönül, aldırma,
Ağladığın duyulmasın,
Aldırma gönül, aldırma...

Dışarda deli dalgalar,
Gelip duvarları yalar;

* Bu iki dörtlük de Sabahattin Ali'nin.

Seni bu sesler oyalar,
Aldırma gönül, aldırma...

Görmesem bile denizi,
Yukarıya çevir gözü,
Deniz gibidir gökyüzü,
Aldırma gönül, aldırma...

Kurşun ata ata biter,
Yollar gide gide biter,
Hapis yata yata biter,
Aldırma gönül, aldırma...

Dertlerin kalkınca şaha,
Bir sitem yolla Allaha,
Gelecek günler var daha,
Aldırma gönül, aldırma... (*)

ALİ ERTEKİN Cumhuriyetin onuncu yılında okulu bitirdim. Emir bekliyorduk nereye gönderecekler diye. Bana Kırklareli çıktı. Oraya gittim. Birkaç arkadaş daha vardı yanımda. Onlar Babaeski'de kaldı. Ben Süvari idim. Kuşkusuz, topçular, piyadeler de vardı aramızda. İkinci Süvari Alayı'na verildim. Stajımı orada yaptım. Kırklareli'nde. Staj bindokuzyüzkırküçte bitti. İstanbul'daki Şişli Camii var ya, şimdiki. İşte orası bizim okulumuzdu. O zamanki okul komutanımız Faik de yeni mezun olmuş gencecik bir teğmendi. Soyadı Türün.. Sonradan Faik Türün Paşa, işte o. Çok tutuyorlardı onu.. Orda bıraktılar bu yüzden. Ben hep doğru söylediğim için orada subaylarla geçinemedim. Beni Kırklareli'ne gönderdiler.

(Onuncu Yıl Marşı.)

SABAHATTİN ALİ Radyoda ajansı dinliyorum... Günlerdir

* Sabahattin Ali'nin *"Hapisane Şarkısı V" adlı şiiri.

beklediğimiz haberi okudu spiker... Koğuştakilere: "Arkadaşlar müjdeler olsun hepimize... Genel Af ilan edildi!" Şaşırtıcı bir şey oldu... Koğuştakilerin tepkisi korkunç bir sessizlikti... Hüseyin patates soyuyordu elindeki bıçakla... Öylece kalakalmıştı... Mustafa elindeki tavla zarlarını atmak üzereydi ama o da öylece duruyordu... Diğerleri de... "Tıp" oyununu bilir misiniz? Hani "tıp" dersiniz, herkes öylece kalır yerinde... İşte aynen öyle bir oyundu sanki oynadıkları... Oysa hepimiz bekliyorduk böyle bir müjdeyi... Sabah akşam konuştuğumuz tek şey, beklediğimiz tek haber buydu... Sonra anlatılması olanaksız garip sesler çıkmaya başladı tutuklulardan... Ağlıyorlar mı, gülüyorlar mı? Daha sonra sanki ağır bir işkenceden geçiriliyorlarmış gibi haykırmaya başladılar... İlkin Hüseyin attı elindeki bıçağı.. Koşup gramofona bir taş plak koydu...

(Bir oyun havası duyulmaya başlanır... Oldukça oynak olan parça "Onuncu Yıl Marşı"nı bastırmıştır neredeyse... Önce Hüseyin, sonra salmedeki diğer oyun kahramanları oynamaya başlarlar.. Ali Ertekin ve Sabahattin Ali dışında herkes oynamaktadır.. Hüseyin oyun düzenini aksatmadan Sabahattin Ali'nin yanına gelir, elinden tutarak onun da oynamasını sağlamaya çalışır.. Sabahattin Ali de direnmekten vazgeçerek oyuna katılır.. Kuşkusuz diğerleri gibi ustaca değil ama gene de içtenlikle.... Bir süre devam eder salmedeki kahramanların oynaması.. Birden bıçak gibi kesilir müzik... Herkes yerine oturur... Ancak Onuncu Yıl Marşı sessizce de olsa sürmektedir...)

SABAHATTİN ALİ İki ay daha yatacaktım af çıkmasaydı.. Koğuştakilerle tek tek vedalaşırken yazacağım yeni yapıtların kahramanlarını belleğime çakmaya çalıştığımın farkında bile değildi kimse... Cezaevi'nden çıktıktan sonra önce İstanbul'a, oradan da hiç zaman yitirmeden Ankara'ya gittim.. Çünkü bir an önce işe girmek istiyor-

dum.. Bakanlığa bir dilekçe ile başvurdum.. Ancak yedi ay beklettiler beni... Yanıt: "Eski görüşlerimi değiştirdiğimi kanıtlamam gerektiği" yönündeydi.. "Böyle bir şeyin aslı yok! Zaten bir komploydu o durum," diye karşı çıkmamın olumlu bir sonuca ulaşmamda bir katkısı asla olmayacaktı... Danıştay'a başvurarak hakkımda "Kullanılabilir," kararını aldım. Ayrıca "Benim Aşkım" adlı şiirimi hiçbir rahatsızlık duymadan yazarak Varlık Dergisi'nde yayımlattım.

Sensin, kalbim değildir, böyle göğsümde vuran,
Sensin, "ülkü" adıyla beynimde dimdik duran,
Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran,
Seni çıkarsam, ömrüm başlamadan bitiyor.

Hem bunları, ne çıkar anlatsam bir diziye?
Hisler kambur oluyor dökülünce yazıya.
Kısacası, gönlümü verdim ulu Gazi'ye,
Gönlümde yalnız onun aşkı yatıyor.

Hemen Milli Eğitim Bakanından bir randevu alarak bir elimde yargı kararı diğer elimde bu şiir, yanına girdim. Beni neden atamıyorsunuz?

BAKAN Bakanlığımız sizi kullanmaya yasal olarak zorunlu değildir.

SABAHATTİN ALİ Ama benim bitirilmesi gereken zorunlu hizmetim var. Beni çalıştıracaksınız ki bu borcu ödeyeyim.

BAKAN Sizi bu borcu ödemekten affediyorum.

SABAHATTİN ALİ *(Yüksek sesle)* Benim borcum size değil Devletedir. Devlete olan borcumu bağışlamak yetkisine sahip değilsiniz!

BAKAN *(Gene de soğukkanlı)*Bakanlığımızca hakkınızda yapılacak bir işlem yoktur.

SABAHATTİN ALİ Neden?

BAKAN Oğlum suçunuz doğrudan doğruya Paşanın kendisini ilgilendirmektedir. Siz Gazi'ye karşı bir şiir yazmışsınız. Biz sizi işe alamayız.

SABAHATTİN ALİ Dedi ve başını önündeki dosyalara çevirdi. Yani artık çek git başımdan demek istiyordu. *(Bakan'a)* Öyleyse, kendim Gazi'ye çıkıp anlatacağım!.. Beni atamadığınızı duyuracağım ona! Tam kapıya yönelmiştim ki Bakan korkuyla yanıma koştu.

BAKAN Dur bakalım... Bir şeyler yapmaya çalışacağım. Sen bana bir hafta sonra gene gel.

HASAN İZZETTİN DİNAMO Bu şiir Paşanın eline ulaşmadan önce, onun eski genel sekreteri Hikmet Bayur bir gece sofrada fırsatını bularak Gazi'ye şöyle söylüyor: "Paşam, hani hakkınızda ağır bir şiir yazmış olan bir öğretmen vardı ya? Adı Sabahattin Ali.." "Evet." "Aftan yararlanmış.. Gene öğretmenliğe atanmak istiyor.." Gazi, "Yasal bir sakınca var mı atanmasında?" diye soruyor. "Hayır Paşam," Gazi sinirleniyor: "Öyleyse neden soruyorsun bana?" "İşlediği suç size karşıdır da.." "Aşk olsun sana.-Kişisel güçenikliğimden dolayı, yasal ödevlerin yerine getirilmesini önleyecek derecede bencil mi sanıyorsun beni? İlk açılacak yere hemen atayınız o genci!" diyor Gazi...

SABAHATTİN ALİ Önce Ankara'da, Milli Eğitim Bakanlığı'nda, Yayımlar Müdürlüğü Büro Şefliğine, daha sonra da Talim ve Terbiye Dairesi ikinci sınıf mümeyyizliğine verildim. Hemen işe başladım... İçeriden çıktığımdan bu yana arkadaşım Emin'in evinde kalıyordum.. Ancak bu böyle sürmemeliydi... Bir evim yerim olmalıydı... Hemen bir ev tuttum.. İlk kez evlilik konusunda da ciddiyetle düşünmeye başladım. O kadar çok soru geliyor ki aklıma. Bir yazar için başıboş olmak, başkalarının sorumluluğunu almadan yaşamak, belki de en iyisi değil

mi?... Böyle bir ülkede yazmaya çalışıyorsam, her türlü sürprize de hazırlıklı olmam gerekmez mi?.. Örneğin işsiz kalmak, tutuklanmak ya da başka bir şey... Evleneceğim kadını da çekeceğim sıkıntılara ortak etmek nasıl bir insafla açıklanabilir? Kaldı ki bu tür bir ayak bağı, ailemi olası tehlikelerden korumak için, yazdıklarıma sansür uygulamam gibi bir sonuç doğurursa, bundan yazarlığım zarar görmez mi? Evliliğin gerekliliği konusunda da haklı nedenlerim var işin doğrusu.. Ama bunlardan aklıma en uyan yanıtı gene kendim verdim.. Yazma eylemi için en iyi ortamı ancak evlilik verebilir bana! Evlenmeliyim... Ama kiminle? Büyük bir aşkla sevdiğim Nahit olamaz bu... Şimdi bir başkasıyla evli.. Kaldı ki benim aşkıma karşılık da vermemişti zaten.. Başını bağlamış bir kızı mı, yoksa yalnızca gezip eğlenmeyi düşünen birini mi seçerdim? Hehalde birincisini. Çünkü onu kendime uydurma şansım var ama öbürünü asla! Gene arkadaşlarımdan Tarih Öğretmeni Ayşe en doğru isim galiba. Çoktan beri yazışıyoruz Ayşe'yle.. Akıllı bir kız... Edebiyattan, hem anlıyor hem de hoşlanıyor. Meslek sahibi, üstelik güzel.. Bir mektup yazarak kendisine evlilik önerisinde bulunmalıyım. Yanıt gelmekte gecikmedi.

AYŞE

Deli Sabahattin,

Anladım artık, kesinlikle uslanmayacaksın sen... Daha yeni çıktın hapisten... O kadar eziyet çektin, daha da çekiyorsun... Tam da işe girmişsin.. Rahatına bakacağın anda da başına koca bir bela almaya niyetleniyorsun.. Bana yazdıklarını, daha çok koca bir şaka olarak görüyorum.. Ama eğer bunları bir an için olsun ciddi olarak düşündünse büyük çocukluk yapmışsın... Öyle ya, artık yapacak bir şey kalmadı. Her işi tamamladın. Rahat da duramazsın, bu olanaksız.. Tekdüze bir yaşam seni deli eder

çünkü.. "Dur, hiç olmazsa evleneyim bari," dedin.. İşe girer girmez bazı kimselere evlenme önerisi götüreceğini söylüyordun zaten.. Oturdun ve bir mektup da bana gönderdin.. Ancak ben sana uymuyorum.. Aklımdan böyle şeylerin geçmediği bir sırada beni fesatlığa iteleme, anlıyor musun? Yoksa senin o Grek burnunu koparırım...

Bu çeşit bir evlilik üzerinde ben genellikle ciddi düşünemem.. Özellikle senin için böyle bir şeyin aklımdan geçmesi kahkahalarla gülünecek kadar komik olur.. Peki sen ne halt ediyorsun? Dostluğumdan bıktın mı yoksa? Haber ver de sesimi keseyim.. Ancak seni çok sevdiğimden buna da gönlüm razı olmaz Sabahattin.. Hem ne olursa olsun, bu kadar güzel ve iyi dostluğa kıyıp öteki kırlangıçlara benzemenin bir anlamı var mı?Dediğin gibi yaşamda kesinlikle biriyle birlikte yürümek gerekirse, benim seçeceğim adam sen, senin seçeceğin kadın da ben olmamalıyız. Eğer mutlaka evlenmek istiyorsan sana, birlikte, uygun bir ahu arayalım.. Ancak bu seçimde bana benzeyen, soğuk ve ukala kızlardan kaçmanı salık veriyorum. Kaldı ki benimle sahiden evlenmek isteyeceğin aklıma bile gelmezdi. Gene de bunu arada bir yaptığın şakalardan biri olarak görmek işin en doğrusu olacak galiba. Büyük bir olasılıkla şu anda beyninde benimle evlenmeyi isteyen adam çoktan ölmüştür bile... Sana bütün içtenliğimle yazıyorum... Bizim evlenmemiz olanaksızdır.. Şu ya da bu nedenden diye ayrıntıları saymaya da gerek yok.. Her şeyden önce, seni evlenemeyecek kadar yakın buluyorum kendime...

Hem sen, sendeki ruhsal dalgaların, yükselme ve alçalmaların kolay kolay ayırdına varamayacak, sessiz, sakin, ev işlerinden anlayan bir hanım kızla evlenmelisin.. Çünkü ancak öyle bir insanla mutlu olabilirsin... Zaten

bir ortak arkadaşımıza daha önceden yazdığın bir mektupta evlilik hakkında şu görüşleri ileri sürmemiş miydin?

SABAHATTİN ALİ Evleneceğim kız sessiz, melek gibi olmalı.. Çalışma odama hayal gibi girip çıkmalı.. Yazmamı kolaylaştırmalı... Okumama engel olmamalı.. En önemlisi evde gürültü patırtı çıkartıp huzursuz etmemeli beni... Kısacası bana adamalı kendisini.. Benim için yaşamalı...

AYŞE Gene böyle akıllıca şeyler düşün Sabahattin.. Tam tersine bir de ikimizin evliliğini düşün... Allah göstermesin evin içini cehenneme çevirir.. Kavga kıyamet gırla gider... Yalnızca birbirimizi değil konu komşuyu da rahatsız etmez miyiz?Artık bu işi kapat Sabahattin... Ama güzel dostluğumuz hep sürsün olur mu?

SABAHATTİN ALİ Doğru söylüyorsun Ayşe... Yerden göre kadar da haklısın!... Öyleyse kiminle evlenmeliyim? *(Birden)* Hay Allah nasıl da düşünemedim ? Aliye!.. Aliye!.. Evet Aliye!..

ALİYE O günlerde, İstanbul'da oturan Gülhane Hastanesi Başeczacısı Salih Beylerle komşuyduk.. Sürekli birlikteydik.. Her gece ya onlar bizde, ya biz onlardaydık.. Salih Bey bir gece bizimkilere: "Yarın Suadiye'ye gidelim.. Denize gireriz," dedi. O zamanlar Suadiye pırıl pırıl masmavi açık bir denizdi.. Ertesi sabah iki aile buluştuk ve Suadiye'ye giderek denize girdik... Sabahattin'i ilk kez orada gördüm... Salih Beylerin akrabasıydı.. Tanıştık.. O kadar... Doğrusu başka bir gözle de bakmamıştım Sabahattin'e.. Birkaç gün sonra gene hep birlikte İçerenköy'de yapılan bir sünnet düğününe gittik... Bir iki saat kaldık orada... Dönmek istediğimizde Sabahattin yanımızda yoktu.. Giderken kullandığımız lüks lamba fenerle, bir ağaç altında oturmuş, kitap okuyordu... Salih Bey: "Hadi kalk gidiyoruz," dediğinde yerinden kalktı, elin-

deki feneri yüzüme tutarak gözlerimin içine uzun uzun baktı... Oysa Sabahattin beni hiç ilgilendirmiyordu.. Çünkü Salih Beyin eşinin ağabeyi Bahriye Mühendisi Yüzbaşı Muhittin Ağabeye ilgi duyuyordum... Ama ona âşık değildim.. Çünkü yaşça benden oldukça büyüktü.. Bir daha da Sabahattin'i göremedim.. Çünkü Salih Bey emekli olmuş, evlerini de Ankara'ya taşımışlardı... İki yıl kadar sonra Salih Beyin eşinden bir mektup geldi anneme.."Sabahattin, Aliye ile evlenmek istiyor... Her şey yapılacak... Sevgili Aliye'ye yüz görümlülüğü de takılacak.. Sizden haber bekliyoruz."

(Maskeli Adam telefonla bir yeri arar..)

Babam bu evliliğe razı olmak istemedi. "Bu genç polisçe fişli biri.. Kızımızın rahatı huzuru kalmaz," diye anneme baskı yapmaya başlamış.. Bunu ben çok sonradan öğrendim.. Ama ben istiyordum... Çünkü Ankara'ya yerleşecektim... Başkent Ankara o sıralarda gözde bir yerdi.. Babamın bütün karşı çıkışlarına rağmen direndim... Annem de benden yanaydı... Babam istemeden de olsa kabul etmek zorunda kaldı.. Bunun üzerine annem olumlu yanıtımızı bildirdi Ankara'ya.. Kış olduğu için nişanın posta ile yapılmasına karar verdi aileler.. Ankara'dan nişanla ilgili armağanlar geldi... Düğün Mayıs ayında yapılacaktı.. Renkli, güzel bir fotoğraf çektirerek gönderdik Sabahattin'e.. Arkasından Sabahattin'in ilk mektubu geldi.. Güzel sözlerle fotoğrafımı çok beğendiğini yazıyordu... İkinci mektubuyla birlikte adıma imzalanmış kitapları da geldi...

SABAHATTİN ALİ Eğer sanatçıysanız, sizin için kadınları etkilemenin en güzel yolu ona yapıtlarınızı sunmaktır... Kuşkusuz iyi bir müzisyen, başarılı bir yazar ya da ressam olmanız işi kolaylaştırır... İyi bir sesi, yaratılmış yepyeni dünyaları ve bir renk cümbüşünü reddedecek kadın

sayısı bana göre çok azdır dünyada... İşin aslı sanatçı olmak büyük avantaj.. Boşuna demeyişler, "Kızı kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya kaçar," diye..

ALİYE Kitaplarını okuduğumda Sabahattin'e körkütük âşık oldum... Başka, bambaşka dünyalar sunuyordu bana... Ankara'da yaşamak düşüm, Ankara'da Sabahattin Ali ile yaşamak'a dönüşüvermişti.. Mayıs'ta İstanbul'a geldi... Bir gece bizde yattı.. Ertesi gün Kadıköy Evlendirme Dairesi'nde nikâhımız kıyıldı ve trenle Ankara'ya birlikte gittik... Salih Beylerde bir hafta kadar kaldık.. Hisar'da bir Ermeni terzi bularak bana şık bir gelinlik diktirdiler... Bir hafta içinde de güzel bir düğünden sonra kendi evimize taşındık.. Çok şirin bir çatı katıydı dairemiz... İkinci bir iş olarak da bir ortaokulda Almanca öğretmenliği yapmaya başlamıştı Sabahattin.. Parasal bir sıkıntımız yok... Geceleri çalışma odasına çekiliyor, okuyor, yazıyor... O çalışırken, sessizce yanına girip, kahvesini, çayını koyuyorum masasına... Ve gene sessizce çıkıyorum yanından.. "Kuyucaklı Yusuf" adlı romanı Tan da yayımlandı.. Sabahattin de, ben de çok mutluyuz...

SABAHATTİN ALİ 1937 yılı başıydı, askere çağrıldım. Aliye ile İstanbul'a geldik.. Çünkü o zamanlar yedek subay okulu Harbiye'deydi.. Niyazi Ağırnaslı ile orada tanıştık..

NİYAZİ AĞIRNASLI Sabahattin'le yüz yüze karşılaşmamız Harbiye'de oldu.. Dediği gibi orada tanıştık. O da hazırlık kıtası eri olarak benimle birlikte bulunuyordu..

ALİYE O sırada ben hamileyim... Sabahattin askerliğini yaparken kızımız Filiz doğdu...

(Maskeli Adam Sabahattin Ali'yi gözleyerek bir yere telefon eder.)

ALİYE Bir hafta kadar hastanede kaldım.. İşte o sıralarda Sa-

bahattin moralsiz bir şekilde geldi yanıma... Filiz'i okşuyordu ama aklı başka yerdeydi sanki... Neden huzursuzsun Sabahattin?

SABAHATTİN ALİ Beni çavuş çıkartmak istiyorlar Maaş da alamayız o zaman?

ALİYE Nasıl geçiniriz?

SABAHATTİN ALİ Şimdiki Bakan Saffet Arıkan. Beni hem sever hem de destekler... Mutlaka Ankara'ya gitmem gerekiyor...

ALİYE Deyip ayrıldı yanımdan. Ankara'dan bir gün sonra dönmüştü ve mutluydu.. Hem Bakana hem de Afet İnan'a gitmiş ve durumu anlatmış... Afet Hanımın ilgisinden çok memnundu... Nitekim teğmen olarak çıktı ataması Eskişehir'e.. Altı ay kadar orada kaldıktan sonra Ankara'ya döndük.. Bu kez Musiki Muallim Mektebi Türkçe Öğretmenliğine atanmıştı.. Karanfil Sokak'ta bir çatı katı tuttuk.. Pertev Naili Boratav, Yaşar Nabi ve eşi, Cevdet Kudret'le eşi değişmez dostlarımızdı... Hemen her gecemiz birlikte geçerdi.. Onların olmadığı zamanlar odasına oturup yazardı.. Ben içeride radyo dinlerken bile o yazmayı sürdürürdü.. Çünkü kendisini yazmaya verdiği zaman gürültüyü de çevreyi de unutabiliyordu.. Yazdıkları önce günlük gazetelerde tefrika ediliyor sonradan da kitap olarak basılıyordu.. Bazen evde konuklarımız da varken, yetiştirmesi gereken bir yazısı varsa köşeye çekilir, o gürültü patırtı arasında yazmayı başarırdı.. Birdenbire yeniden askere aldılar Sabahattin'i...

NİYAZİ AĞIRNASLI İkinci Dünya Savaşı başladığında ikinci kez askere alınmıştık... Beni Sarıkamış'ta arabalı ekmekçi kolu komutanlığına atadılar.. Sabahattin Ali'yi de oraya vermişlerdi.. Bu nedenle onunla orada uzunca bir süre birlikte olduk.. Yedek subaydık ikimiz de.. Ben sözde, birliğin komutanıydım.. Onbir subay, beşyüzotuz er,

yüzyirmi araba, oniki gezici fırın... Görevimiz sekiz tümenin ekmeğini yapmaktı.. Yeniden terhis edildik.. Ama bir süre sonra yeniden askere çağrıldığımızda bütün Avrupa faşizmin çizmesi altındaydı ve doğuda Stalingrad Almanlar tarafından kuşatılmıştı... Eğer Stalingrad da düşerse Alman ordularına Moskova yolu açılmış olacaktı ki böylece faşizme karşı savaşan Kızıl Ordu'nun dayanma gücünün de kalmadığı anlaşılacaktı.. Bu durumu biraz da emperyalist ülkeler hazırlıyordu... Sovyetler Birliği'ni Faşist Almanya ve İtalya'yla baş başa bırakıyorlar, en azından işi ağırdan alıyorlardı... Biz o zaman Hadımköy'de görevliyiz Sabahattin'le... Radyolardan Stalingrad'ın her an düşebileceği duyuruluyor spiker tarafından... Atlarımızın üstündeyiz ikimiz de... Böyle bir olumsuzluk olursa dünyamız için olabilecek korkunç geleceği düşünüyorum. Sunucu ekliyor: "Alman işgaliyle milyonlarca Sovyet yurttaşı yaşamını yitirdi." Biliyorsunuz savaş bitiminde tüm dünyada altmışmilyona ulaşacak bu sayı. Bunun yalnızca yirmi milyonunu Sovyet yurttaşlar oluşturacak. İster istemez ağlıyorum.. Sabahattin'e bakıyorum, o da ağlıyor...

NİHAL ATSIZ Nasıl da ağlıyor görüyor musunuz?

SABAHATTİN ALİ Sen de seviniyorsun!

NİHAL ATSIZ Tam bir Rus hayranısın.. Sanki öz kardeşlerin ölmekte...

SABAHATTİN ALİ İnsanlar ölüyor insanlar! Neredeyse zil takıp oynayacaksın!

NİHAL ATSIZ Evet oynayacağım... Eğer Stalingrad düşüp de Moskova yolu açılırsa , cennetiniz Sovyet Rusya dağılmaz mı?

SABAHATTİN ALİ Yararı ne olacak bunun sana?

NİHAL ATSIZ O zaman Almanlar bize verecek, bağımsızlıklarına el koydukları Türk Cumhuriyetlerini...

SABAHATTİN ALİ Unutma ki önce yahudileri, sonra yabancıları, daha sonra nazi olmayan Almanları ve en sonra da başka halkları yok etmeye başladı bu zalimler... Kaldı ki en aşağı halklardan biri olarak da Türkleri görüyorlar...

NİHAL ATSIZ Yanlarında savaşa girersek neden olmasın bütün bunlar?

SABAHATTİN ALİ Yahu çocuk gibisin..Nihal. Nasıl da inanabiliyorsun böyle şeylere? İşin aslını sorarsan Almanlar yenilecek... Ama varsayalım ki yendiler... Sana verirler mi o toprakları?

NİHAL ATSIZ Verirler... Kuşkusuz onların yanında savaşa girersek... Vermezlerse biz de gidip Orta Asya'yı zapt ederiz, olur biter..

SABAHATTİN ALİ Zapt edecekmiş! Bu düşler yüzünden Allahuekber Dağları'nda yüzbin insanımızı donarak öldürmediler mi? Daha Anadolu'yu kurtarıp kalkındıramadık... Bırakın bu tür olmayacak düşler kurmayı..

NİHAL ATSIZ Bazı halklar diğerlerinden üstün olduğu gibi, bazı insanlar da diğer insanlardan daha üstündür.. Bu bir doğa yasasıdır. İnsanları zor kullanarak eşit kılmak ya da, üstün bir ırkla bayağı bir ırkı aynı kefeye koymak asla mümkün olamayacaktır. Asıl düş kuran sizlersiniz...

SABAHATTİN ALİ İşte aramızdaki temel düşünce farklılığı da burada yatıyor.Atsız.. Biz insanları renklerine, gözlerine, kulaklarına, boylarına ve kafataslarına göre sınıflandırmıyor, onları yalnızca insan olarak görüyoruz..Ülkeler ve halklar için de bu böyle... İşte bu farklı yaklaşımlarımız nedeniyle seninle hiçbir konuda uzlaşamayız... Bırakın uzlaşmayı, sizlerle mücadele etmek görevimizdir. Sizin gibiler işin başındayken engellenmelidir... Çünkü Hitler denilen zalim, ilk düşüncelerini açıkladığında engellenseydi eğer, dünyanın başına gelmezdi

bunca felaket..

MEHMET Ben Mehmet, Sabahattin Ali'nin teyzesinin oğluyum... Yeniden terhis olmuştu Sabahattin... Ve ben evlenecektim... Davet ettim Edremit'e.. Geldi, birkaç gün kaldı bizde... Pek dışarıya çıkmıyordu...

(Maskeli Adam, Sabahattin Ali'yi gözlemektedir.)

Ama bir sabah tek başına Edremit'i dolaşmaya çıktı.. Öğleye doğru karakoldan gelen bir görevli memur bizi çağırdı.. Teyzemle birlikte gittik karakola... Mesele az sonra anlaşıldı.. Sabahattin Ali'nin kenti dolaşırken elindeki kâğıda notlar alması, onu izlemekte olan Bekçi Ali'nin "Bu adam herhalde casusluk yapıyor," şeklinde düşünmesine ve onu apar topar yakalayarak karakola getirmesine neden olmuştu... Çok tehlikeli günlerdi o günler... Herkes ısrarla casus yakalamaya çalışıyordu... Allahtan durumu öğrenen Belediye Başkanımız işe el koydu da serbest bırakıldı Sabahattin Ali...

ALİYE Ankara'ya dönünce Konservatuvarda başlattılar göreve Sabahattin'i... Sanıyorum Sabahattin'i oraya atamalarında en önemli nedenlerden biri ileri derecede Almanca bilmesiydi... O günlerde Almanya'yı terk etmek zorunda kalan birçok Alman aydını ülkemize gelerek, özellikle üniversitelerimizde ve diğer eğitim kurumlarımızda çalışmaya başlamışlardı... Yeni kurulmuştu Konservatuvar ve başında da Carl Ebert adında değerli bir Alman öğretmen vardı... Yaşlı ancak yakışıklı bir adamdı Ebert.. Kültürlü, mesleğinin ehli ve tanınmış bir rejisördü... Evliydi ve iki kız çocuğu vardı... Hepsi de çok cana yakın insanlardı... Ebert'le Sabahattin çok iyi anlaşıyorlardı.. Sık sık akşam yemeğine çağırırlardı bizi..Özellikle Filiz'i çok severlerdi...

FİLİZ Konservatuvarın bir Uygulama (Tatbikat) Sahnesi vardı... İşte burada ortaya çıkan bütün tiyatro ve operalarla

babam ilgilenirdi... Kuşkusuz Carl Ebert'in çevirmeni olarak... Çünkü Ebert hiç Türkçe bilmezdi.. Dolayısıyla hem ona çevirmenlik yapar hem de onun sahne düzenlemeleriyle uğraşırdı... Yani provaların izlenmesi, öğrencilerle ilgilenilmesi ve hatta sahneye koyma gibi sorunlar bütünüyle babamın üzerineydi... Babamı bütün bu ilişkilerin içinde, yoğun bir çalışma ortamında hatırlıyorum.. Çünkü buralara beni de götürürdü yanında...

ALİYE Çok mutlusun Sabahattin...

SABAHATTİN ALİ Nasıl mutlu olmam Aliye.. Sanatla ilgili bir işte çalışıyorum.. Çok parlak öğrencilerimiz var... Muazzez İlgin, Meliha Ars, Mahir Canova... Ama hele bir Cüneyt Gökçer var ki inanılmaz bir aktör olacak... Sahnede bir dev sanki... Nasıl da yakışıyor sahneye... Göreceksin, ileride dünya çapında bir aktör olacak bu Cüneyt...

ALİYE İlk konserler de Konservatuvar salonunda verilirdi.. Hasan Ali Beyin Bakanlığı sırasında o konserlere gelen İnönü'yü öğretmenler odasında görürdüm. İnönü Filiz'i okşar, severdi. Sonra o küçük konser salonu dolar, herkes sessizce Alman şefli orkestrayı dinlerdi.. Konservatuvar ilk mezunlarını verdiğinde İzmir'e bir turne yapılmıştı... Madam Butterflay operası temsil edildi... Mesude Çağlayan ve Ayhan Aydan başroldeydiler... Tiyatro gösterisi olarak da "Yanlışlıklar Komedyası" ile "Bizim Şehir" temsil edilmişti... Cüneyt Gökçer'i ve diğer öğrencilerini ilk kez orda izleme şansım oldu... Sabahattin o kadar ileri görüşlüydü ki, hayran kalmıştım Cüneyt Beye... Diğer çocuklara da hayran olmuştuk... Günlerimiz böylesine mutluluklarla geçip gidiyordu.. Ama izin vermediler buna ırkçılar... Neden diyeceksiniz?.. Açıklayayım... Sabahattin'in "İçimizdeki Şeytan" adlı romanı Konservatuvardaki işinin başlangıcında yayımlanmıştı... Bu roma-

nında ırkçı ve turancıları ele almış, onların içyüzünü bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştu... Bu romanı yüzünden bütün faşistler çılgına dönmüş, gazetelerde, dergilerde ikide birde ona saldırmaya başlamışlardı... Nihal Atsız İçimizdeki Şeytanlar adlı broşürünü yayımlamakta gecikmedi.. Bu broşürde Sabahattin'i alabildiğine karalıyordu...

SEVGİ SANLI Karı koca, tek çocukları olan Filiz'e çok düşkündüler. Hele hele Sabahattin Ali'nin kızına olan sevgisi bir coşkuydu, bir tutkuydu... Bir gün Ankara'daki evleri basıldı polisler tarafından... Aliye Hanım çaresiz bekliyordu... Filiz küçücüktü ve korku dolu gözlerle bir bölüm kitabın götürülmesini izliyordu... Polisler aldıkları kitapları, sanki iğreniyormuş gibi ellerinin ucuyla tutarak dışarıya taşırlarken Filiz hiç de anlam veremediği bu davranışı donmuş gözlerle izlemeyi sürdürüyordu...

SABAHATTİN ALİ Bu olaydan birkaç gece sonraydı. Gece yarısını çoktan geçmişti zaman... Aliye yeni dalmıştı uykuya... Filiz uyuyalı ise epey olmuştu odasında.. Ben okumakta olduğum kitabın neredeyse son sayfasına gelmek üzereydim ki birden kızımın odasından bir tıkırtı duydum..

(Yerinden kalkar. Sesi dinler. Küçük Filiz görünür... Yarı uyur, yarı uyanık küçük adımlarla salona girer...Bir kitaplık belirir salonede birden... Kitaplığa doğru yönelir Filiz..Elleriyle rafları yoklamaya başlar.. Sanki kitaplarını yerlerinde olup olmadıklarını denetlemektedir...)

PERDE

İKİNCİ BÖLÜM

NİHAL ATSIZ

Sayın Başbakanım,

Sözü çok uzatmamak için bu mektubumda size milli eğitim alanımıza girmiş olan komünistlerden söz etmekle yetineceğim. Bunlar, yurt hainlerine karşı pek kayıtsız davranan Milli Eğitim Bakanlığı'nın gafletinden yararlanarak önemli yerlere geçmişler ve oradan zehirlerini saçmaya başlamışlardır... Bugün Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Dil Kurumu üyesi ve Ankara'daki Devlet Konservatuvarı öğretmenlerinden bir Sabahattin Ali vardır. Hemen hemen kendisini tanıyan herkesin komünistliğini bildiği bu Sabahattin Ali, 1931 yıllarında Konya'da ondört aya mahkûm edilmişti.. Nedeni de başta o zamanki Cumhurbaşkanı Atatürk olduğu halde, bütün devlet ileri gelenlerini ve kurulu düzeni eleştirip aşağılayan manzum bir hezeyanname yazmasıydı... İşte bu Sabahattin Ali bugün kültür işlerinin önemli bir yerinde, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in kişisel sevgi ve çabasıyla, batırmak istediği Türk milletinin parasıyla rahatça yaşamaktadır.

MEDİHA ESENEL Ben Mediha Esenel. Ankara Üniversitesi'nde hocaydım o günlerde. Yaşadığımız havayı şimdi sizlere anlatabilmek oldukça güç.. "Evler aranacak!" diye bir söylenti yayılmaya görsün hemen öncelikle Bursa'da yatmakta olan Nazım'ın yapıtları olmak üzere, kuşkulu görülecek tüm kitapları yok ederdik.. Bir kere damgalanmaya gör, işinden, gücünden olman işten bile değildi.. Demokrasi sözcüğünden bile söz edilemezdi... Sözcük, sözcük.. Özgürlüğümüzü duyumsadığımız ve doya doya yaşadığımız yerler ise, tatil günlerinde ta-

rıdık ailelerle gittiğimiz kırlardı.. Nihal Atsız'ın karalamasında asıl hedef Hasan Ali Yücel'di... Çünkü Hasan Bey Milli Eğitim Bakanı olarak yararlı işler yapıyordu.. Bir yandan klasiklerin çevirisi hızla sürerken, diğer yandan, açılan Köy Enstitüleri'ndeki genç köylü çocukları, verimli toprağa atılmış fidanlar gibi boy atıyordu... Köy Enstitülerinin sayısı da hızla yayılıyordu Anadolu topraklarında.. Enstitü yöneticileri ve öğretmenleri inanılmaz bir coşkuyla okulları, çiftlikleri yoktan var ediyorlardı.. Zaman zaman Enstitüleri ziyaretimde tanık oldum, yüzyıllardan beri ihmal edilmiş Anadolu çocuklarının zekâları, yetenekleri, doymak bilmez öğrenme istekleri tek sözcükle şaşırtıcıydı.. Kızlı erkekli öğrenciler inanılmaz bir çabayla yeni bir dünya kuruyorlardı sanki... Ama buna karşılık gerici ve faşist çevreler de boş durmuyordu. Bağırıyorlardı: "Köy Enstitüleri komünist yuvalarıdır!" Haykırıyorlardı: "Köy Enstitüleri fuhuş yuvalarıdır!", "Komünistleri koruyup kollayan Hasan Ali görevden alınmalıdır!"

SABAHATTİN ALİ Hemen dava açtım...

VELİ DEMİRÖZ Ben Çifteler Köy Enstitüsü mezunu Öğretmen Veli Demiröz.. Özellikle 1944 yılından itibaren hız kazanan faşist hareket giderek büyüyordu... Gün geçmiyordu ki ırkçılar tarafından İstanbul'da, Ankara'da olaylar başlatılmasın, yürüyüşler düzenlenmesin... O gün de hakkımda yapılan bir ihbar nedeniyle yargılanacağım için Ankara'da Adliye Sarayı'na gidiyordum... Aynı gün "Sabahattin Ali-Atsız" davasının görüleceğini öğrenen halk da oraya yığılmıştı... Adliye Sarayının önü Samanpazarı ve belediyeye doğru tıklım tıklım dolmuş, trafik bütünüyle tıkanmıştı.. Atlı polisler ilerde bekliyorlardı...

KORO Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Sabahattin Ali! Yaşasın Atsız!

VELİ DEMİRÖZ Yüksekçe bir yere çıktım. İzliyorum. Biraz sonra fısıltı halinde: "Sabahattin Ali geliyor," cümlesini duydum... Tam bir sessizlikti egemen olan.. Sinek uçsa sesi duyulur... Adliye Sarayına uzanan yol da hıncahınç dolu... Bu kalabalığı nasıl aşıp da girecek Adliye'ye Sabahattin Ali? Ya bir de saldırırlarsa ona? Birden Sabahattin Ali'yi gördüm.. Yanında bulunan birkaç kişiyle birlikte kalabalığın en ucuna geldiler.. O da nesi, ilerledikçe halk ikiye ayrılıyor ve ona yol veriyordu... Kendinden emindi... Hiçbir heyecan belirtisi yoktu... Yürüdü yanındakilerle birlikte ve Adliye Sarayı'ndan içeriye girdi...

SABAHATTİN ALİ İçeriye girmiştik ama Mahkeme Salonu'nda oturmakta olan kişilerden çoğunun Atsız yanlılarından oluştuğunu gözlemlemekte gecikmedim. Tedirgin olduğumu anlamamalılar... Yargıç yerini alıyor... Bir şeyler olacak ama ne?

KORO *(Birden)* Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Rus Ajanları! Kahrolsun Rus Ajanları!. Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Rus Ajanları!

YARGIÇ Eğer böyle sürerse celseyi tatil edeceğim! Tatil edeceğim!

(Koro İstiklal Marşı 'nı söylemeye başlar... Yargıç da susar..)

KORO *(Dışardan)* Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Rus Ajanları!

AVUKAT *(Sabahattin Ali'nin kulağına eğilerek)* Tehlike büyüyor... Allahtan birinci kattayız... Çaktırmadan yürü, açık pencereden çık dışarıya...

SABAHATTİN ALİ Gürültü patırtı arasında yürüyorum ve yavaşça sıyrılıyorum pencereden...

FİLİZ Pertev Amcamdan duymuştum.. O gece radyodaki Ajans'ta da vermişler bu haberi.. Babamın kaçtığını falan.. Ama o gece Uygulama Sahnesi'nin bir oyunu varmış.. Konservatuvar'daki görevi nedeniyle babamın da

gitmesi gerek.. Temsiller halkevi binasında oluyor.. Pertev Amcayla karısı bize gelip babamları aldılar. Yürüye yürüye gidiyorlar.. Tam bir yan sokağa sapmışlar ki yanlarına bir taş düşmüş... Üstelik babamın da omzunu sıyırarak.. Pertev Amca bundan sonrasını aynen şöyle anlatmıştı: "Sabahattin ansızın döndü... Karanlığa doğru hızla koştu Sabahattin.. Ben hayatımda bu kadar hızlı koşan bir adam görmedim.. Biz de arkasından koşuyoruz... Fundalıkların arasından birini yakalamış dövüyordu Sabahattin... Ama saldırıda bulunan kişi kaçmayı başardı Sabahattin'in elinden..."

SABAHATTİN ALİ Moralim bozuk... Tek başıma sokağa çıkamamamı söylüyor dostlarım.. Bir gece Konser Salonuna İsmet Paşa geldi.. Konseri izleyecek.. Kapıda karşılayanlar arasında ben de varım... Beni görünce hafifçe gülümsedi. "Hoş geldiniz Paşam," dedim... "Nasılsın Sabahattin?" diye sordu. "Pek iyi değilim Paşam," dedim... "Benimle uğraşıyorlar.." Gülümsedi önce, sonra, "Üzülme üzülme," dedi... "Her şey daha iyi olacak..." Nitekim ilk duruşmada hava bütünüyle değişti... Atsız'ın avukatı bir dilekçe vererek savunmanlıktan vazgeçmişti... Bir sığıntı gibi geldi Atsız davaya... Yanında hiç kimse yoktu... Ezik ve süklüm püklüm... Birileri çevresindekilerin kulaklarını çekmişti anlaşılan... Kolay değildi, İsmet Paşa Bakanına sahip çıkıyordu.. Haksız da olsa acıdım Atsız'a... Zaten dört aya da mahkûm oldu duruşmalar sonucunda Atsız...

MEDİHA ESENEL Irkçılar iyice kızmışlardı Sabahattin'e... Köpürüyorlardı... Karalama bütün şiddetiyle sürüyordu... Sabahattin faşist gençlere hedef olarak gösteriliyordu...

ALİYE Bir gece eve gelmişti.. Üstü başı toz toprak içindeydi.. Huzursuzdu... Yüzünü saklıyordu sanki.. "Ne oldu Sa-

bahattin?" diye sordum.."Düştüm.." dedi... "Filiz görmesin, elimi yüzümü yıkayayım..." Banyoya koştu... Ama sonradan öğrendim gerçeği... Atsız'ın yandaşlarından birkaç öğrenci, konuşmacı olarak bulunduğu Üniversitede saldırmış Sabahattin'e..

MEDİHA ESENEL Ne yazık ki Hasan Ali Yücel, kurduğu Köy Enstitüleriyle birlikte gerici güçlere yenik düşmekte gecikmedi.. İsmet Paşa, Hasan Ali'yi bir süre yerinde tutmakla beraber, sonunda gerici ve ırkçı baskıya boyun eğdi.. Tıpkı padişahların, tahtta kalabilmek için asilerin önüne vezir kellesi atması gibi fırlattı attı onun başını tutucuların önüne... Yerine getirilen kişi ise, adını bile sildim belleğimden, onca emekle meydana getirilen Enstitülerin mahvolmasına neden oldu..

SABAHATTİN ALİ Bu böyle gitmeyecek... Sıra bize de gelecek... Yarın beni de işimden ederlerse nasıl geçindiririm ailemi? Şimdiden önlemimi alıp bir şeyler yapmalıyım... Cami Beyden bir mektup geldi... İstanbul'da "Yurt ve Dünya" adlı bir yayın organı çıkartmamızı öneriyor.. Şimdilik işim sürüyor ama olsun... Hemen yazmaya başladım orda... Bu nedenle arada bir İstanbul'a da gidip geliyorum... İlk yazımın çıkışından on beş gün bile geçmeden Konservatuvardaki işime son verdiler...

MÜZEHHER VA-NU Ben Müzehher Va-Nu..Tam bir cadı kazanı kaynıyor ülkede... Birini yakalayıp götürüyorlar... Berikisini sessizce hücreye tıkıyorlar... Örneğin bir ressam vardı.. Adı Faris... Eşim Vala onun için: "Müzehher, bu Faris var ya dünyanın en güzel insanlarından biridir.. Hiç kimse için kötü bir şey düşünemez... Elindekini hiç yüksünmeden herkesle paylaşır.. Keşke bütün insanlar onun gibi olsalar... Ne yaşanası yer olurdu bu yeryüzü," derdi.. Hastaydı Faris.. Gene de götürdüler bir gece.. Birkaç gün sonra da öldüğü haberini duyurdular... Öyle bir

dönem ki ne kadar ileri görüşlü profesör varsa Üniversitelerden atılıyor.. Bazı insanlar birden bire ortadan yok oluyor.. Bir yerlere mi sürülüyor? Vala'ya o kadar çok mektup geliyordu ki bu konuda.. Bazı insanlar her şeyi göze alarak yazabiliyorlardı: "Filancayı yok etmişler! Falancayı ortadan kaldırmışlar!"

MEDİHA ESENEL Yeni Milli Eğitim Bakanı hadi adını söyleyeyim Reşat Şemsettin Sirer, solcu bilinen ya da tanınan herkesi işten atmaya başlamıştı... Özellikle Köy Enstitüleri hallaç pamuğu gibi atılıyordu... Sonunda Ankara Üniversitesi'ne de gelmişti sıra.. Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran ve bizler...

SABİHA SERTEL Demokrat Parti ortaya çıktığında hemen her kesimden büyük destek buldu.. Çünkü tek parti yönetiminden kurtulmak isteyen herkes demokratları umut olarak görme eğilimindeydi.. Aydınların bir çoğu demokratlara inanıyordu.. Yani, "Demokrasiyi getirecekler, biz de rahat edeceğiz," diye düşünüyorlardı... Bu destek belki de bunların gitmesinde tek seçenek olarak Demokratları görmelerinden kaynaklanıyordu... Zaten, "Nasılsa bunlardan kötüsü gelemez," düşüncesi de egemendi birçok aklı başında insanda.. Aydınlar, solcular, sosyalistler ve her görüşten insan Demokrat Parti'ye oy vermeye hazırlanıyordu..

ZEKERİYA SERTEL Ben Tan gazetesini çıkarıyordum... İkinci Dünya Savaşı demokrasi yanlılarının zaferiyle bittiğinde hepimize büyük bir cesaret gelmişti.. Biz bu zaferin armağanı olarak Türkiye'nin de demokrasiye geçmesi gerektiğine içtenlikle inanıyorduk.. Bunun için ciddi bir savaşıma girdik.. Bütün yayınlarımızda bu tek parti yönetimine son verilmesini istiyorduk.. "Birleşmiş Milletlere üye olmuş, demokrasi yanlılarını seçmişiz. Onlarla koşut bir tutuma girmek gereği söz konusudur," di-

yorduk.. "Bu da kesin olarak demokrasiye geçişle olurluk kazanır.. Tek parti sistemiyle, diktatörlükle demokrasi bağdaşmaz.." Ama karşımızda bir tek yönetici var İsmet Paşa.. Öbürleri tam bir uşak.. O bunun farkında.. Bize baskı yaparak bu değişimi önlemeye çalışıyorlar.. Yasal yollardan yapamadıklarını polise yaptırıyorlar.. Telefonlar geliyor, "O yazıyı koymayın!... O yazara yazdırmayın!.." Karşı koyuyor, yerine getirmiyorduk buyruklarını.. Yasal bir işlem yapamıyorlardı... Çünkü yasalarla çelişen bir eylemimiz yok... Demokrat Parti tüm kadrolarıyla olmasa bile yanımızdaydı.. Çünkü onlara yarıyordu her yayınımız.. Bu savaşımın içinde Sabahattin Ali de vardı.. Cami Baykurt'la birlikte günlük bir gazete çıkarıyorlardı.. Karım Sabiha ise gazetemizde yazdığı oldukça sert yazılarla işin bayraktarlığını yapıyordu.

SABİHA SERTEL *(Daktilo sesi.)* Almanya yenildi.. Ama neye yarar ki ülkemizde hala faşist düşüncelere sahip kişiler, üst düzeyde, yetkili yerlerde bulunmaktadır. Bunun dünyadaki yeni demokrasi anlayışıyla bağdaştığını kim söyleyebilir? Daha ileri giden biri, "Türkiye'de faşist yoktur!" diye yazıyor Akşam gazetesi'nde... Görünen köy kılavuz istemez. Doğru, Türkiye'de faşist yoktur. Çünkü faşizmin adı demokrasidir. Demokrasi o kadar uluslararası bir maskedir ki, bunu yüzünüze geçirdiniz mi, ırkçılığı da, baskıcı ilkeleri de savunabilirsiniz. Hele yönetimdeki Parti gibi bir de savunucunuz varsa, hiç korkmayınız, özgürlüğünüz zaten emniyettedir.

(Maskeli Adam, bir yerlere buyruklar verir telefonla...)

ZEKERİYA SERTEL Sabiha'ya yanıt, "Kalkın ey ehli vatan!" başlıklı yazısıyla Hüseyin Cahit Yalçın'dan geldi: "Bunları susturmak için cevap hükümete düşmez! Söz, eli kalem tutan gazetecilerin ve özgür yurttaşlarındır!" Zaten birkaç gündür ilerici basına karşı böyle bir eylemin yapı-

lacağını duyuyorduk.. Hatta işin düzenleyicisinin adı bile geçiyordu... Yönetimin parti müfettişi Alaaddin Tiritoğlu... Bir gün sonra sabahleyin Üniversite bahçesinde toplanan on beş bin dolayında Üniversite öğrencisi ellerinde bayraklar ve İnönü fotoğraflarıyla eyleme geçtiler..

NAİL ÇAKIRHAN Ben Nail Çakırhan.. Tan'da çalışıyordum... O gün Zekeriya Bey de Sabiha Hanım da gelmemişlerdi basımevine... Öğrenciler Tan Basımevi'nin önüne hiçbir engelle karşılaşmadan geldiler... Bir grup genç içeriye girdi.. Basımevi'ndeki bütün masa, sandalye, telefon, araç, gereç ne varsa parçalayıp pencereden aşağıya atmaya başladılar. Biz o günlerde en iyi rotatife sahip gazeteydik. Rotatifleri çalışamaz hale getirmeyi başaramıyorlardı ne çare ki. Onu da sivil giyimli görevlilerin yol göstericiliğinde gerçekleştirdiler. Adamlardan biri: "Kurşun hurufatı, rotatiflerin can damarına atıp çalıştıracaksınız! Hepsi bu!" diye uzmanca açıkladı yapmaları gerekenleri öğrencilere. Kurşun hurufat rotatiflerin can damarına atıldı ve makine çalıştırıldı... İş gerçekten de bitmişti... İş bitince kalabalık, Sovyetler Birliği Konsolosluğu'na doğru yürümeye başladı..."Hayır, hayır o kadar da değil!" dedi bir sivil giyimli... Onların işi ülkeler arasında gerginlik yaratmak değil, yalnızca muhalif basını susturmak ve hatta yok etmekti... Sonra da ancak usta bir satranç oyuncusunun düzenleyebileceği bir titizlikle Sabahattin Ali'nin Yeni Dünya'sına ve diğer yayın organlarına yönelttiler gençleri... Öğleye doğru o iş de tamamdı. Artık dağılabilirlerdi... Dağıldılar...

SABAHATTİN ALİ Gene işsiz kaldım... Ama artık alışmalıyım buna... Alışmam neye yarar ki, kim bakacak o zaman Aliye' ye, Filiz'e? Bir şeyler yapmalıyım... Kesinlikle bir iş bulamam basın dünyasında.. Çünkü bize iş verebilecek hiçbir gazete ya da dergi kalmadı ortada...

Aziz'le görüşmeliyim... Çünkü o da işsiz...

RIFAT ILGAZ Aziz Nesin'le birlikte çalıştığımız Gerçek gazetesi de Sıkıyönetimce kapatılmıştı.. Gündelik bir gazeteydi Gerçek... Kapatılma gerekçesi ise Celal Bayar'la yapılan bir söyleşinin kesintisiz, olduğu gibi yayımlanmasıydı.. Celal Bayar o sıralarda hem ilerici hem de Demokrat Partiliydi.. Her buluştuğumuzda çözüm arıyorduk. Nasıl bir yayın çıkarabilirdik? Çünkü başka bir iş şansımız yoktu. O sırada Sosyalist Parti de kurulmuştu. Merkezi Sıraserviler'de.. Parti üyesi işçi arkadaşlar bir gülmece gazetesi çıkartmamızı öneriyorlar sürekli.. Çünkü Aziz'in de benim de mizahla ilişkili olduğumuzu biliyorlar. Aziz'le Unkapanı Köprüsü'nü yayan geçtiğimiz bir geceydi.

AZİZ NESİN Bak Rıfat... İşçi arkadaşların önerisini çok düşündüm.. Doğru bir şey olur... Markopaşa adında bir gülmece gazetesi çıkaralım. Bu yolla yapacağımız yayın her bakımdan kolaylık sağlar bize.. Çünkü gülmece en sert sorunları ve durumları bile yumuşatır. Böylece de bugünkü kadar tepki almamış oluruz. Kaldı ki satışı da iyi olur Markopaşa'nın.. Çünkü halkımız gülmeceden hoşlanır.

RIFAT ILGAZ Ancak hiçbirimizde para yoktu.. Günlük nafakamızı bile sağlayamadığımızdan tabanvayla gidiyorduk İstanbul'u baştan başa. Arkadaşlarıma daha fazla yük olmamak için öğretmenliğe dönmeye çalışıyordum o sıralarda... Üstelik hastaydım da... Aralarında para toplayıp Ankara'ya gidebilmem için bir otobüs bileti aldı arkadaşlar.. Ankara'da Sabahattin Ali'yle karşılaştık. Hemen beni yanındakilerle tanıştırdı.

SABAHATTİN ALİ Rıfat Ilgaz geleceği parlak bir yazardır..

RIFAT ILGAZ ...Dedi. Sonra beni kenara çekerek: "Rıfat beni iyi dinle... Aziz'le konuştuk.. Hazırlan, Markopaşa'yı

çıkartmaya başlıyoruz yakında. Yönetici olarak da Haluk Yetiş adında güvenilir birini bulduk.. İş o kadar ciddileşti yani.".

ALİYE Edremit'te babadan kalma bir ev vardı.. Sabahattin o evi satarak Markopaşa'nın çıkması için gerekli olan parayı sağladı.

HALUK YETİŞ Halik Yetiş.. O zaman günlük gazetelerin satışı yirmibin dolayındaydı... Ama Markopaşa satışa çıkışıyla birlikte hemen atmışbine fırlayıvermişti... Sahibi Sabahattin Ali olarak görünüyordu... Başyazı onundu..

MEDİHA ESENEL Yaşamın öyle garip cilveleri var ki.. İşinden atılan Sabahattin Ali İstanbul'a giderek verdiği kalem savaşında iktidarı hallaç pamuğu gibi atmaya, ipliğini pazara çıkarmaya adıyordu kendini... Tıpkı Kuyucaklı Yusuf'un tüm kötülerin üstüne silahını doğrultması gibi...

SABAHATTİN ALİ *(Yazılarından parçalar okur.)* Evet, Mustafa Kemal'in kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlerdeki üyesi, Ürdün'ün her bakımdan bağımsız ve tam anlamıyla özgür olduğunu, bu nedenle de hemen Birleşmiş Milletler Kuruluna katılması gerektiğini ileri sürmüş.. Ama bizim bildiğimize göre bundan yirmi beş yıl kadar önce Mustafa Kemal, Ürdün gibi bir bağımsızlık ve özgürlüğü onaylamadığı için Türk halkının başına geçip silaha sarılmıştı. Çünkü bize göre, bağımsız bir ülkenin toprakları üzerinde, ister general olsun, ister teknisyen, ister üniforma giysin, ister sivil, ister yaya dolaşsın, ister jeep otomobiline binsin, yabancı bir devletin ordusuna mensup birlikler, sürekli bir görevle bulunamazlar.

.....

Yurdumuza yeniden yabancı sermaye gelecekmiş. Hele bu sermaye bir gelsin, asfalt yollar uzayıp gidecek, gök-

leri uçaklar kaplayacak, ülkemiz malla dolacak, madenler gürül gürül işleyecek, herkes yağ bal içinde yüzecekmiş.. İyi ya, kırk yıldan beri şu yabancı sermayeyi defetmek için harcanan çaba neydi? Bütün bunların sonu buna mı varacaktı? El açıp çağıracak olduktan sonra, yabancı sermayeyi ne diye düğün bayramla kapı dışarı ettik?

.....

Biz istiyoruz ki, bu ülkede yapılan her iş, üç beş kişinin çıkarına göre değil, bu topraklar üzerinde yaşayan milyonların yararına olsun. Biz istiyoruz ki, bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar, kafalarında taşıdıkları düşüncelerden dolayı değil, bu yurdun ve bu halkın yararına ya da zararına yaptıkları işlerden dolayı hesap versinler. Biz istiyoruz ki, bu topraklar üzerinde yaşayanlar, hiçbir yabancı devletin oyuncağı olmasın. Biz istiyoruz ki bir karış toprağımıza, bir tek yurttaşımıza bile göz dikilmesin. İşte biz, yalnızca bunları istiyor ve böyle düşünüyoruz. Eğer bunlar suçsa, hemen duyursunlar, bu suçu işlemekten, yazmaktan, düşünmekten vazgeçelim. Yok, bunlar suç değilse, o zaman bize açık ya da sinsi yollardan kahpece vurmaktan vazgeçsinler!

.....

Köy Enstitülerinde umut verici adımlar atılmıştı. Bir de baktık ki, bu kültür yuvaları, eski medreselere rahmet okutan bir yobazlık baskısı altına alınıyor. Doğu ve Batı klasikleri çevriliyordu. Bir de baktık bu iş de yarıda bırakılıverdi. Hele bağımsızlık anlayışındaki değişiklik? Yüz milyonluk devletlerle bile başa baş ve başımız dik konuşurduk kısa zaman öncesine kadar. Şimdi yüz binlik kukla devletleri etekliyoruz. Dün kovduğumuz yabancı simsarlara şimdi şaklabanlık ediyoruz. Din ile dünya işlerini ayırmıştık, bugün devlet eliyle yobaz yetiştirmenin

yollarını arıyoruz. Ne inkılapçı insanlar; halk olarak yirmi beş yılda aldığımız yolu, yirmi beş haftada nasıl da gerisin geriye gidiverdiler.

.....

Kendi çıkarlarını halkın çıkarından üstün tutanlara, hak edilmemiş ekmeklerini yiyebilmeyi sürdürebilmek için, halkı, kölelik zincirleri, bilgisizlik karanlığı ve korku uyuşukluğu içinde bırakmaya çabalayanlara lanet olsun! Hiçbir öğretiye inanmadıkları için düşüncelere, insanı insan eden duygulara yabancı oldukları için insanlık sevgisine, herhangi bir şeyi bilmedikleri ve öğrenemeyecek kadar beyinsiz ve tembel oldukları için bilgiye ve kitaba düşman olanlara lanet olsun!

Kendilerini sattıkları devletin sözde dostluğunu kendi halkına kabul edilebilir gösterebilmek için korkunç düşmanlar icat edenlere ve ülkeyi yakın tehlikelere sokmak isteyenlere lanet olsun!

.....

Amerika'nın emperyalist siyasetine karşı onurlu bir savaşım veren Henry Wallace, bildiğiniz üzere eski Amerikan Cumhurbaşkanının yardımcısı ve aynı zamanda Ticaret ve Ziraat Bakanı idi. Şimdi tam bir demokrat olarak özellikle küçük ulusların özgürlük ve bağımsızlığı uğruna, kendi hükümetiyle savaşım halindedir

Biraz bizdeki gibi. Atatürk'ün eseri yıkılıyor dediğimiz zaman bize nasıl sövüyorlarsa, Wallace'a da öyle saldırıyorlar. İşte bizim gazetelerden Wallace hakkında birkaç başlık: "Bir numaralı düşmanımız Moskof Wallace", "Küstah, utanmaz adam", "Wallace saçmalıyor." Daha neler neler. Oysa Wallace ne diyor? "Büyük devletler küçük ulusları paylaşmak için dalavere çeviriyorlar. Buna karşı küçük ulusların birleşerek, büyük devletlerle aralarındaki olması gereken dengeyi kurmaları gerekir." Biz

de bütünüyle böyle düşünüyoruz.

.....

Hükümet sözüm ona yaşamı ucuzlatacak önlemler alıyormuş. İlk önlem olarak da Amerika'dan bir ucuzlatma uzmanı getirteceklermiş. Bize kalırsa hükümet bu işi yapamaz. Çünkü bugün Türk piyasasında yüzde yetmiş oranında Amerikan malları egemendir. Hatta bunun için gümrük tarifesi de yüzde elli oranında ucuzlatılmıştır. Paramız artık doların elinde bir oyuncağa dönüşmüştür. Bir Fransız gazetecisinin sözünü değiştirerek şöyle söylememiz doğru olacak galiba: "Yaşamı ucuzlatmak bağımsız ve ulusal bir ekonomik politikayla mümkün olabilir ancak. Oysa bu hükümetin Amerika karşısında eli kolu bağlıdır. Öyleyse bu hükümet yaşamı ucuzlatma olanağına kesinlikle sahip değildir."

HALUK YETİŞ Sabahattin Beyin dışında Aziz Nesin de yazıyordu.. Hemen hemen bütün yazıları o yazıyordu... M. Uykusuz çiziyordu.. İki ay kadar sonra Rıfat Ilgaz da katıldı aramıza... Aziz Nesin'in yükü onun katılımıyla hafiflemişti biraz.. Ben Markopaşa'nın yönetiminden sorumluydum.. Her türlü para işlerini ben görürdüm... Sabahattin Bey bana çok güvenirdi... Hiç hesap sormaz, verdiğim hesabı incelemezdi. Bundan bugün bile gurur duyarım.. Yalnızca yazısını bırakıp aceleyle giderdi yanımızdan... Pek oyalanmazdı yönetimevinde.. Çok hareketli bir adamdı... Çat orada, çat burada! Civa gibi biriydi.. Sık sık da Ankara'ya ailesinin yanına gidiyordu... Çok düşkündü ailesine, özellikle kızına..

(Maskeli Adam, telefonla bir yerleri aramakta, sessizce buyruklar yağdırmaktadır.)

AZİZ NESİN Azizim Sabahattin, özetle yazmam gerekirse Markopaşa iyi gidiyor.. Özellikle Anadolu'da satışımız iki katına ulaştı.. Paralar da tıkır tıkır geliyor.. Ancak çe-

şitli zorluklar çıkarıyor Valilik.. Her gün yeni bir evrak geliyor.. Sanki yasal bir eksikliğimiz varmış gibi hırpalamaya, bürokratik yollarla engellemeye çalışıyorlar bizi.. Mektubunda beni eleştirmişsin. Neredeyse buyruklar yağdırmışsın.. Yazdığım yazıları estetik ve politik bakımdan hiçbir zaman beğenmiş değilim.. Ve bir iddiam da yok.. Herkese okur, düşüncelerini alır, öyle yayımlarım.. Bundan dolayı eleştirilerinde haklı da olabilirsin... Çünkü benden daha deneyimli, daha bilgilisin. Bu bakımdan eleştirilerini dinlerim.. Ben eleştiriye açık bir insanım ama haklı olmalı eleştiri dediğin. Senden gelecek eleştirileri kendi akıl süzgecimden geçirir, tartışmasını da yaparım seninle... Ama körü körüne kimseyi dinleyemem ben.. Bunu da böyle bil. Çünkü ben buyruktan hoşlanmam.. Bu gazete senin olduğu kadar benimdir de. Her şeyden önce emeğimle benimdir. Markopaşa batarsa ya da kapatılırsa senden daha çok ben zor durumda kalırım. Zor durumda kalmasam bile senin parasal birikimine gene senden fazla ben üzülürüm... Bu üzüntüm sana duyduğum yakınlıktan ve suçlusu ben olduğum için olur ancak... Bunu da böyle bil. Gelelim asıl konuya.. Mutlaka bir baskı makinesine gereksinimimiz olacak.. Borç bul, avans al, dilen, ne yaparsan yap, bir makinemiz olsun.. Çünkü gazeteyi basan en son basımevine de baskı yapmaya başladılar bile... Gazeteyi Ankara'ya taşımayı öneriyorsun... Bu şimdilik mümkün görünmüyor bana... Zaten böyle bir şey, satışı da etkiler... Ama başımıza bir iş daha gelirse, o zaman hemen Ankara'nın yolunu tutarız... Sen her şeye karşın bu olasılığı da göz önünde tutarak hazırlıklı bulun. Hastalığına üzüldüm... Geçmiş olsun. Son gönderdiğin başyazı öncekilerin yanında sıfır. Bu sayıda kullanmadım.. Eğer istersen önümüzdeki sayıda kullanırım... Ama yazıyı yırtıp yeni baştan yazman

koşuluyla... Çünkü o önemli konuyu gayet korkakça ve çok fena bir şekilde yazmışsın.. Başka yazacak bir şey yok. Dostlara selam, Pertev'e çok selam...

RIFAT ILGAZ Sürekli kapatılıyor gazete... Yasak kalktığı anda yeniden başlıyoruz çıkarmaya. Kısa bir süre için yazı işleri müdürü olarak Mücap Ofluoğlu da katılmıştı aramıza.

MÜCAP OFLUOĞLU Biz Markopaşa'da Yahudilerle ilgili matrak bir şey yazmıştık... Yahudilerin korkak olduğunu falan... İçeriye hışımla daldı Sabahattin: "Yazmayın böyle şeyler!.. Bunlar İngilizlere karşı savaşım veriyorlar.. Kurtuluş Savaşı veren halklarla dalga geçilemez... Dünyada hiçbir halkla alay edilemez, hiçbir halkın onuruyla oynanamaz! Hele hele Markopaşa gibi bir gazete böyle bir yaklaşıma kesinlikle araç edilemez!" diye bağırdı ve aynı hızla çıkıp gitti yanımızdan..

HALUK YETİŞ Artık haftada bir iki kez polis basmaya başlamıştı yönetimevini.. Ansızın kapı açılıyor, içeriye bir yığın adam dalıyordu: "Kıpırdamayın! Kalın olduğunuz yerde!" Didik didik aramıyoruz. O anda içeride bizden kimler varsa abdest almaya hazırlanan Müslümanlar gibi sıraya dizilip, aranmamızı bekliyoruz.. Aradıkları da sözüm ona Sovyetler Birliği'ne satış belgeleri.. Ne bileyim Markopaşa ülkeyi Sovyetler Birliği'ne satti diyorlardı ya... Bu aramaların sonucunda da bizleri Emniyete götürüyorlar.. Sonra bırakıyorlar.. Ama alışmıştık bunlara.. Ah ah bir Ahmet Demir vardı Emniyette.. Aziz'i bile dövmüştü... Gene bir gece bizi almışlardı içeriye.. Nedeni de gelen polislerin yazılı bir kâğıtla değil de sözlü olarak gazetenin Sıkıyönetimce kapatıldığını duyurmaları ve bu buyruğu bizim dinlememiş olmamızdan kaynaklanıyordu.. Aslında gazete kapatılmış ama yazıyı getirmeden duyurmuşlar bize.. Yani adamların ihmali var..

Sabahattin Ali de yok o gün Aziz Nesin de.. Rıfat'ı, M. Uykusuz'u ve beni aldılar. Soktukları bir odada tam otuz altı saattir bekliyoruz.. Sabahleyin ortalık aydınlanmış... Pencereden dışarıya bakıyoruz üçümüz de... Herkes işine gidiyor.. Tramvaylar geçiyor ama sessiz film gibi, sesleri duyulmuyor.. Görüntü olarak insanlar geçiyor, pıt biniyorlar, pıt iniyorlar.. Şarlo'nun o ilk filimleri gibi sanki... M. Uykusuz izledi izledi sonra Rıfat'la bana dönüp: "Birdenbire öylesine bir tramvaya binme özlemi sardı ki içimi, anlatamam," dedi.

RIFAT ILGAZ Sonunda Markopaşa bütünüyle kapatıldı. Ama çıkmaya devam edeceğiz. Adını ne koyalım?

AZİZ NESİN Markopaşa'yı öldürdüklerine göre Merhumpaşa koyalım... *(Gülümser)* Halk hemen anlar ne demek istediğimizi...

SABAHATTİN ALİ *(Okumaya başlar.)* Genç arkadaş, yurdunu, halkını dünyadaki her şeyin üstünde tut. Bütün varlığını bu toprakları şenlendirmek, bu topraklar üstünde yaşayan insanların yüzünü güldürmek yolunda harca. Birbirini boğazlamadan yaşamak isteyen bütün insanlara dostluk göster. Kendi çıkarları için dünyayı kana bulamak isteyenlere inanma. Bunları insanlığın, yurdunun ve halkının düşmanı say. Yurduna açık ya da gizli yollardan girmek ve yerleşmek isteyen yabancılara yüz verme. Seni sömürmek ve köle etmek isteyen böyle düşmanlara karşı kafanla, kaleminle ve gerekirse kanınla savaş. Bu halka dayanmadıkları için, herhalde yabancı bir devlete dayanmak gerekliliğine seni inandırmak isteyenlerin sözlerine kanma. Seni serüvenlere sürüklemek isteyen şaşkınlara yüz verme. Dipsiz serüvenler peşinde, yabancı ülkeleri fethetmek düşleriyle halkı kırdırmak, bu arada külah kapmak isteyen vicdansızların parlak sözlerine kulak asma. Çünkü sen, büyüklük delisi zevzeklerin,

Hitler kaküllü kaçıkların oyuncağı olmayacak kadar ağır başlısın. Ve hele her şeyin başında, seni aldatarak alçakça işlere oyuncak etmek isteyen düşmanınla, sana gerçeği söyleyen dostunu birbirinden ayırmasını bil!

(Maskeli Adam telefonla bir yerleri arar.)

Biz, düşüncelerimize düşman olanlarla her şekilde savaşmaya hazırız. Yazı ile, sözle, gazete çıkararak, kitap yayımlayarak, yargı organlarının karşısına çıkarak.. Hatta hapse girerek... Şimdiye kadar bu uğurda nasıl savaştığımızı herkes gördü, anladı. En sinsi karalamalara, en barbarca saldırılara uğradık ancak gene de bezmedik. Yalnız bir noktada elimizin kolumuzun bağlı olduğunu açıklamak zorundayım. Biz hiçbir zaman, düşmanlarımızın bize karşı kullandıkları silahları kullanamıyoruz. Çünkü bu silahlar bizim elimizi süremeyeceğimiz kadar kirli ve korkakçadır. Bir gazetenin yasal olarak çıkmasına izin verdikten sonra, onu tehditle sattırmamak, binlerce lira harcanarak basılan kırk elli bin gazeteyi tepeden inme bir buyrukla, yasalara karşın toplatmak... Hayır, bunlar bizim yapabileceğimiz işler değil. Açıklıyoruz. Bu hususta hasımlarımızdan çok gerideyiz.

.....

Ey benim bahtı kara halkım! Sekiz yüz yıldan beri seni, ya sana yabancı olanlar, ya da arandan çıktıkları halde sana yabancılaşmış bulunanlar sömürdü. Alınyazını ellerine teslim ettiklerinin çıkarları sana yabancı, zevkleri sana yabancı, sanatları sana yabancı, dilleri sana yabancıydı. Seni çoluğundan çocuğundan, çiftinden çubuğundan ayırıp cepheden cepheye sürerken, yürekleri elbette ki sızlamadı. Sen sıcağın, kurağın, eşkiyanın elinde kırılırken, onlar saraylar, köşkler yaptırmakta, buzlu rakılar içmekteydiler. Sana bazen kulumuzsun, bazen de efendimizsin demelerine karşın hiçbir şey değişmedi...

Sen kendi geleceğini kendi eline almadıkça, sen sana yabancılaşmış olanların hala senin adına konuşmalarına göz yumdukça, hiçbir şey değişmez. Bak, derdine derman olacaklarını umup peşlerine takıldıkların, dün seni ezenlerle bugün canciğer oluverdiler. Başka türlüsünü mü bekliyordun? Dünkü kurtların, bugün kuzu oluvereceklerini mi sanmıştın? Boş düşlere kapılma! Onlar, "Büyük lokmayı kim yutacak?" diye ikide bir kendi aralarında kapışsalar bile, eninde sonunda sana karşı birleşirler.. Aman dikkatli ol bugünlerde! Galiba gene senin postunu paylaşıyorlar!

.....

Bir yıldan bu yana bu gazetede türlü görüşler ortaya attık. Biz isterdik ki, bizim karşımıza gene görüşlerle çıkılsın.. Ne gezer! Onlar yalnızca sövmüşler. Gaziantep'ten İstanbul'a, İzmir'den Samsun'a ve Çarşamba'ya kadar, yurdun dört bucağında çıkan bir sürü gazete ve dergide, bizi karalayan üç yüzden fazla yazı çıkmış... Yazdıklarımız çürütülmeye çalışılmamış, yalnızca sövülmüş..."Hain, satılmış, bolşevik ajanı, demokrasi düşmanı, Moskova ağzı konuşan kızıl, bozguncu, devlet düşmanı, anarşist, komünist!" Bu türlü bir savaşımın zevkli olmadığı ortada.. Ancak, yüreğimizi serinleten durum şu ki, halk, o iyiyi kötüden, doğruyu eğriden ayırmakta hiç şaşmayan varlık, hep bizim tarafımızı tutuyor.

ALİYE Sabahattin, mektubumu uzun tutmayacağım. Burada çok kötü şeyler olmaya başladı... Bazı adamlar tarafından izleniyordum biliyorsun.. Şimdi iyice gelip evimizin karşısına karargâh kurdular.. Sanki nöbet değiştirir gibi devrediyorlar birbirlerine görevlerini.. Herkes kuşkuyla bakıyor Filiz'i okula götürüp getirirken bize... Bakkalı, esnafı, mahallelisi.. Bazıları acıyarak olsa da büyük çoğunluk sanki nefretle bakıyor... Senin dostların bile ge-

lemiyorlar artık evimize.. Gelseler de çok seyrek... Daha kötüsü geçen gün Filiz'in arkasından küçücük çocuklar, "Komünistin kızı!" diye bağırmışlar.. Şimdi Filiz korkuyla kalkıyor yataktan gece yarıları. Ağlıyor okula gitmemek için... Karabasanlar görmemek için sabahlara kadar uyumamakta direniyor... Nedir bu yaşadıklarımız Sabahattin? Bizden neyin öcü alınıyor? Çaresizim. Bunları sana yazmak zorunda kaldığım için beni bağışla lütfen... Seni her zamankinden daha çok seviyorum..

SABAHATTİN ALİ

Yalnızca benden değil ki,
Filiz'imden, Aliye'mden,
Alıyorlar öçlerini,
Yar aman aman!

RIFAT ILGAZ Merhumpaşa da kapatıldı. Çıkacak mıyız?

AZİZ NESİN Başka çaremiz var mı? Adını da düşündüm Malumpaşa olsun yeni adımız...

RIFAT ILGAZ Sabahattin Beyin morali bozuk... Ankara'ya gitti.. Kızına ve karısına yapılanlar çok üzücü... Ama biz yolumuza devam ediyoruz...

SABAHATTİN ALİ *(Okur.)* Bir gazete çıktı. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde. İstanbul'da, haftada bir kez, şu elimizde tuttuğumuz gazetecik kadar, dört küçük sayfalı bir gazete çıktı... Yalnızca yirmi iki sayı.. Çeşitli aralıklarla, bazen yayınını durdurarak, bazen ara vermek zorunda kalarak, gecikerek, okunamayacak kadar kötü bir baskıyla çıkmak zorunda kalarak, okuyucularının dayanma gücünü sömürmekten dolayı utanarak, ancak yirmi iki sayı çıkabildi. Gene de ülkemizde baskı rekoru kırdı. Atmış bin basarak para kazandı. Ancak kendisine düşünülemeyecek kadar zorluklar çıkarıldığından, yalnızca yolunda yürüyebilmek için, muhtaç olduğu teknik araçlara ve bunların insafsız ve korkak sahiplerine şaşı-

lacak derecede yüksek paralar ödeyerek, korkak ve aç gözlerini para ile doyurdu. Bu süre içinde gazeteler ona acımasızca saldırdılar, karalamalarda bulundular. Basımevlerine bu yayını basmamaları için gizli buyruklar verildi. Bayilerin satmaması için tehditler savruldu. Bu gazeteyi satıp ekmek parası kazanan çıplak ayaklı yedi sekiz yaşındaki çocuklar toplanarak, parmak izleri alındı. Bu gazeteyi satanlardan, ülkemizde ilk kez olmak üzere, gezici satıcılık belgesi, sağlık belgesi soruldu. Gene ülkemizde ilk kez on beş yaşından küçük çocuklara sattırılmadı bu gazete.. İstanbul, Ankara ve İzmir ve diğer illerde gazete aleyhine otuz üç bağırtılı gürültülü yürüyüş düzenlendi.. Bu gazete dört yayın müdürü, biri şapirograf olmak üzere on bir basımevi değiştirmek zorunda kaldı. On kez yargılandı. Üç yazar çeşitli sürelerle üst üste mahkûm oldu.. Bütün bunlar neden yapıldı? Çünkü o gazete, kişinin ve halkın sömürülmesine engel olmak, insanların hak ettikleri ve layık oldukları kadar kazanmaları, yoksulluktan kurtulmaları, bir sözcük ile demokrasiye kavuşmaları için görevini yapmaktaydı...

.....

Bu ülkeye Lozan'da tam bağımsızlık sağlayan, yabancı orduların ve yabancı sermaye köleliğinin Türkiye'den kovulmasını gerçekleştiren imza İnönü'nündür.

İlköğretim seferberliğini başlatan İnönü'dür. Dünya klasiklerini dilimize kazandıranların öncüsü İnönü'dür. Irkçılığın ve Turancılığın halk ve yurt için nasıl korkunç bir tehlike olduğunu en açık bir dille dünyaya ilan eden de İnönü'dür. Ama şimdi, bir yardımın yanına katılan bağımsızlığı önleyici koşulları sevinçle karşılayanlar var. Bugünlerde yeniden yabancı sermaye köleliğine girmeyi özleyenler en iyi yurtsever rolündeler.. Köy Enstitüleri atılan tırpanlarla Ortaçağ kuruluşları olmaya başladı bi-

le.. Okul kitaplarından halkçı yazıları çıkartıp padişahlık destanları koymanın, üniversitelerde Nazi yöntemiyle temizlemeler yapmak isteyenlerin eyleme geçmek üzere beklediklerini görmek şaşırtmıyor artık bizi.... Oysa İnönü. bugün de devlet başkanı. Lozan kahramanının bu korkunç gidişe dur demesini beklemek hakkımızdır.

RIFAT ILGAZ Böyle akıllıca bir yazıydı ama yanıt gelmekte gecikmedi.. Malumpaşa da gitmişti... Ne diyorsun Aziz Usta?

AZİZ NESİN Bu kez de Ali Baba olsun gazetemizin adı... Kırk haramiler ne kadar izin verecekler bakalım Ali Baba'ya?..

SABAHATTİN ALİ Bugün bu ülkede egemenliklerini sürdürenler bizi sevmiyorlar. Eh herkes gördü ki biz de kendimizi onlara sevdirmeye uğraşmadık... Onlar, halk iradesinin kendini göstermesine engel olmak için baskı yapan, seçime hile karıştıran zorba valileri, eli kamçılı kaymakamları, onlar sandık başlarında bıçakla adam yıldıran İzmir sabıkalılarını, halkın sırtına binen Senirkent jandarmalarını severler... Bunların kusurlarını görmezden gelir,hesaba çekilmelerine engel olur, cezalarını bağışlarlar. Biz ki halka bu gerçekleri anlatmak yolunda uğraşıyoruz. Bizi neden sevsinler..

....

İndi haramiler dağdan, ormandan,
Maldan geçtik, şimdi korkumuz candan!

RIFAT ILGAZ Ali Baba da kapatılmakta gecikmedi... Gene işsizdik.. Sabahattin Bey, Aybar'ın çıkardığı Zincirli Hürriyet'te yazmaya başladı.. Geçen gün İzmir'e giderken Celal Bayar'la karşılaşmışlar... Celal Bayar'ın içtenlikli bir insan olduğunu anlattı. Mücadelemizi saygı ile izliyormuş. Ama Zincirli Hürriyet'i de kapatmakta gecikmediler... Bu arada birçok davadan yargılanıyordu Saba-

hattin Bey... İlk davadan dört aya mahkûm olunca Paşakapısı Cezaevi'ne yatırdılar onu...

SABAHATTİN ALİ

Göklerde kartal gibiydim,
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.

Ey gönül kuşa benzerdin,
Kafesler sana dar gelir;
Bir yerde durmaz gezerdin,
Hapislik sana zor gelir. (*)

HASAN TURAL *(Kısık bir sesle)* Hoş geldiniz Sabahattin Bey.

SABAHATTİN ALİ Hoş bulduk... *(Kuşkulu)* Nerden tanıyorsun beni?

HASAN TURAL *(Duyulmayacak kadar sessiz)* Nasıl tanımam sizi?... Kitaplarınızın hepsini okudum.. Markopaşa, Merhumpaşa, Malumpaşa... En sonunda da Ali Baba.. Sizi sevenlerdenim Sabahattin Bey..

SABAHATTİN ALİ Ne iş yaparsın?

HASAN TURAL Berberim.. Edirnekapı taraflarında bir dükkânım var... Dükkânım dediysem benim değil, kiralık.. Bulgaristan göçmeniyim...

SABAHATTİN ALİ Neden aldılar içeri?

HASAN TURAL Benim sizin gibi yazıp çizdiğim falan yok... Yani görünür bir suçum yok... Bilirsiniz onlar için bir kulp bulmak hiç de zor değildir.. Komünistlikle suçluyorlar... Sizi ne kadar yatıracaklar?

SABAHATTİN ALİ Üç ay... Ya sen?

HASAN TURAL Bir hafta sonra çıkacağım.. Sen de üzülme beyim, sayılı günler çabuk geçer...

* Sabahattin Ali'nin "Hapisane Şarkısı" ndan.

SABAHATTİN ALİ Buradan çıkmakla iş bitmiyor ki... Bir çok davadan yargılanıyorum... Korkarım ki arka arkaya alacaklar içeriye hepsinden de...

HASAN TURAL Nazım gibi... Çürütüyorlar sizi zindanlarda... Suçunuz ne? Bizim gibi insanlar daha rahat yaşasın! *(İyice sessiz)* Bana her konuda güvenebilirsin Sabahattin Bey.. Çıktığında bana mutlaka uğra beyim... Olur mu?

ALİ ERTEKİN *(Sanki yargılanması sürmektedir.)* Evet bir kez hapse girdim.. Üstçavuş iken kaybolan silahları benim çaldığım ileri sürüldü. İftiraydı... Bir tuzak kuruldu bana. Çünkü hep doğru söylediğim için subaylarla geçinemiyordum. Beni atmak için birçok yollar deniyorlardı. Çünkü ben onların foyalarını biliyordum. Beni atmaktan başka çareleri yoktu. Bir tuzak kurarak beni sepetlemek istiyorlardı. Kırklareli'nde ben bağ ve bahçelerde görevliydim. Bakırköylü bir Cengiz vardı. Yanıma geldi. Takımıyla bahçelerin içine girdi. Onunla bu yüzden takıştık. Atıştık. Erler de biliyorsunuz sarkıntılık yaparlar böyle yerlerde. Onu engellemeseydim, "Görevini yapmıyorsun," diyeceklerdi. Engel olduğum için de, "Bu bize yaramaz," dediler. Alay Komutanımız Samet Albayın bir adamı vardı. Bir gün yanıma geldi. "Başçavuşum," dedi, "komutanım gönderdi, altıyüz tane ceviz istiyor.. Tam altıyüz tane." Düşündüm: "Olmaz! Hayır!" dedim. "Çünkü bahçelerin sorumlu başçavuşu benim," Nasıl verebilirdim? Düşündüm. Benim kendi bağım bahçem değil ki! Ben görevliyim burada. Ama çaresi de yok! "Git, her ağaçtan onar onbeşer topla!" dedimÇünkü komutanımla da aram iyi. Binbaşılar da çok seviyor beni. Ama teğmenler çekemiyorlar. Sonunda fırsatı yakaladılar. Nöbet yerinde bir nöbetçinin tüfeği kaybolmuştu. Dediler: "Görev senin, neden bakmadın?" "Ben inzibat başçavuşuyum. Benim ilgim yok." Mahkemeye verdiler. Güya ben

bölükte nöbetçiymişim. Gece denetlerken nöbetçi uyuyunca silahını almışım. O şekli sokmak istediler. Bu noktadan tutturamadılar ama bu kez, "Gitmiş kendisi dışarıdan almış tüfeği," deyip işi bağladılar. Daha önce de Alayımız için tuğla yaptırırken çok yağmur yağmış, askerler kaçışmıştı. Yerdeki kalan malzemeyi yağmurdan korumak için toplayıp bu arada bulduğum altı adet mermiyi de kendi eşyalarımın arasına koymuştum... Sonradan, bavulumu arayıp bunları bulmuşlar... Böylece adımı "mermi hırsızı" da koydular.. İşte hepsini bağladılar birbirine ve Ordudan attılar beni. Bütün bunları başıma ören eski bölük komutanımız Şükrü Polat'tır. Askerlikten atılınca ortada kaldım... Geldim İstanbul'a... Başladım iş aramaya.. İnşaatlarda çalıştım. Bir çok işlerde çalıştım... Arkamdan polisler gelirdi.. Gizli polisler... Şimdiki gibi değil ki.. Unkapanı'nda kendime bir iş buldum.. İki ay kadar çalıştım orda.. Gene geldiler.. Attırdılar oradan da... Hiçbir yerde iş bulamıyordum... Bulsam da.. Oradan attırdılar, buradan attırdılar... Bir gün çocuğum hastalandı... *(Ağlamaya başlar.)* Yugoslavya'da topraklarımız vardı.. Allahtan tapu senetlerini de yanımda getirmiştim Türkiye'ye kaçarken.. Çaresizdim... Yugoslavya'ya geçerek topraklarımı satmak tek çıkar yoldu.. Bu amaçla ilkin Bulgaristan'a geçtim.. Oradan da Yugoslavya'ya geçecektim... Ancak Bulgaristan'da ormanda böğürtlen yerken yakaladılar.... Yedi gün nezarette yatırdılar.. Sonra da Sofya ve Plevne'den geçerek Şumnu'da bir kampa götürdüler.. Sekiz gece orada kaldım... Bir gece çok kar yağıyordu... O gece oradan kaçmayı başardım.. Bulgarlar tapu senetlerimi elimden aldığı için Türkiye'ye yeniden dönmeye karar verdim... Bir Türk köyünde gizlenmeye başladım... Ancak yeniden yakaladılar ve aynı kampa götürdüler... Ama oradan gene kaçtım ve bu kez

başararak Türkiye'ye döndüm... Karakola teslim oldum.. Altı ay süren bir soruşturma boyunca nezarette tuttular... Suçsuzluğum anlaşılınca da bıraktılar... Tutuklu olduğum günlerde Bulgaristan göçmeni Berber Hasan Tural'la tanıştım... Komünist propaganda yapmaktan yatıyordu... Hasan bana iş bulacağını söyledi... Kendi çabamla bir iş bularak Aydın'da üç ay bir buz fabrikasında çalıştım... İşten çıkartılınca yeniden İstanbul'a döndüm... Yeniden iş aramaya başladım... Bu arada Berber Hasan'a da gittim... Sık sık kendisine uğramamı söyledi... İş bulacaktı bana... Bir süre Pazar yerlerinde eski elbise alıp sattım... Bir gün Hasan bana Osman ve İbrahim adında iki kişiyi tanıttı.. "Bunları Kırklareli'ne sınıra kadar götür," dedi.. İkisini de sınıra götürdüm ve Hasan'dan elli lira aldım... Diğer elli lirayı daha sonra aldım.. Osman ve İbrahim'in eroin işi yaptıklarını sonradan öğrendim.

RIFAT ILGAZ Salıverildiğinde bembeyaz olmuştu saçları.. Zaten işsizdik o da katıldı aramıza... Bir iki aya varmadı yeniden aldılar içeriye Sabahattin Beyi... Bu kez az yatırdılar.. On üç gün kadar galiba. Aklandığı için çıkartılmıştı. Çıktığında daha da bozuldu morali..

MÜZEHHER VA-NU Bir gece bizdeydi. "Müzehher," dedi bana, "beni bir hücreye kapattılar. Dökülen sıvalarını tutturmak üzere bir gazete kâğıdı yapıştırmışlardı duvara. Gazeteyi ters yapıştırmışlar. O gazete parçasını alttan üste doğru tekrar tekrar okuyarak ezberledim. Bazen yukarıdan aşağıya, bazen de aşağıdan yukarıya.. Dura dura... Bekleye bekleye.. Kırgın, kızgın, umutlu, sönük ama günlerce yalnız bu duvara yapıştırılmış gazete parçasında bir şeyler bulmaya uğraşarak bekledim. Artık ne pahasına olursa olsun bir daha içeriye düşmeyeceğim." Sonra büyük bir acıyla, "Ah biraz daha büyük olsaydı kızım!" dedi.

AZİZ NESİN Hiçbir yerde yazmasına izin vermiyorlardı.. Tıpkı bizim gibi... Cimcoz'larda kalıyordu genellikle.. Çokça içiyordu.. Bir keresinde birlikte içiyorduk.. Kızının fotoğrafını çıkarttı cüzdanından... Ağladı..

RASİH NURİ İLERİ Rasih Nuri İleri...Bazen bende de kalıyordu.. Nişantaşı'nda... Çoğu zaman da evinde haftada bir sanatçıları buluşturup geceler düzenlediğini söyleyen Cimcoz'larda kalıyordu.. Cimcoz'lar için iyi şeyler söylenmiyor... Onlarla ilişkini kesmen doğru olur gibime geliyor.

SABAHATTİN ALİ Evet duyuyorum Rasih... Ama inan kendimi daha güvende hissediyorum yanlarında.. Çünkü saklı gizli bir şeyim yok ki benim... Bazen ben de kuşkulanıyorum herkes gibi. Yalnızca onlardan değil herkesten kuşkulanıyorum. Ama sonradan düşünüyorum, Mehmet Ali Beyle karısı Adalet'ten bugüne kadar hiçbir kötülük görmedim.. Belki de bilinçli olarak böyle dedikodular çıkartılıyor... Aramızdaki dayanışmayı bozmak için... Herkesten kuşkulanmamızı sağlayarak yalnız bırakılmamız için... Çünkü bir kez kuşkulanmaya gör... Artık herkes senin için bir tuzak kuruyordur. Kaldı ki, senin düşündüğün gibi de olabilir durum. Ancak hiç unutma, ben onlardan daha kültürlü ve daha zeki bir insanım. Gerekli önlemleri almayı bilirim. Kolay kolay kimse kül yutturamaz bana Rasih...

HALUK YETİŞ Aziz Nesin'in isteği üzerine Amerika'dan getirttiği ancak vergisi nedeniyle gümrükte kalan baskı makinesini Rüştü Bey adında birine devretti... Oradan aldığı paranın bir bölümüyle bizlere olan borcunu kapattı... Yanlış hatırlamıyorsam karısına elindeki paradan dokuz yüz lira gönderdi... Fransa'ya gitmek için pasaport almak üzere başvuruda bulunmuştu, umutla bekliyordu pasaport verilmesini... "Boğuluyorum," diyordu.. "Bir sü-

re buralardan uzaklaşabilsem iyi olacak galiba."

MEHMET ALİ CİMCOZ Ben avukat Mehmet Ali Cimcoz.. Sabahattin Ali'yle ilk kez sanıyorum bindokuzyüzkırkaltı' da tanıştım. Bundan önce de kuşkusuz onu yazılarıyla tanıyordum. Ankara'da Konservatuvarda görevliydi... Çok çabucak dostluk kurduk. Ankara'dan geldiğinde sık sık bize de uğrardı. Biz o zamanlar tünelde otururduk. İşsiz kalınca İstanbul'a geldi.. Aziz Nesin'le birlikte Markopaşa'yı çıkarmaya başladılar. Biliyorsunuz büyük başarı kazandı gazete.. Ancak soruşturmalar, kovuşturmalar da başlamakta gecikmedi.. Avukat olduğum için ilişkilerimiz daha da gelişti, sıklaştı.. Sonra Markopaşa kapatıldı.. Başka adlarla çıkmasına karşın sonunda hepten yayın hayatı sona erdi gazetenin.. İşsiz kalmıştı... Su akarken testisini de doldurmayı beceremeyen bir insan olduğu için beş parasız ortada kalıvermişti.. Biz bu arada Sabahattin'e iş aramaya başladık. Ancak ona iş bulmak çok güçtü.. Çünkü çalışabileceği bütün gazete ve dergiler şöyle ya da böyle kapatılmıştı.. Resmi bir göreve dönmesi de zaten mümkün değil.. Sabahattin'in öteden beri bir taşımacılık hevesi vardı.. Zaten o sıralarda da kamyonculuk pek moda bir işti.. Büyük paralar kazanılıyordu..

SABAHATTİN ALİ Bir kamyonum olsa, Anadolu'ya taşımacılık yapar, hem para kazanır hem de yazacağım öyküler için yararlı malzeme toplarım Mehmet Ali.

MEHMET ALİ CİMCOZ Diyordu sık sık... Bunun için girişimde de bulunmuş ve Doç mu Desoto mu her neyse onun Musevi temsilcisine giderek, kendisine taksitle bir kamyon verilmesini istemişti. Bu adam üstelik Sabahattin'in çok yakından tanıdığı bir başka musevinin, çevirmen Erol Güney'in akrabası. Adam aynen şöyle söylüyor: "Sabahattin Bey hiç para almadan taksitle kamyon verecek bir olanağım yok! Ayrıca olsa bile gene de size

veremem... Çünkü size komünist diyorlar. Başımın belaya girmesini istemem." Bu olayı bizde yemek yerken biraz da üzülerek anlatmıştı.

O zamanlar Ses Opereti diye bir topluluk vardı, Ses Tiyatrosunda.. Eşref Bey adında bir sahibi vardı. Adam Azerbaycanlı.. Adı Eşref mi yoksa Şeref miydi? Neyse işte bu adam benim müvekkillerimden biriydi.. Operet adı altında orada bir takım maskaralıklar oynanırdı. Dedim ki ona: "Yahu senin bu tiyatro bir rezalet. Oysa elimizde bir adam var. Konservatuvar'da hoca.. Bu işlerden çok iyi anlar.. Şimdi kendisi boşta.. Sen buna iyi bir aylık versen gelir senin dramaturgluğunu yapar.. Çok yararlanırsın... Buranın da düzeyi yükselir.. Çünkü hem sen bu işlerden anlamıyorsun hem de doğru dürüst Türkçe bilmiyorsun.." Şimdi adını hatırladım Ali Eşref.. Nasıl da unutmuşum yahu! Çok sevindi.. "Aman Mehmet Ali Bey, getir bu adamı bana hemen," dedi. Sevinçle yanından ayrılıp Sabahattin Beyi bularak durumu anlattım.

(Maskeli Adam çalan telefonunu açar.. Önündeki dosyalardan birini çekip bakarak konuşur.. Ama sesi duyulmaz.)

Ertesi gün gidecektik ki Ali Eşref'ten bir telefon geldi bana. "Mehmet Ali Bey," diyordu acayip şivesiyle, "sizin salık verdiğiniz kişi meğerse polisçe izlenen azılı bir komünistmiş.. Böyle bir şeyi nasıl yaparsınız bana?" Böylece giremedi oraya.. Ama bu olay iyice bozmuştu moralini.

SABAHATTİN ALİ Mehmet Ali Bey, inanın bunaldım... Sanki boğuluyorum.. Hiç olmazsa bir süre şaka bir yana Paris'e, Kapri'ye falan gideyim de rahatlayayım diye pasaport almak için başvurmuştum... Onu da vermediler... Ne içeride çalışmama izini veriyorlar, ne dışarıya çıkmama.. Ne yapacağımı şaşırdım kaldım.

MEHMET ALİ CİMCOZ İyice parasızdı zaten.. Ankara'ya bile gidemiyordu.. Gene bir gün yemek yiyorduk birlikte.

Nerde kalıyorsun?

SABAHATTİN ALİ Yerim olmadığından Basımevi'nde kalıyorum. Mürettip masasının üstünde yatıyorum.

MEHMET ALİ CİMCOZ Yahu sen aptal mısın? Şu kış günü oralarda yatılır mı? Bir şilte de sana sereriz, bizde kalırsın.

SABAHATTİN ALİ Rahatsız etmeyeyim.

MEHMET ALİ CİMCOZ Dediyse de dinlemedim, bizde kalmaya başladı. Zaten eşim Adalet de Almanya'da yapmış öğrenimini... Tam bir anlaşma oldu.. Bütün gün Mahkeme mahkeme dolaşmaktan perişan olduğumdan gece eve geldiğimde böyle bir çevreye girince dinlenmiş oluyorum. Şimdi tek sorun işsiz oluşu.. İşte tam da bu sırada gene müvekkillerimden Melek Hanım diye biri vardı, öldüğü için adını veriyorum ha, Melek Celal.. Bir Alman profesörle evlenerek oraya gitmişti.. Ölmüş zavallı kocası.. Kendisinin işlerine ben bakıyordum.

MELEK CELAL Mehmet Ali Bey duyuyorum sağdan soldan, bu kamyonculuk işi cok karlı imiş. Biliyorsun biraz param da var.. Acaba bu işe girsem mi, ne dersiniz?

MEHMET ALİ CİMCOZ Aman o kadar yerinde ki kararınız... Üstelik elimde çok güvenilir bir adam da var.. Öyle bir adam ki sizi şoförlerle falan da karşılaştırmaz.. Kovalar sizin işinizi, kendi işi gibi.. Kendisine de bir pay veririz... Gayet düzenlidir.

MELEK CELAL Hemen bir kamyon alalım.

MEHMET ALİ CİMCOZ Sabahattin bizdeydi zaten, söyledim durumu. Kalkıp kucakladı sevinçle Sabahattin beni. Zaten ertesi gün de bir kamyon buldu.. O zamanlar kamyonları çıplak satıyorlar... Yani kasası sonradan yaptırılıyor. Melek Hanıma telefon ettim, hemen gönderdi parayı.. Koşup kamyonu aldık.. Kasası yapılsın diye verdik. Sabahattin ikide bir boynuma sarılıyor, sevinçten, zıp zıp

zıplıyordu havalara...

(Maskeli Adam bir yeri arar telefonla..)

Ertesi sabahın köründe Melek Hanım alı al moru mor damladı yazıhaneye.. Ne oluyor demeye fırsat bırakmadan açtı ağzını yumdu gözünü...

MELEK CELAL Ne yaptınız siz böyle? Beni bir komünistle ortak etmişsiniz!

MEHMET ALİ CİMCOZ Yahu bir dakika nefeslenin. Bu adam çok önemli bir öykü ve roman yazarıdır. Ülkemizin en önemli yazarıdır... Bak, kitaplarına bak! O bu gezilerde para kazanmaktan çok, ülkeyi ve insanlarını yakından tanımak ve kendisine sanat bakımından yararlı olacak bir takım motifler elde etmek için yapıyor bu işi. Melek Hanım kitapları eline alınca bir an durdu... Kendisi de resim yapardı çünkü.. Duraksamasından yararlanarak: "Yahu," dedim, "bu şekilde sizin de bir sanatçıya yardımınız olacak!" Biraz rahatlamış gibiydi ama gene de Emniyet Altıncı Şube Müdürü Kemal Aygün'e gitmiş benden sonra. Durumu anlatmış... Kemal Aygün de ona, "Aman hanımefendi, ne yaptınız siz böyle? Eyvah!" falan deyince yeniden geldi bana.

MELEK CELAL Siz beni mahvettiniz! Ben ne yapacağım şimdi? Bu işi düzelteceksiniz.

MEHMET ALİ CİMCOZ (*Kendi kendine*) Nasıl düzeltebilirim? Parasını verip kamyonu almışız.. Üstüne sandukasını yaptırmışız.. Sabahattin'in o sevincini itip de kamyonu alsam altından, vallahi ölür..(*Melek Celal'e*) Bakın bana güveniniz varsa, dolayısıyla karım Adalet'e de güveniyorsanız kamyonu karımın üstüne yaptıralım. Adalet on para almayacak sizden.. Yalnızca kamyonun sahibi o görünecek.. Gene paraları siz alacaksınız.. Ne dersiniz?

MELEK CELAL (*Biraz düşündükten sonra*) Kabul.

MEHMET ALİ CİMCOZ Biz de kamyonu Adaletin üstüne

geçirdik.. Hatta bir de pürüz çıktı... Bir insanın kamyon işletebilmesi için Şoförler Derneği'ne üye olması gerekiyormuş... Adalet'i Dernek üyesi bile yaptık.. Sonra da Sabahattin'e, "Hodri meydan!" dedik. Kıştan çıkıyoruz yaza doğru gidiyoruz. Havalar yağışlı. Sabahattin gidip bir takım mallar almış.. Adana'ya götürecek.. Oradan Maraş'a geçecek.. Bir de şoför bulmuş.. Gittiler bunlar, ama haber yok... Haber yok! Haber yok! Gazetelere bakıyoruz: "Bilmem nereyi sel basmış.. Bilmem nerede yol çökmüş.." Bu arada Melek Hanım telefon eder ikide bir.

MELEK CELAL Kamyondan bir haber var mı?..

MEHMET ALİ CİMCOZ Hiç merak etmeyin, her şey normal, diyorum ama aslını sorarsanız ben de üzülüyorum. Kendi kendime de, "Nereden girdim bu işe?" diye hayıflanıyorum. Bu böyle sürüp giderken bir de baktım günler sonra Sabahattin çıkageldi. Malları götürüp teslim etmiş ama kamyonla değil.. Şiddetli yağmur nedeniyle kamyonu trene yüklemiş, kendisi de yataklıya binmiş.. Böylece Adana'ya gitmişler.. Malları teslim edip, kösele mi deri mi her neyse onları yüklemişler... Gelirken de kamyonun makasını kırmamışlar mı?... İşe bak sen! Böylece ilk sefer astarı yüzünden pahalıya mal oldu... Melek Hanıma da, "Hava muhalefeti nedeniyle bu kez kar az oldu," deyip, inan kendi cebimden ve Adalet'e asla duyurmadan, bir miktar para vererek kadının kızmasına engel oldum.. Yeniden başladı seferlere çıkmaya Sabahattin.. Ancak bütün titizliğine karşın tam bir verimlilik sağlayamıyordu.. Her seferinde bir terslik geliyordu başına.. Ya dönüşte yük bulunamıyor, ya bir arıza oluyor ya da sabah kalktıklarında yepyeni lastikleri yarılmış buluyorlardı.. Gerçi Melek Hanıma üç beş kuruş veriyorduk ama kadın haklı olarak surat asıyordu.. Çünkü parası gerçek anlamda değerlenmiyordu..

ALİ ERTEKİN Hasan birkaç ay sonra bana, "Artık sana iyi bir iş buldum," dedi.. "Bir kamyonda çalışacaksın. Zengin bir kadının kamyonunda.. Muavin olarak Ali Bey adında biri bakıyor... İşte o adam başka bir işe geçecek.. Sen onun yerine bakacaksın.. İşi öğrenmen için de bir süre Ali Bey seninle sefere çıkacak... Ayda yüz elli lira alacaksın... İlerde iki yüz elli lira olacak aylığın.. " Bir kahvede tanıştırdı Hasan bizi.. Gözlüklü bir adamdı Ali Bey..

FİLİZ Soğuk karlı bir Şubat günüydü Ankara'da. İlkokul beşinci sınıftaydım.. O kış babamı hiç görmedim. Annemler aralarında kaygılı konuşuyorlar... Markopaşa'nın kapatıldığını, babamın işsiz kaldığını yarım yamalak anlayabiliyorum.. Ben geldiğim anda suspus oluyor hepsi de.. Sözde benim üzülmemi engelliyorlar... Bir gece kapımızın önünde bir klakson sesi duyarak pencereye koşuyoruz. Ayağında çizmeler, sırtında içi kürklü meşin ceket, başında meşin, içi kürklü arabacı kalpağı.. Bu benim babam!... Kamyonculuk yapıyor ya artık!... Ama babamda hiç alışmadığım bir kıyafet.. Bana ve anneme sarılıyor... Urfa'dan geldiğini söylüyor.. "Ben en büyük gezginiyim bu ülkenin," diyor.. Annemle gülüşüyorlar mı....yoksa... ağlaşıyorlar mı? Bizden ayrı günlerini anlatırken, ben gözümün önüne getirmeye çabalıyorum anlattıklarını.. Artık yanımızdan hiç ayrılmasın istiyorum... Benim uyuduğumu sanıp annemle sessizce konuşuyorlar... Ama babam ertesi sabah gene gidiyor.. Sonra mektuplar, armağanlar gelmeye başlıyor babamdan.. Sonra kesiliyor.. Annemle aile dostlarımız benim anlamadığımı sanıp konuşuyorlar aralarında. Çok kaygılı hepsi de... "Paşakapısı Cezaevi..", "Saklanıyor...", "Yakalanırsa gene girecek..", "Basın davaları karabasan gibi..", "Saçları bembeyaz olmuş...", "Omuzlar çökmüş", "Artık dayanamaz mahpusluğa"... Annem ağlıyor boyuna... Anlamaya çalı-

şıyorum, neler oluyor?

MÜZEHHER VA-NU Gece yarısı geldi evimize.. Vala ben ve Sabahattin oturduk.. Her gelişinde güldürürdü bizi.. Oysa bu kez değişikti yüzü.. Sanki acıyla yüklüydü... Ansızın, "Ateşle oynuyorum! Ateşle oynuyorum!" dedi iki kez. Sonra ekledi: "Gitmem gerek." Nerden bilebilirdik ki onu son kez gördüğümüzü..

RASİH NURİ İLERİ Bir gece çıktı geldi bize... Gene yoldan gelmişti... Yorgundu...

SABAHATTİN ALİ *(Ürkek bir sesle)* Bak Rasih, seninle çok önemli bir şeyler konuşmak istiyorum.

RASİH NURİ İLERİ İç odaya geçtik. Genellikle orda yatardı zaten.

SABAHATTİN ALİ Radyoyu aç, müzik olsun...

RASİH NURİ İLERİ *(Şaşırarak)* Ne tür?

SABAHATTİN ALİ *(Ciddiyetini hiç bozmadan)* Klasik olursa sevinirim.

RASİH NURİ İLERİ *(İstasyonları arar, bulur)* Şansımız varmış...

SABAHATTİN ALİ Biraz daha aç sesini... *(Müzik sesi yükselince)* Sana her konuda güveniyorum. Belki de güvendiğim birkaç kişiden birisin benim çevremde. Çünkü artık kim dost, kim düşman ayıramıyorum. Kimseye de güvenmiyorum.. Herkes sıcak yüzüyle yaklaşıyor yanıma.. İhanet kol geziyor.. Ama seni ayırıyorum birçok insandan. Çünkü sen bugüne kadar güvenimi sarsacak hiçbir şey yapmadın. Öncelikle bunu bilmende yarar var..

RASİH NURİ İLERİ Nedir? Beni meraklandırıyorsun...

SABAHATTİN ALİ Taşımacılık işine girdim ama o işten de hayır yok Rasih... Bunlar bizim yapacağımız türden işler değil... E peki ne yapacağım ben? Zaten hiçbir yerde çalıştırmıyorlar... Her an içeriye de alınabilirim... Hapisliğe

dayanamıyorum artık.. Bir gecede bembeyaz oldu bu saçlar... Ağaracak bir yerim de kalmadı zaten.. Hatırlıyorsun Hasan'dan söz etmiştim sana. Berber Hasan, Paşakapısı, Edirnekapı.. Evet işte onun aracılığıyla bir adamla tanıştım... Adı Ali Ertekin.. Yugoslav göçmeniymiş... Beni yurt dışına kaçıracak.

RASİH NURİ İLERİ Yeni tanıştığın bir adama nasıl güvenirsin? Kimdir neyin nesidir? Sorup soruşturmadan nasıl karar verebilirsin böyle bir şeye?

SABAHATTİN ALİ Onları hiç karıştırma... Biliyorsun zeki bir adamım; önlemimi aldım.. Senden istediğim birkaç şey var.. Şimdi senin yanında iki mektup yazacağım. Biri karıma, diğeri Mehmet Ali Cimcoz'a iletilecek. Ancak postayla değil, elden... Çünkü güvenmiyorum postaya.. Cimcoz'un mektubunu gündüz gidip evinin kapısının altından atarsın içeriye. Karımın mektubunu da Cevdet Kudret aracılığıyla iletirsin Aliye'ye.. Ama ben kaçtıktan sonra geçecek ellerine. Anlaşıldı mı?

RASİH NURİ İLERİ Anlaşılmadı. Anladığım kadarıyla bu iki mektup sen kaçtıktan sonra verilecek ellerine. Öyleyse ben senin kaçtığını nasıl anlayacağım?

SABAHATTİN ALİ İşin püf noktası da burada... Beni kaçıran Ali Ertekin'e sınırı geçtiğim anda, imzalayarak bir kart vereceğim. O bir kart alacağını biliyor ama nasıl özellikler taşıdığını bilmiyor. Bu kartın özelliği üzerinde benim imzamdan başka hiçbir yazının olmadığı bir kart olması. Dediğim gibi Ali bunu bilmiyor. İşte Ali Ertekin benim ona verdiğim o kartı Berber Hasan'a getirecek.. Ve parasını alacak. Çünkü Ali Ertekin'e güvenmiyorum. Ücretini iş bitiminde bu şekilde sonradan alması benimle ilgili tüm kötü olasılıkları ortadan kaldırıyor. Üstelik alacağı ücret de ikiyüzelli lira.. Önemli para.. Zaten adam kaçakçı.. İşi bu.. Anlaşıldı mı?

RASİH NURİ İLERİ Anladığım kadarıyla Hasan'a güveniyorsun. Neden?

SABAHATTİN ALİ Peki sana neden güveniyorum?

RASİH NURİ İLERİ Ama ben başka.

SABAHATTİN ALİ O da başka Rasih!

RASİH NURİ İLERİ Peki, ben senin kaçtığını nasıl anlayacağım?

SABAHATTİN ALİ Ben gittikten iki gün sonra Berber Hasan'a gidersin. Saçını tıraş ettirirsin. Sonra, "Bir kâğıt düşürdüm galiba," dersin... Bunu duyunca o sana Ali Ertekin'in getirdiği kartı verecek... Böylece benim kaçtığımı da anlamış olacaksın. Ancak önemli bir özellik olacak o kartta. Yalnızca imzam varsa anla ki sınırı geçtim. Eğer imzanın üstünde bir de yalnızca senin bileceğin bir nokta varsa, anla ki sınırı geçemedim. Şunu hiç unutma Berber Hasan da, Ali Ertekin de seni tanımıyor.. Yalnızca Hasan tanımadığı birinin gelip bu kartı alacağını biliyor.. Senin için asla bir tehlike söz konusu değil..

RASİH NURİ İLERİ Ne zaman çıkacaksın yola?

SABAHATTİN ALİ Bu sabah... Bavulumu hazırlamama yardım edersen sevinirim. Ben de mektupları hazırlayayım.

RASİH NURİ İLERİ Bavulunu hazırladık. Türkiye'de yayımlanmış bütün kitaplarından en az ikişer tanesini koyduk bavuluna.. Ayrıca Puşkin ve Gorki'nin Almanca çevirileri.. Nerdeyse küçük bir gezici kitaplıktı bavulu... Yazdığı iki mektubu bana da okutup zarfladı, verdi... Sabahı bekledik.. Vedalaştık. Gitti.

ALİ ERTEKİN Ali Beyle birlikte Mart ayının son günü peynir almak üzere Edirnekapı'dan Kırklareli'ne hareket ettik... Kamyonun şoförü Salim adında genç biriydi.. Kırklareli'ne vardığımızda Ali Bey şoförü savdı ve bana, "Beni Osman ve İbrahim gibi Bulgaristan'a kaçıracaksın," dedi. "Ama ben bu şekilde olduğunu bilmiyordum," di-

yecek oldum, hemen susturdu: "Ne fark eder? İşte sana güzel bir iş.. Ben burada olmasam bile sürecek bu kamyon muavinliği işin," diye ekledi. Yürümeye başladık.. Geceydi.. Üsküp'le Yündolan arasında bir yerdeydik.. Sazara köyüne doğru gidiyorduk.. Bulgar sınırına adım adım yaklaşıyorduk... İşte ilk kez orada açıkladı bana kendisinin Markopaşa gazetesinin sahibi Sabahattin Ali olduğunu.. Adını ilk kez duymuyordum. Şaşırdım.. Demek Sabahattin Ali buydu. İrkildim.. Nefesim kesildi bir an... Çünkü Sabahattin Ali'nin komünist olduğunu biliyordum... Demek ben Sabahattin Ali'yi kaçıracaktım? O an Hasan Tural'a çok kızdım.. Onu bana asıl kimliğini gizleyerek Ali Bey diye tanıtmıştı çünkü... Taşımacılık yaptığını söylemişti... Komünistleri sevmem ben.. Ama ona hissettirmemeliydim.. Kuşkulanması işime gelmezdi.. Güvenini kazanıp daha da açılmasını sağlamalıydım. Tıpkı Hasan'a davrandığım gibi... Gülümsemeye çalışarak dinledim anlattıklarını... Böylece onun güvenmesini sağlamalıydım bana... Bana her türlü fenalığı yapabilirdi... Cebinde silah olup olmadığını da bilmiyordum. Ya çeker vurursa beni? Hazır sınıra da gelmek üzere olduğumuzu biliyorken... Sabahattin Ali: "Durumu gizledim herkesten. Hatta Şoför Salim'den bile.. Amacım Bulgaristan'a geçtikten sonra büyük işler yapmak," dedi... "Seni hiç unutmayacağım, çok kısa bir süre sonra yaptığın bu iyiliğin karşılığını fazlasıyla göreceksin!... Önce Tırnovacık'a gideceğim. Oradan Sofya'ya, Sofya'dan da uçakla Moskova'ya... Moskova'da bir Çek pasaportu çıkarttıktan sonra Roma ve Paris'e geçeceğim... Sonra yeniden döneceğim Bulgaristan'a... Ve komünist ülkelerdeki üniversiteli Türklerden oluşturacağım bir orduyla geri dönüp ülkemizi kurtaracağım.. Bazıları gizlice bazıları da göçmen olarak gelecekler Türkiye'ye.. Yönetime el koya-

cağız... Artık bundan sonra sana da önemli bir görev veririz!" Beynim atmıştı.. Çünkü ben Bulgarlardan da Rus-lardan da nefret ederim.. Babam Rusların dedelerime ne fenalıklar yapmış olduğunu anlatırdı hep... Doksanüç Savaşında bir çoğunu kesmişler bizimkilerin... Bulgarlar da öyle... Bulgarlar kadar zalimi yoktur... İyi bilirim onları. Babamı da öldüren Bulgarlardır.. Bulgarlar babama ateş ederken, "Teslim... teslim," diye bağırmamıza rağmen gene de ateş etmeyi sürdürdüler ve onu öldürdüler... Demek bu adam onlarla anlaşmıştı.. Demek bu ülkede Rusları ve Bulgarları görmemizi istiyordu bu adam... Bizi yönetmelerini istiyordu... Tam bir hainlikti yaptığı! Bu adamın Türklükle bir ilişkisi olamazdı... Düşünsenize dışarıya kaçmak isteyişinin tek nedeni güçlendikten sonra yeniden dönüp bu ülkeye fenalık etmek.. Ama böyle düşündüğümü bilmemeliydi.. Güven vermeliydim ona.. "Sağ ol Ali Bey," dedim... Sürdürdü konuşmasını: "Bu kamyon muavinliğinden yüz elli lira aylık alacaksın... Ama ben gittikten sonra iki yüz elli liraya çıkacak aylığın... Çünkü benim işimi de sen göreceksin.." Çobanların sıkça geçtiği bir yerdeydik... Çok yorulmuştu.. Zaten gece de olmuştu... Yanımızda bir dere vardı.... Ateş yaktık... Oturduk..."Burada konaklayalım," dedim... "Yoksa bu ormanda kayboluruz.."

"Benden sonra iki kişiyi daha kaçıracaksın," dedi.. "Ama onların adlarını sorma, söylemem... İlerde öğreneceksin..." Bana daha da güven duyması için: "Seni Bulgaristan'da yakalarlar. Beni de yakaladılar, zor kurtuldum ellerinden," dedim.. Çok emindi kendinden, gülümsedi: "İstanbul'daki Rus Konsolosu haber verdi Bulgarlara.. Beni bekliyorlar," dedi. Sonra ekledi: "Bu eşyalarım bana yük olmaya başladı... Al hepsi senin olsun!" Bir fotoğraf makinesi, bir elbise ve diğer eşyalar... Aldım... Demek ki

içerde ve dışarıda güvendiği kişiler, hatta devletler var... İşte ağzıyla da söylüyor bunu.. Rus Konsolosu ile de ilişkili... Kendisini karşılasınlar diye onun aracılığıyla Bulgarlara haber de ilettiriyordu! Gerçek bir vatan hainiydi... Ve ben böyle bir adamı kaçıracaktım ha!. *(Yeniden ağlamaya başlar..)* Bu canavarı yakalatmalıydım... Elindeki bu şişkin çantada başka neler vardı acaba? Belki de ülkemizin güvenliğiyle ilgili bir alay bilgi.. Az ötemde bir sopa vardı... Yolda gelirken bir ağaçtan, işimizi kolaylaştırması için kesip biçip yapmıştık bu sopayı... Kalktım, kendisine hissettirmeden aldım sopayı... Bir de utanmadan oturmuş, arkasını ağaca yaslamış, zararlı şeyler okumaya devam ediyordu!.. Sessizce yaklaştım arkasından ve kafasının sol tarafından yüzüne doğru var gücümle vurdum sopayı.. Suratı, gözlükleri, kulağı kan içinde kalmıştı.. Aynı güçle bir kez daha vurdum.. Sağ tarafına doğru yere yıkıldı.. Ağzından, burnundan kan boşalmaya başladı Ama gene de hafif hafif nefes almayı sürdürüyordu.. Birileri olmalıydı.. Teslim etmeliydim hemen! Ama hiç kimse yoktu ortada... Oysa o kadar çok çoban geçerdi ki buralardan! Yanından ayrılmamalıydım... Yaşıyordu çünkü... Üçüncü kez şiddetle indirdim sopayı... Nefesi kesiliverdi.. Ölmüştü... Ama gene de emin olmalıyım.. Cebimdeki küçük el aynamı çıkarttım.. Burnuna yaklaştırıp bekledim... Hiçbir buharlaşma yoktu.. Orada daha fazla beklememin bir gereği de kalmamıştı.. Bana verdiği eşyaları da alarak hızla uzaklaştım..

SABAHATTİN ALİ

Tabutumun altı çatlak,
Beni vuran benden alçak,
Sol böğrüme girdi bıçak,
Yar aman aman! (*)

* Bir halk türküsü.

RASİH NURİ İLERİ On beş gün kadar bekledim. Berber Hasan'a gitmiyorum.. Çünkü imzalı kart işine o kadar önem vermiyorum.. Hele böyle şifreli falan bir hırsız polis oyunu olması.. Nasılsa Sabahattin Ali'nin kaçtığı haberi dış basında yazılacak.. Az çok tanınıyor çünkü... İşin doğrusu Hasan'a gitmeye de korkuyorum.. Ya adamın dükkanı çembere alınmışsa.. Benim de başım yanar. Kaldı ki Hasan da ne derecede güvenilir bir insan? Her ne kadar Sabahattin Ali güvense de ona? Kaldı ki Sabahattin Ali'yi kandırmak o kadar güç değil. Saf adamdır.. Kalbi de temiz olduğundan herkese inanmaya hazırdır... Ama mektupları geciktirmek de rahatsız etmeye başladı beni.. Daha fazla dayanamadım. Yanıma bir başka arkadaşı daha alarak gittim. O dışarıda, ilerde beklerken ben içeriye girdim. Bana bir şey olursa hiç olmazsa arkadaşlara haber versin diye.. Berber Hasan'ın önüne oturdum. "Yalnızca sakal," dedim... Yanında genç bir delikanlı daha var... O da bir başkasını tıraş ediyor.. Cesaret edip konuşamadım.. Benim tedirginliğimi sezinlemiş olmalı ki Hasan aynadan el kol işaretleriyle susmamı anlatmaya çalışıyor.. Demek ki birinden kuş-kulanıyor... Öbürünün tıraşı bitti.. Adam kalktı gitti. Diğeri yerleri süpürüyor.. "Çay ikramınız yok mu?" diyorum. "Koş getir," diyor delikanlıya.. Kahveye koşuyor delikanlı.. "Bir kâğıt düşürdüm galiba," diyorum. "Nasıl bir kâğıt?" diye soruyor... "Böyle küçük bir kart, üstünde bir imza falan olmalı"... "Bir dakika," diyor. İçeriye girip sanki çöpün içinden çıkartırmış gibi yaparak alıp, getiriyor. İmza Sabahattin Ali'nin. Üstünde de nokta falan yok. Demek ki sınırı geçmiş. Gelecek çayı beklemeden çıkıyorum dükkândan. Beni bekleyen arkadaşımın yanına geliyorum, çevreyi kollayarak... Her şey normal.. Hızla uzaklaşıyoruz oradan...

MEHMET ALİ CİMCOZ Son gidişinden sanıyorum on beş gün kadar sonraydı aşağı yukarı.. Bir gece eve geldim, kapıyı anahtarla açıp girdiğimde, içeriye bir zarf atılmış olduğunu gördüm. Alıp baktım. Sabahattin'in yazısı.. Hep yeşil mürekkeple yazardı.. Gene öyle... "Sayın Mehmet Ali Cimcoz," diye yazmış zarfın üstüne. Zarfı açıp okuyorum mektubu.."Sevgili dostlarım Mehmet Ali ve Adalet Hanım, bu mektubu aldığınız zaman ben bir süre ortadan biraz kaybolacağım.. Herkesin beni geçen seferki gibi tebdil bilmesi uygundur. Bu kararı vermeden çok düşündüm. Ancak yönümü saptamada daha fazla duraksayamazdım. Yepyeni ve daha olumlu bir yaşama başlamak kararını müthiş bir iç hesaplaşmadan sonra verebildim. Dünyada Filiz'le Aliye'nin dışında en sevdiğim insanlar sizlersiniz. Size karşı kötü olmamak için elimden gelen her şeyi yaptım. Elimden gelmeyenler için de beni bağışlayacağınızı umuyorum. Benden yeniden haber alacağınızı sanırım. Yeniden ve başka koşullar altında görüşeceğimize de inanıyorum. Çoktan verdiğim bu kararı uygulamada bu kadar geç kalışımın nedeni karım, çocuğum ve sizdiniz. Ancak bu koşullar altında bu anlamsız yaşamı sürdürmekte hiçbir yarar görmedim. Şimdiye kadar kendimden başka hiç kimseye kötülük etmemek için çaba gösterdim. Artık kendime de kötülük etmemek için bu kararı verdim... Size yakın bir zamanda bir adam gelecek.. Benim adımı verecek... Adı Hasan... Onu kamyonda benim yerime çalıştırabilirsiniz.. Her bakımdan güvenilecek bir insandır. Hepinizin beni bağışlamanızı ve yeniden buluşuncaya kadar sevgi ile anımsamanızı isterim..." Yahu madem ki kaybolacaktın ne diye beni bu işlere aracı ettin? Bu adam kaçmış yahu! Neden bulaştırdın beni kardeşim? Büyük bir olasılıkla yurtdışına kaçmış... İçimdeki diğer ses de şöyle söylüyor:

"Yani ne yapsaydı? Kamyon işi bile yürümeyince ne yapabilirdi başka? Gir çık, gir çık hapisaneye... Şaşkına dönmüştü... Zindanlar da mı çürüseydi yani?" İki gün sonra şoför geldi.

ŞOFÖR SALİM Kamyon kapıda beyim.. Bir emriniz var mı?

MEHMET ALİ CİMCOZ Yahu on yedi gün geçti aradan.. Neden hemen gelmedin?.. En önemlisi Sabahattin Bey nerede?

ŞOFÖR SALİM Vallahi bilmiyorum. Biz sabahleyin yola çıktık. Edirnekapı'dan bir adam daha aldık yanımıza. Ali Bey diye biri... Trakya'da bir yere kadar gittik.. Çorlu'ya kadar mı bilmem nereye kadar. Sonra bana adresi verdi. "Sen bu peynirleri götür. Adrese teslim et ve İstanbul'a Mehmet Ali Beye git hemen... Hem kamyonu hem de bu zarfı teslim et kendisine" dedi ve o adamla birlikte ayrıldı yanımdan...

MEHMET ALİ CİMCOZ Öyleyse neden hemen gelmedin de böyle geciktin?

ŞOFÖR SALİM Vallahi o kadar çok yere uğradım ki... Ancak gelebildim...

ALİYE Bir gün Cevdet Kudret ve eşi evlerine çağırdılar beni.. "Rasih Nuri İleri sana bir mektup getirmiş Sabahattin'den... Hemen oku," dediler.. Korku içindeydiler... Sonra odadan çıktılar.. Beni yalnız bıraktılar. "Sevgili karıcığım," diye başlıyordu mektup. "Bu mektubu aldığın zaman ben İtalya, Fransa ya da Londra'da olacağım... Filiz'in okulu biter bitmez sizi de yanıma aldıracağım. Mehmet Ali Aybar ve Mahmut Dikerdem sizinle ilgilenecek. Size İş Bankası yoluyla para gönderiyorum. Rauf da ayrıca baskı makinesinin parasından yollayacak. Sen benim tutumlu karıcığımsındır, bilirim. Gereğini yaparsın. Filiz'i ve seni binlerce kez özlemle kucaklar, dudaklarından öperim. Sabahattin." İmzayı inceledim. Onundu.

Üstelik yeşil mürekkepli kalemiyle yazmıştı mektubu... Önce ağladım... Sonra sevindim.. Sonra gene ağladım

HASAN İZZETTİN DİNAMO Sabahleyin gazeteyi açtım. Şöyle bir haber hemen dikkatimi çekti: "16 Haziran 1948 günü Kırklareli'nin Üsküp İlçesi halkından Çoban Şükrü'nün, İlçe Jandarma Karakolu'na başvurarak Sazara köyü çevresinde hayvan otlatmakta iken, Hedye Köyü yoluna elli kilometre uzaklıkta ormanda, bir çatak içerisinde dört beş ay kadar önce öldüğünü sandığı bir ceset gördüğünü duyurması üzerine, söz konusu cesedin kimliğinin ortaya çıkartılması için bir soruşturma başlatılmış, ancak soruşturma sonucunda cesedin kimliği saptanamamıştır."

FİLİZ O kadar çok gün geçti ki aradan... Hiçbir haber yok babamdan... Ben Ankara Kız Lisesi Orta Bölümü birinci sınıf öğrencisiyim artık. Derslerim çok başarılı. Ders sırasında üst sınıflardan koşucu Üner Ağabey giriyor sınıfa. Bana bakarak öğretmenin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Öğretmenimin de bana bakarak olur anlamında başını salladığını gördüğümde, nedense içim cız ediyor.. Üner Ağabey yanıma geliyor: "Benimle gel Filiz.. Seni görmek isteyen birileri var," diyor.. Okulun avlusuna çıkıyoruz. İki genç adam öylece durmuş beni bekliyor... Birinin elinde bir fotoğraf makinesi var... Öbürü yaklaşıyor yanımıza. Sessizce soruyor Üner Ağabeye: "Bu mu kızı?", "Evet". "Bu mu kızı?" diye sorduğuna göre? Ne olabilir? Babamla ilgili kötü bir şeyler olduğunu anlıyorum hemen... Öbürü fotoğrafımı çekiyor o an.. Koşarak sınıfa dönüyorum. Zaten son ders.. Biraz sonra zil çalıyor. Eve geçiyorum... Hiç söz etmiyorum olanlardan anneme... Biraz sonra kapımız çalınıyor.. İki genç gazeteci daha... Anneme soruyor içlerinden biri: "Eşiniz Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü haberini almıştık ama yanlışmış..

Yurt dışına kaçmış.. Görüşünüz nedir hanımefendi?" Annem susuyor... Yanıtlamıyor soruyu.. Sanki dilini yuttu annem... Öbürü fotoğraflarımızı çekiyor... Sonra gidiyorlar... Bütün gece susuyor annem... Yalnızca bana sarılıyor... Sımsıkı tutuyor küçücük bedenimi... Bana mı sığınıyor?.. Yoksa ben mi ona? Ertesi sabah gazetede şöyle bir başlık: "Sabahattin Ali'nin eşi, kocamın başına ne geldiyse bu kitaplardan geldi dedi"... Benim fotoğrafımın altında da "Maktulün kızı Filiz," yazıyor. Ve ulusal duygularla babamı öldürdüğünü söyleyen Ali Ertekin...

SEVGİ SANLI Ne gariptir ki Antigone'nin hain ilan edilen erkek kardeşi Polüneikes'in cesedinin gömülmesine izin verilmemesi gibi, tıpkı Sabahattin Ali'nin cesedi de ortada kaldı aylarca...

MEDİHA ESENEL Ali Ertekin Otuz Nisan Bindokuzyüzkırkdokuz günü Kırklareli'nde yargılanmaya başlandı. Duruşmalar boyunca hep aynı şeyi söyledi:

ALİ ERTEKİN Sabahattin Ali'yi ben öldürdüm... Ama öldürmek amacıyla değil, sersemletip yakalatmak için.. Parasını ve eşyalarını almak için hiç değil, ulusal duygularım kabardığı için yaptım bu işi.. Ülkeme hizmet ettiğime inanıyorum. Ve hepinizden alkış bekliyorum...

MEDİHA ESENEL Çok sayıda tanık dinlendi... Bunlardan en dikkat çekici olanlarından biri Ali Ertekin'in komutanlığını da yapmış olan Şükrü Polat'tı. Yüzbaşıydı Polat, sivil giyimliydi. Sağlıklı bir yüzü, açık alnı, zeki iri gözleri vardı. Karşısındakine güven veren bir rahatlık ve vicdan huzuru içinde olduğunu duyumsatan bir davranış içindeydi. Şunları anlattı:

(Tanık olarak dinlenenler sanki duruşmadaymış gibi konuşmaktadırlar.)

ŞÜKRÜ POLAT Ben Bölük komutanıyken Ali Ertekin yanımda gedikli erbaş olarak bulunuyordu. Tüfek hırsızlı-

ğından yargılanmış ve mahkûm olarak ordudan atılmıştır. Ordudaki silah hırsızlığı sonrasında hiçbir pişmanlık duymadığını da ekleyebilirim sözlerime. Hileci ve düzenbazdır. Duygularını gizlemesini çok iyi bilir. Sinsi ve acımasızdır. Bence her türlü suçu işlemeye meyillidir. Ufak bir çıkar karşılığı her şeyi yapabilir. Hatta cinayet bile işleyebilir..

ALİ ERTEKİN Eskiden olduğu gibi bana kin ve garezi vardır. Hakkımda söyledikleri doğru değildir. Kabul etmiyorum.

MEDİHA ESENEL İlginç bir ifade Akhisar'dan yazılı olarak gelmişti. Çünkü Ali Ertekin, cinayetten sonra Akhisar'a giderek eşya satmış, kendisine de akrabası Hasan Dağbasan ile üvey oğlu Şaban Bölükbaşı yardım etmişti. Bu iki kişinin ortak ifadesi şöyleydi: "Ali Ertekin yakalanmasından beş altı ay önce Akhisar'a geldi. Elinde bir bavul ve içinde de kahverengi bir pardesü, fötr şapka, dolmakalem, elbise ve bir fotoğraf makinesi vardı. Bizden bunları satmamızı istedi. Fotoğraf makinesini satmak üzere fotoğrafçıya gitmiştim. Bu sırada savcı beni gördü ve makineyi almak istediğini söyleyerek dairesine çağırdı. Gittim. Sonra ne olduysa oldu Ali ortadan kayboldu. Bunun üzerine diğer eşyaları da savcılığa istediler. Bu işle yalnızca satış için ilgilendim. Zaten aylar sonra da Ali Ertekin'in yakalandığını öğrendim."

ALİ ERTEKİN Ben elbiseleri satmak için değil, saklamak için Akhisar'a götürmüştüm. Nitekim bu amaçla fotoğraf makinesine yüzkırk lira gibi yüksek bir fiyat istemiştim. Satmak istemeyişimin nedeni, Sabahattin Ali'nin kaçmak isteyen iki arkadaşını da ortaya çıkartmak içindir.

ŞOFÖR SALİM Biz Sabahattin Beyle, bir trafik suçu nedeniyle yattığım Paşakapısı Cezaevi'nde tanıştık. Dışarıya çıktıktan sonra beni buldu ve çalışacağı kamyonun şo-

förlüğünü önerdi. İkiyüzelli lira aylıkla işe başladım. En son işimize çıkacaktık. Ali Ertekin'i yoldan aldık. Ben Ali Ertekin'i daha önceden tanımıyordum. Sabahattin Bey bana onu peynir komisyoncusu diye tanıtmıştı. Kırklareli'ne öğleyin gelmiştik. Kentin girişinde Ali Ertekin bize, "Beni burada indirin. Bir çiftliğe gidip peynir işini konuşacağım. Burada buluşuruz, " dedi ve gitti. Biz Sabahattin Beyle bir kahveye gittik ve yaklaşık sekiz saat kadar orada bekledik. Ali Ertekin gelmemişti. Bunun üzerine Sabahattin Beyle birlikte onu indirdiğimiz yere geçtik. Nitekim biraz sonra oraya geldi ve bize, "Peynir kalmamış," dedi. Bunun üzerine Sabahattin Bey çiftlik sahibiyle kendisinin görüşeceğini söyledi ve bana da: "Çiftlik yolu çok çamurluymuş... Kamyonla gidemeyiz... Sen burada bizi bekle. Eğer gecikirsek başka bir yük bulup taşı... Bizi bekleme yani.. Sonra hesaplaşırız," dedi ve on lira da para tutuşturdu elime. Paranın az olduğunu söylediğimde ise, "Yanımda zaten altıyüz lira kadar bir para var.. Onunla da peynir alacağım," deyip vermedi.. O gece-ikisi de dönmediler. Ben de ertesi sabah başka bir iş alarak Babaeski'ye, oradan da tuğla yükleyerek İstanbul'a döndüm. Dört beş gün sonra ben evde yokken karıma, kırmızı bir kurşunkalemle yazılmış bir pusula bırakmışlar. Sabahattin Ali'den gelen bu pusulada, "Ben çiftlikte kalmak zorundayım. Sakın kimseye, hatta Mehmet Ali Cimcoz'a da benden söz etme. Sonra senin için de kötü olur," deniliyordu. Yazılanlar beni korkutmuştu. Bu nedenle bu kâğıdı yaktım ve kimseye de söz etmedim. Yine bu korku ile birkaç gün sonra Mehmet Ali Cimcoz'a giderek Sabahattin Ali ile birlikte İstanbul'a döndüğümüzü söyledim.

ALİ ERTEKİN *(Kızgın)* Şoför Salim yalan söylüyor. Sabahattin Ali'de asla para yoktu. Şoförle aralarında böyle bir

konuşma geçmedi. Ben şoför Salim'in yanına muavin olarak geldim.

ŞOFÖR SALİM Hayır! Ali'nin sözleri danışılmış ve düşünülmüş sözlerdir. İnanmayın. İfadem doğrudur. Bulgaristan'a kaçmaya kalkışan bir adam bana son on lirasını verir mi? Cebinde parası vardı gerçekten de... Belki söylediğinden de fazlaydı... Peynir almak ya da yurt dışına kaçmak için, her ne hal ise parası vardı Sabahattin Beyin... Çünkü bu iki iş için de para gerekir.. Bu adam Sabahattin Beyi parası ve eşyaları için öldürdü kesinlikle!...

HASAN TURAL Ben Hasan Tural... Türkiye'ye 1938 yılında serbest göçmen olarak geldim Bulgaristan'dan. Evet mahkûmiyetim var. 1946 yılında komünist propaganda yapmaktan ve göçmen kardeşimi yeniden Bulgaristan'a kaçırmaktan.. Önce Harbiye'de Askeri Cezaevi'nde, daha sonra da Paşakapısı'nda yattım. Sabahattin Ali ve Ali Ertekin'i tutukluluğum sırasında tanıdım. Salıverildikten sonra Ali Ertekin'le ailece de görüşmeye başladık. Ali Ertekin'in Sabahattin Ali'nin yanına muavin olarak gireceğini Ertekin'den duydum. Daha önce kaçırılan İbrahim ve Osman olayından hiçbir ilgim ve bilgim yoktur.

(Ali Ertekin sinirlenerek dinlemekte...)

Sabahattin Ali ile nasıl tanıştıklarını bilmiyorum. Yalnız benim dükkanda karşılaştıklarında konuşurlardı. Sabahattin Ali'nin cebinde Markopaşa gazetesi bulunurdu. Hiçbir para alışverişimiz olmamıştır. Polis ifadelerimde de böyle konuştum. Ama öyle yazılmış. Bana yalnızca imza ettirildi. Sorgu yargıçlığında yeniden ifade verirken bunun farkına vardım. Sabahattin Ali'nin kartını Ali Ertekin getirdi. "Bunu senden arayacaklar," dedi. Almak istemedim. Bunun üzerine, "Almazsan seni de bu işin içindeymişsin gibi ihbar ederim!" deyince korkup, aldım. Meğer bu parola imiş.. Bunu o iki üniversiteli ala-

aklarmış.. Nitekim aldılar da. İlk ifademde Sabahattin Ali'nin kaçırılması için dörtyüzelli lira aldığımı bildiriyormuşum. Ancak onlar benim ifadem değildir. Ali Ertekin'in ifadesine uydurulmuş ve ona göre yazılmıştır.

ALİ ERTEKİN *(Oldukça sinirlenir)* Ben ülkem için bu işi yaparken, Hasan Moskof hükümeti hesabına ve ülkemiz aleyhine Rus Konsolosluğu'na hizmet ediyordu. Bu adamın sözlerine inanılmaz. Hasan yalan söylüyor. Çünkü o bugüne kadar hep ülkemiz aleyhine ve ülkemizi yıkmak için hareket eden bir adamdır!

ZEKİ KAYRAKLI Adım Zeki Kayraklı... Ben Ali Ertekin'i, Merkez Komutanlığı'nda tutuklu bulunduğu sıralarda tanıdım. Osman ve İbrahim adlarında iki kişinin, Ali Ertekin ve arkadaşları tarafından Bulgaristan'a kaçırıldığı ihbarı üzerine de sanığı bir hayli izledim. Bu nedenle de memurlarımızdan Cemal'i, Ali Ertekin'in peşine taktık. Cemal görevi gereği Ali Ertekin'e ikiyüz lira karşılığında kendisini Bulgaristan'a kaçırması önerisini iletti..... *(Sesi duyulmaz olur)*

MÜZEHHER VA-NU Uzayan duruşmalarda istihbarat örgütlerinin elemanları da gizli celselerde dinlenildi. Ertekin'in daha önce Emniyetten iki kez parasal ödül aldığı da açıklandı.. Sonunda duruşmalar bitti. 15 Ekim 1950'de gazetelerden birinde şu haber yayımlandı: "Sabahattin Ali'nin Katili Dört Yıl Hapse Mahkûm Oldu. Katil Ali Ertekin 'Sağolun' Diyerek Yargıca Teşekkür Etti." Ve çıkan genel afla da bağışlandı suçu, çıktı dışarıya Ali Ertekin...

MEDİHA ESENEL Yıllar sonra Anadoluhisarı'nda sokakta önümde serseri kılıklı bir adam gördüm. Gene önümden yürüyen iki gençten biri diğerine eliyle bu adamı göstererek, "İşte Sabahattin Ali'nin katili," dedi... "Böyle elini kolunu sallayarak dolaşıyor ortada!"

MASKELİ ADAM *(Izleyicilere.)* Biz görevimizi yaparız... Her dönemde... Her zaman... Her koşulda... Çünkü her devlet kendini korumak zorundadır düşmanlarına karşı... Görevimizi yapmazsak eğer, nasıl açıklarız varlık nedenimizi? Şimdiki koşullar daha da değişik... İki kutuplu bir dünya var önümüzde.. Bir yanda başını Amerika Birleşik Devletlerinin çektiği hür dünya, diğer yanda başını Sovyet Rusya'nın çektiği komünist dünya...

(Telefon çalar. Alnizeyi kaldırır..) Alo...*(Dinler..)* Bağla... *(Bekler..)* Yes... Yes I'am... Thank you... And you? *(Dinler...)* Yes... Yes... Yes.... Okey...

(Alnizeyi yerine koyar.)

KEMAL BAYRAM Ben Kemal Bayram Çukurkavaklı...Yıllarca hiçbir kitabı yayımlanmadı ülkemizde Sabahattin Ali'nin.. Unutturulmaya çalışıldı.. Ancak,bindokuzyüzatmışbeş yılında yeniden yayımlanmaya başladı kitapları... Hazırlamaya başladığım Sabahattin Ali Olayı adlı kitap için; "Sabahattin Ali'yi ben öldürdüm," diyen Ali Ertekin'i, aradan otuz yıl geçtikten sonra bulup yeniden konuşturmak ilginç olacaktı... Ankara'dan çıktım yola... İstanbul'da tam yirmi beş gün kalıp her yerde onu aradım. Rami'de, Sarıyer'de, Fatih'te, Koca Mustafa Paşa'da, Kartal'da, Kadıköy'de, Eyüp'te ve bu koca kentin her yerinde...

(Bu arada Ali Ertekin, oturduğu yerde 30 yıl sonrası için makyajını yapıp hazırlanmaktadır.)

Bulamıyordum.. En sonunda, Sosyal Sigortalar'dan emekli olduğunu duyduğumdan bu kuruma da başvurdum. Ama orada da rastlayamadım Ali Ertekin adına. "Belki de ölmüştür," diyenler çıktı. "Ölseydi duyulurdu, diyenler de.. Sonunda adresini, bir süre onun mahallesinde yaşamış bir gazeteciden bulmayı başardım. Anadoluhisarı'nda, Yenimahalle'de Göksu Deresi'nin yanın-

da, çevresi güllerle bezenmiş, iki katlı, dik merdivenli, pembe boyalı bir evde oturuyordu karısı ile birlikte... Evlerinin bir katında kiracıları vardı.. Kendisi de karısı da emekli olmuşlardı. Ali Ertekin'in evi burası mı?

KADIN : Ne yapacaksın? Neden arıyorsun onu?

KEMAL BAYRAM Gazeteciyim... Tanışmak istiyorum kendisiyle...

KADIN Yeter artık, otuz yıl geçti aradan... Daha unutmadınız mı bu olayı?

KEMAL BAYRAM Hiçbir kötü amacım yok... Yalnızca olayı bir kez daha anlattırıp bazı sorular soracağım kendisine... Çıkartacağım bir kitap için... Lütfen yardımcı olun bana...

KADIN Benim yanımda konuşmanız koşuluyla kabul...

KEMAL BAYRAM Peki... *(Ali Ertekin'in yanına yönelir.)*

(Ali Ertekin bir koltuğa oturmuştur.. Elinde bir kitap vardır.. Kemal Bayram'ı görünce yanındaki sehpanın üstüne bırakır kitabı.. Sonra kalkmadan doğrulur yerinden, soran bakışlarla inceler...)

KEMAL BAYRAM *(Eğilip sehpanın üstündeki kitaba bakar..İzleyicilere)* Sabahattin Ali'nin bir kitabı... Ne ilginç değil mi, onu öldürdüğünü söyleyen bir adam onun kitaplarından birini okuyor yıllar sonra...*(Ali Ertekin'e)* Aradan otuz yıl geçti... Artık anlat bu olayın gerçeğini... Sabahattin Ali'yi gerçekten de sen mi öldürdün?

(Ali Ertekin bir süre durur... Belleğini hiç zorlamadan konuşmaya başladığında müzik sesi yükselir... Sesi duyulmamakta ancak ağzının açılıp kapandığı görülmektedir... Tekdüze konuşma sürmektedir...

Işık; Ali Ertekin, Sabahattin Ali ve kitabın üstünde yoğunlaşırken....)

SABAHATTİN ALİ'YE AĞIT

Kuzuyu kurtlara verdik,
Yaşamını kurtar dedik,
Ah ne çare kurtaramadı,
Celladın elinde kaldı!

İhanetin sıcak yüzü
Sinsice kandırdı onu.
Nasıl inandı onlara,
Gülücüğe verdi canı!

Bir yanında Puşkin, Gorki,
Öte yanında Nesimi.
Bir yanında gözlükleri,
Diğer yanda katil sopa!

Yakıştı mı böyle ölüm,
Onun gibi bir adama?
Ne amaçladı ömrünce
Güzel bir dünyadan başka?

Oysa öldürmek mümkün mü
Böylesine bir adamı?
Yarattığı dünyalar da
Onunla gömülecek mi ?

BİTTİ

İstanbul, 20 Aralık 2002.

SABAHATTİN ALİ

Duydun mu
Çeşme olmuşsun
Çatal yürek
Çatal kaya olmuşsun
Kübele gibi

Yel olmuşsun yel
İnilermişsin
Topraktan topraktan

Ağaç olmuşsun
Duydun mu
Dere olmuşsun
Aydınlık savaşçısı
Çiçek olmuşsun çiçek

Sabahattin Ali
Çocuklar olmuşsun
İğdereli
Trakyalı
Türkiyeli

Cengiz BEKTAŞ

SABAHATTİN ALİ DOSYASI

Ataol Behramoğlu,

Sabahattin Ali hiç kuşkusuz gelmiş geçmiş yazarlarımızın en yeteneklilerinin en başında gelenlerindendir. Nâzım Hikmet çağdaş şiirimizde toplumcu gerçekçiliğin kurucusu ve en seçkin örneği ise, anlatı türünde bu onur Sabahattin Ali'nindir.

Kuyucaklı Yusuf, toplumcu gerçekçi edebiyatımızın anlatı türünde ilk başyapıtıdır. Bu roman olmaksızın sonrasındaki bütün bir gerçekçi Türk edebiyatının var olabileceğini düşünemiyorum....

Öykülerinin her biri kendi türlerinin eşsiz örnekleridir; çağdaş edebiyatımızın paha biçilemez değerleridir. Romanla öykü arasında bir anlatı türünün özgün örneklerinden *Yeni Hayat* içerdiği dramatik gerilim ve insancıl özle, sadece kendi edebiyatımıza değil çağdaş dünya edebiyatına ancak gerçekten büyük yaratıcı yeteneklerin yapabileceği türden bir katkıdır... *Kağnı*, iki sayfada, dışavurumcu betimlerle acıtıcı bir gerçekçiliğin birleşmesinin az rastlanır bir örneğidir. Tüm yapıtlarında Sabahattin Ali'nin romantik kişiliği, toplumcu-gerçekçi dünya görüşü, ironik zekâsı, insanın ve insanlığın mutluluğu için çırpınan bir yüreğin atışları; ve tüm bunların, gerçekten de sadece kendi edebiyatımızda değil bütün bir çağdaş dünya edebiyatında örneği az bulunur birlikteliği duyumsanır...

Bir gazete fotoğrafını hep anımsarım. **Hitler**'in propaganda Bakanı **Gobels**'i, zamanın İstanbul Emniyet Müdürü (ya da üst düzey polis görevlisi) biriyle Sultanahmet Camisini bugünkü Tarihi Sultanahmet Köftecisi'nin bulunduğu yer gibi bir uzaklıktan incelerken gösteren bir fotoğraftır bu... Nazi propaganda aygıtının başındaki kişinin İstanbul'a tarihi anıt incelemek, köfte ya da balık yiyip rakı içmek için geldiğini düşünecek kadar safdil olamayız... Şimdi tarihini tam

olarak anımsayamamakla birlikte kırklı yılların başlarında çekilmiş olduğunu düşündüğüm bu fotoğraf, başına dünya sözcüğünün konulmasını dünyaya saygımdan içime sindiremediğim ikinci emperyalist paylaşım canavarlığı sırasında, dünyanın her yerinde olduğu gibi, ülkemizde de solcuların, savaş karşıtlarının, gerçekten insan olanların katledilmelerinde yerli cellatlarla Gestapo işbirliğinin en açık bir kanıtıdır...

Yanlış anımsamıyorsam eğer, Ankara'da bir cezaevinden ailesine gönderdiği mektuplardan birinde Sabahattin Ali, o sırada **İlya Ehrenburg**'un *Paris Düşerken*'ini (Almanca çevirisinden) okuduğunu ve kafasında *Ankara* adlı bir roman bulunduğunu yazıyor...

Bu roman yazılamayacaktır... Tıpkı yaşasaydı yazabileceği nice roman ve öykü gibi... Sabahattin Ali'nin öldürülmesi trajik olduğu kadar alçakça ve sinikçedir de... Edebiyatımızı böylesine büyük bir yaratıcıdan yoksun bırakan kiralık el, hangi karanlık kişiliğe ait olursa olsun, onu kiralayan kirli ellerin kimliği gün gibi ortadadır...

İlk kez **Mehmet Ali Aybar**'dan duyduğum "omurgasız aydın" sözü Sabahattin Ali'nindir... Kaypak, korkak, kimliksiz, temelsiz ve kimi kez de işbirlikçi bir "aydın" türünü nitelemek için kullanılmıştır... **Tuncer Cücenoğlu** türünde aydınlarımız ise, ayaklarını ülke toprağına sağlamca basmışlardır... Sabahattin Ali'nin öldürülmesi üzerine kurguladığı oyun bunu bir kez daha kanıtlıyor...

Sabahattin Ali cinayeti unutulmamalıdır, unutulamaz... Çünkü onun yaşamına son veren cinayet bir raslantı değil belki de bir ilktir.. İz sürmeyi becerebiliyorsak eğer bu cinayet bizi son yirmi otuz yıldır işlenen siyasal cinayetlere, Susurluk sonrasında ulaşılan "derin devlet"e kadar getirecektir.

Tuncer Cücenoğlu, Sabahattin Ali dosyasını bir kez daha açmakla sadece büyük bir yazarımıza karşı insanca görevimizi yerine getirmekle kalmıyor, bir yurttaşlık görevini de yerine getiriyor...

İstanbul, 23.04.03

BİR AYDININ BELGESELİ: *SABAHATTİN ALİ*

Prof.Dr. Hülya Nutku

Son yirmi yıldır birçok tiyatro yazarımız ve oyuncumuz sanata emek verenleri işleyen oyunları sahnelerimize taşıdı. Böylece genç kuşakların – belleksiz bir toplumda – aydınını, sanatçısını unutmaması gerektiğini bir kez daha anımsatmış oldular. *Bir Garip Orhan Veli* (Murathan Mungan) ile Müşfik Kenter; *Kendi Gökyüzümüz*'de Yahya Kemal, Sönmez Atasoy'la; *Ben Bir İnsan*'da (Mustafa Şerif Onaran'la birlikte yaptığı düzenlemede) Rüştü Asyalı; *İnsanlarım*'da Genco Erkal; *Mutlu Ol Nazım*'da (Ataol Behramoğlu) Dilek Türker ve "Nazım üçlemesi"ndeki ustalığı ile Orhan Asena yoluyla sanatçılarımız bize bu büyük şairleri tanıtırken, aynı zamanda sahnede bu insanlara hayat verdiler. *Yıldız Yargılaması* (Orhan Asena) ve *Devlet ve İnsan*'da (Güngör Dilmen) **Mithat Paşa** gibi bir aydına ışık tuttular. Yakın tarihlerde kaybettiğimiz şair Can Yücel'le ilgili Genco Erkal'ın düzenlemesi *Can* başarılı bir yorum, yine bir başka ilginç çalışmada Tuncer Cücenoğlu'nun yazdığı *Neyzen* adlı oyun Işıl Kasapoğlu'nun rejisi ve Burak Sergen'in usta oyunculuğu ile tiyatromuzdaki haklı yerini aldı.

Tüm bu oyunlar ve sayamadığımız diğerleri içinde, belki de yine belleksizliğimiz nedeniyle unutulan, gereken değeri verip vermediğimizin tartışılması gereken aydınımız **Sabahattin Ali**'nin tiyatroda ele alınması bile başlı başına çok önemli bir olay...

Oyunun yazarı Tuncer Cücenoğlu, oyununun ardından yazar sorumluluğu ile 2 Nisan 2003 çarşamba günlü *Cumhuriyet* gazetesinde bundan 55 yıl öne 41 yaşında iken öldürülen Sabahattin Ali'nin eserleri dışında, kuruluş yıllarında hizmet verdiği ve **Carl Ebert**'in yanında yardımcılığını yaptığı Ankara Dev-

let Konservatuvarı'ndan, Cumhuriyetin önemli bir kültür kurumu olan Devlet Tiyatroları'nın kuruluş yıllarına uzanan süreçteki önemi nedeniyle, adının sahnelerden birine verilmesini öneriyor. Bu önemli aydınımızın aradan geçen 55 yılın sonunda katledilmesine ilişkin devlet arşivinin açıklanarak sisin dağılmasını istiyor. CNN Türk televizyonunda "Beş N Bir K" programında yer alan *Sabahattin Ali Belgeseli*'nde bu aydınımızın ölümüne ışık tutacak kimi iddialar üzerinde durulmakla birlikte, kimi noktaların aydınlatılması gereği ortaya çıkıyor.

Tuncer Cücenoğlu, *Sabahattin Ali* oyununda daha çok aydın olma bilinci, toplumdaki gerici tutumlar karşısında demokrasi kavramının yerleştirilmesi çabaları üzerinde durmaktadır. Cücenoğlu'nu oyunu yazması için ateşliyen nokta en olgun döneminde katledilen Sabahattin Ali'nin, "Kimbilir tamamlıyamadığı, yazın dünyamıza kazandıramadığı eserler olduğu düşüncesi"nin verdiği hüzün olmuştur.

Sabahattin Ali oyunu için "belgesel oyun," diyor Cücenoğlu... Onun bu çabasının temelinde genç kuşakların aydınlarımızı tanımaya yönelik bir katkı arzusu yer alıyor. Tanıklarla ve onların anlatılarıyla gelişen bu oyun, zaman zaman statik olma tehlikesi taşısa da, iyi bir fotoğrafçı olduğuna inandığım Sabahattin Ali'nin çektiği fotoğraflardan oluşan dialarla (Filiz Ali'nin Sel Yayıncılık'tan çıkan kitabında yer alan) zenginleşebileceği, belgeler, gazete kupürleri, anılarda yer alan tanıklık etmiş kişilerin fotoğrafları ile çeşitlilik kazanabilecektir. "Aldırma Gönül Aldırma" dizelerinin oluşturduğu, melodisinin kulaklarımızda yarattığı hoş sedası ile fonda bu bilinen parça yer alabilir. Metnin zengin belgesel yapısı içinde akıcı olmak adına, rejide budamalar yapılabilir. Önemli olan malzemenin bütününden belgeseli oluşturan anahtarları yakalayabilmektir. Bu da gösteriyor ki yazar Cücenoğlu araştırıcı yanıyla bize çok zengin bir malzeme sunmaktadır.

Cumhuriyet döneminde çok partili döneme geçişten sonraki ilk aydın katli olayı olması ve 'vatan haini' gibi hedef gösterilen bu aydınımızın öldürülüşü demokrasi ayıbı olarak yakın tarihimizdeki yerini almıştır. Tek silahı kalemi olan bu ustanın, belki de tek suçu eşit, özgür, ezilmeyen, namuslu ve laik bir toplum özlemidir. Cumhuriyetin ilanından bir yıl önce Balıkesir Öğretmen Okuluna genç bir öğretmen olarak tarihteki önemini gençlere aktarma isteğiyle Cücenoğlu çok önemli bir eksikliği doldurmuştur. Tuncer Cücenoğlu, genç kuşakları tarihe tanıklığa davet ederken Sabahattin Ali'yi ülkemizin semalarından kayan bir yıldız olarak kabul ediyor.

Düzenin çarpıklığında, düzenin kuklası olanların, maskeli adamların işlevi aslında onun özgürlüğünü elinden alamamıştır. *Değirmen, Kağnı, Ses, Sırça Köşk* gibi hikâyelerin, *Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna* gibi romanların yazarı Sabahattin Ali'nin şiir kitabı: *Dağlar ve Rüzgâr*'dır. Aydınımızın şu dizeleriyle son noktayı koyalım:

Bir gün kadrim bilinirse,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.

Öldürenlerin onu mezarsız bırakma istemlerini sezmiş olan bu büyük ustayı gündeme getirdiği için Tuncer Cücenoğlu, bu oyunuyla hem kültür hem de sanat adına önemli bir hizmete imza atmıştır.

Bundan sonrası bu aydınımıza hayat vereceklere kalmıştır.

BİR MEKTUP

Sayın Tuncer Cücenoğlu,

Sizin en son oyununuz *Sabahattin Ali*'yi bitirir bitirmez hemen yanıtımı yazıyorum.

Bu gerçekten eşsiz bir oyun! Bir nefeste okunan bir oyun.

Okurken tanımladığınız bütün olaylar gözlerimin önünden canlandırılmış gibi geçti.

Dili saf ve yalın...

İnanacak mısınız bilmiyorum, oyunun sonunda ağlayacak kadar etkilendim.

Biz de, biliyorsunuzdur, bu gibi olaylara yabancı değiliz. Biz de çok ünlü ve olağanüstü güzel sanatçılarımızı o şekilde kaybettik. Onların yaşam öykülerini (Sabahattin Ali'ninki gibi) okuduğumuz zaman, bu insanların bu tür bir yaşama nasıl dayanabildiklerine şaşırıyoruz. Her halde onlara Tanrı yardım ederdi. Hem de büyük insanların dertleri de büyük oluyor nedense.

Bu artık felsefe, ama boş yere söylemiyorum bunu. Çünkü oyununuz bu düşüncelere yönlendiriyor insanı. Çok düşündürücü bir oyun gerçekten de!

Hem de çok düzeyli bir oyun, yani bir ayda yazılacak bir oyun değil, anlaşılıyor!. Bu oyunu yazmadan önce çok uğraştığınız, çok düşündüğünüz nasıl da belli. Hem de her satırda Sabahattin Ali'ye karşı sevginiz ve Türk milletinin o kadar büyük bir yazarı olduğu için gururlandığınız hissediliyor.

Hiç kuşkusuz bu sizin en iyi oyunlarınızdan biridir.

Ama oyuncuların işi çok zor. Onu sahnelemeyi tasarlıyor musunuz? Lütfen bana bu konuda bilgi verin, bu çok ilginç benim için çünkü.

Benim şu anda en büyük isteğim bu oyunu sahnede görmektir. İnşallah bu düşüm gerçekleşir en yakın zamanda. Hem de birlikte görelim istiyorum. Örneğin birlikte *Neyzen*'i gördü-

ğümüz hâlâ aklımda ve bu yaşamımın en tatlı anlarından biridir, bana inanın.

Şimdi ben size imreniyorum. Bu kadar olağanüstü güzel bir oyunu yazdıktan, yaşamınızın çok önemli ödevini yaptıktan sonra her halde kendinizi çok mutlu hissediyorsunuzdur.

Dilerim ki eğer öyleyse, bu ruh durumunuz hep sürsün!

Sizi kutluyorum ve bana bu oyunu gönderdiğiniz için, benim düşüncemin sizin için ilginç olduğunu yazdığınız için, içtenlikle teşekkür ediyorum.

En derin saygılarımı sunuyorum.

Elena Oganova
Rus Türkolog/Tiyatrolog
Moskova Üniversitesi

ELİNE BEYNİNE SAĞLIK
TUNCER CÜCENOĞLU

Şakir Gürzumar*

Tuncer Cücenoğlu için, "Türk tiyatrosunun en üretken yazarlarındandır," dersek hiç de abartmamış oluruz sanıyorum. Evet, belki de son yılların en üretken yazarıdır Cücenoğlu. Ama bu, sadece üretilsin diye yapılan bir üretim değildir. Her oyunuyla yaşadığı ülkeye bir şeyler anlatır; hiçbir zaman yaşadığı ülkeden ve dünyadan kopmamıştır Cücenoğlu. Topluma karşı olan duyarlılığı, onun oyunlarındaki başarının temelidir. Kendisini tanıyanlar onun insani yanını hemen keşfedebilirler. Sanat yapmanın temel kuralı da, önce insan olmak, sonra da ayağını basıp yaşadığın ülkeyi sevmek değil midir? Yaşanılan dünyadan haberdar olmak, olan bitene kayıtsız kalmamak değil midir? Bir şeylere kızmak, çatışmak değil midir? İşte Cücenoğlu, bütün bu sıraladıklarımı bünyesinde toplamış ve eserlerine yansıtmış bir yazarımızdır. Bu duyarlılığının yanı sıra, yaratıcılığı, fantezileri de kendisini en çok oynanan ve okunan yazarlardan biri haline getirmiştir. Birçok oyunu yabancı dillere çevrilmiş ve yurt dışında sahnelermiştir. Kısacası, kendisiyle övünülecek yazarlarımızdan biridir **Tuncer Cücenoğlu**.

***

Yazmış olduğu son oyunu *Sabahattin Ali*'yi büyük bir keyifle okudum...

Mükemmel bir aydın duyarlılığı ile yazılmış, çarpıcı bir tragedya...

Yakın tarihimize ışık tutacak çok önemli bir çalışma...

Belgesel niteliğinde, ama canlı ve insani...

Hafıza kaybına uğramış bir ülkeye verilebilecek önemli bir ders...

Yakın tarihimizin karanlık sayfalarına tutulan bir ışık...

Olan ve olmakta olanların bir yansıması...

O dönemde yaşayan önemli kişilikleri yakından tanıma olanağı...

***

Sabahattin Ali oynandığı zaman sanıyorum büyük yankılar uyandıracaktır. Yine sanıyorum ki, birçok tiyatro ve yönetmen bu oyuna sahip çıkacaktır.

Ve yine sanıyorum ki, tarihe tanıklık eden bu oyunu, Türk tiyatro seyircisi de büyük bir keyifle izleyecektir. Belki de hayret içinde ve ibretle...

Eline, beynine sağlık **Tuncer Cücenoğlu.**

25.4.2003

* Tiyatro yönetmeni

CÜCENOĞLU'NUN EN SON OYUNU *SABAHATTİN ALİ*

Kemal Başar*

Yürek sızlatan bir hayatın, bir dönemin hikâyesi Sabahattin Ali'ninki. Tuncer Cücenoğlu'nun akıcı üslubu ile bir solukta okunuyor. Üstelik Türkiye'nin o sancılı, basık ve karanlık demokrasiye geçiş yılları da, bu acı hikâyenin içinde yoğrulmuş. Tanıdığımız, bildiğimiz birçok kişi, insan yanlarıyla oyunun birer parçasını oluşturuyor. Kimi dost, kimi kalleş, kimi cesur, kimi korkak, kimi yalancı, kimi işbirlikçi.....

Bu sefer ustası olduğu diyaloglar yerine, monologları ardı ardına sıralamayı yeğlemiş yazar.

Bu yanıyla ilk bakışta sahnelenmesi zor gibi görünüyor; ama işini bilen bir rejisör için bulunmaz fırsat. Hemen hiçbir metin bu kadar yaratma zemini hazırlayamaz rejisöre.

Konservatuvarların tiyatro bölümlerinde öğrenciler Shakespeare, Brecht, Molière, Çehov, Ibsen, Dürrenmatt, Miller ve Williams gibi yazarlarla hemen tanışırlar. Türk tiyatrosundan habersiz, Batı tiyatro sanatını hatmederler ve mezun olurlar.

Ben de zorunlu olarak öyle yaptım. Birkaç rastlantı dışında Türk oyun yazarlarının yapıtlarıyla tanışmam, profesyonel tiyatroya başlamamla, Devlet Tiyatrosu'nda oldu. Tuncer Cücenoğlu'nun üst üste *Kördövüşü* ve *Kadınıklar* adlı iki oyununda oyuncu olarak yer aldım.

Bu iki oyundan aldığım o güne kadar tattırılandan çok farklı lezzet, beni diğer yazarlarımızı da okumaya itti. Adı duyulmuş, duyulmamış yazarlarımızı okudum. Üstüne üstlük hiç okumadan onları yok sayıp, "Bizde yazar yetişmiyor ki kardeşim," diyenlerin aksine, rejisörlük serüvenim, bir iki istisna dışında, hep oyun yazarlarımızın yapıtlarıyla sürdü/sürüyor.

Cücenoğlu'nun basılmış, basılmamış tüm oyunlarını da

okudum. 2002'de ise *Kızılırmak* adlı müzikli oyununda, hem de ilk sahnelenmesinde, rejisör olma şansını elde ettim.

Yazarın son yapıtlarından *Çığ* gibi *Sabahattin Ali* de onu ilk sahneye koyacak rejisör için bir şans olacak.

Ne mutlu bu şansı elde edene.

* Devlet Tiyatrosu'nda rejisör, aktör.

YAZINIMIZDAN ERKEN KAYAN YILDIZ

Tuncer Cücenoğlu

İlk gençlik yıllarımda, arkadaşlarımla, özellikle yaz gecelerinde, sırtımızı toprağa verip gökyüzünü ve yıldızları izlemek sanki bir tutkuydu bizim için...

Gökyüzünde donuk noktacıklar gibi durmakta olan bu sayılamayacak kadar çok yıldızın kaç tane olduğu konusunda tahminler de yürütürdük... Ama sonuçta muzip bir arkadaşımız bu soruyu şöyle yanıtlardı:

"Başımızda kaç tane saç teli varsa, gökyüzünde de o kadar yıldız vardır! İnanmayan saysın! "

Sonra suskunca izlemeyi sürdürürdük gökyüzünü...

Arada bir, diğer yıldızların arasından çok parlak bir yıldız belirir, sonra sanki bir şimşek hızıyla aşağıya doğru kayar ve ışıklar saçarak yok olup giderdi...

"Gene bir insan öldü!" derdik biraz da hüzünlenerek...

Çünkü kayan her yıldızın, bir insanın öldüğünün de belirtisi olduğunu benimsemiştik biz de herkes gibi...

* * *

25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğan, 2 Nisan 1948'de Kırklareli'nde katledildiği güne kadar, 41 yıllık kısa ömrüne bir şiir kitabı (*Dağlar ve Rüzgâr*-1934), dört öykü kitabı (*Değirmen*-1935), (*Kağnı*-1936), (Ses-1937), (*Yeni Dünya*-1943), (*Sırça Köşk*-1947), üç roman (*Kuyucaklı Yusuf*-1937), (*İçimizdeki Şeytan*-1940), (*Kürk Mantolu Madonna*-1943) ve bir oyun (*Esirler*-1936) sığdırmayı başararak Türk yazınını zenginleştiren ve toplumcu-gerçekçi öykücülüğümüzün temellerini atmış olan Sabahattin Ali de böylesine kayan bir yıldızdır dünyamızdan...

* * *

Yazar dediğimiz insan, dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun, muhalif olmak, yapıtlarında toplumsal aksaklıkları/çelişkileri yansıtmak ve daha da önemlisi ülkesinde ve dünyadaki haksız savaşlara karşı çıkarak daha yaşanılır bir dünyanın

oluşması için elinden geldiğince çaba göstermek zorundadır.

Bütün bunlar hem ürettikleriyle kalıcı olmanın gereği ve hem de yazar olmanın ön koşuludur. İşte **Sabahattin Ali** de kısacık ömründe yalnızca bunları yapmıştır. Ancak bunun karşılığında işsizlikler, hapislikler yaşamış ve toplumsal muhalefetin öncülüğünü yaptığı *Markopaşa* dönemi sonunda da, denetimli bir senaryoyla yurt dışına kaçarken bir görevli tarafından katledildiğinin söylenmesiyle sonlanan bir yaşam öyküsü biçilmiştir kendisine.

* * *

Yazarımız, 10 Şubat 1947 tarihli *Markopaşa*'nın onuncu sayısında, "Ne İstiyoruz," başlıklı yazısında şunları yazmış: "...Biz istiyoruz ki, şu topraklar ve onun üzerinde yaşayan insanlar, hiçbir yabancı devletin oyuncağı olmasın. Bir karış toprağımıza, bir tek vatandaşımıza bile göz dikilmesin. İster orduya dayanarak, ister bankaya dayanarak, ister dost görünerek, bu topraklarda kendi çıkarlarına yerleşmeye uğraşanlara yüz verilmesin. Dünya işlerinde politikamız, şunun bunun kölece peşinden gitmek değil, bu milletin selametini en iyi sağlayacak yolları müstakil (bağımsız) olarak seçmek şeklinde kendini göstersin."

İşte bugün de geçerliliğini aynı güçle koruyan bu görüşlerin sahibi **Sabahattin Ali; Uğur Mumcu, Abdi İpekçi, Bahriye Üçok, Ahmet Taner Kışlalı** ve benzeri çizgide katledilenler zincirinin ilk halkası olarak aydınlatıcılar

arasındaki yerini almıştır çoktan.Ancak neye yarar ki onu en verimli döneminde bedensel olarak yok edenler, aslında yalnızca kendisini değil, üreteceği olgun yapıtları da daha doğmadan öldürmüşlerdir. Asıl içimi kanatan nokta budur...

* * *

Bu günlerde yapıtlarının Yapı Kredi Yayınları tarafından titizlikle yayımlanmaya başlanması sevindirmiştir hepimizi...

Ancak bugün yazarımız için yapılması gereken iki önemli iş daha vardır. Bunlardan birincisi, Sabahattin Ali'nin öldürülme-

si ile ilgili gizli devlet arşivinin açıklanmasını sağlamaktır. (Bildiğim kadarıyla 50 yıllık süreden sonra her türlü belge açıklanabilmektedir.) Yapacağımız ikinci iş ise, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Carl Ebert'in yardımcısı olarak çalışırken Cumhuriyetimizin en önemli kültür kurumu olan Devlet Tiyatrolarının ilk kuruluş hazırlıklarına da katkıda bulunması nedeniyle, adının söz konusu kurumun bir sahnesine verilmesini sağlamaktır.

Bütün yazar ve sanatçı örgütlerimizi bu gecikilmiş görevlere çağırıyorum.

Not:

Bu yazı, 2 Nisan 2003 günlü *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmıştır.

Mitos-Boyut Yayınları Oyun Dizisi

1. **Vasıf ÖNGÖREN** / Bütün Oyunları *Almanya Defteri / Asiye Nasıl Kurtulur / Oyun Nasıl Oynanmalı / Zengin Mutfağı*
2. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 1
Ah Şu Gençler / Töre / Ocak
3. **Yılmaz ONAY** / Toplu Oyunları 1
Sanatçının Ölümü / Arafta Kalanlar / Karagöz'ün Muamması
5. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 2 *Sarıpınar 1914 / Fehim Paşa Konağı / Resimli Osmanlı Tarihi/ Bir Şehnaz Oyun*
6. **Oktay ARAYICI** / Bütün Oyunları 1 *Nafile Dünya / Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi /Rumuz Goncagül / Tanilli Dosyası*
10. **Ülker KÖKSAL** / Toplu Oyunları 1
Uzaklar / Bir Garip Oyun / Sevdalı Fidanlar / Karanlıkta İlk Işık
11. **Mehmet AKAN**/Toplu Oyunları 1
Hikâye-i Mahmud Bedreddin /Analık Davası / Midirfillik Oyunu
12. **Memet BAYDUR** / Toplu Oyunları 1
Doğum / Limon / Yalnızlığın Oyuncakları / Kadın İstasyonu
13. **Ataol BEHRAMOĞLU** / Toplu Oyunları 1
Lozan / İyi Bir Yurttaş Aranıyor
14. **Yavuzer ÇETİNKAYA** / *Gün Dönerken*
15. **Adalet AĞAOĞLU** /Toplu Oyunları 1
Evcilik Oyunu / Tombala / Çatıdaki Çatlak / Sınırlarda / Bir Kahramanın Ölümü
16. **Şule GÜRBÜZ** / *Akıl Yoktur*
17. **Nikolay GOGOL** / *Bir Delinin Hatıra Defteri*
18. **Tuncer CÜCENOĞLU** / Toplu Oyunları 1
Çıkmaz Sokak / Dosya / Kördövüşü
19. **Sermet ÇAĞAN** / Bütün Oyunları
Ayakbacak Fabrikası / Savaş Oyunu
20. **Memet BAYDUR** / Toplu Oyunları 2
Düdüklüde Kıymalı Bamya / Aşk / Vladimir Komarov
21. **Adalet AĞAOĞLU** /Toplu Oyunları 2
Çıkış / Kozalar / Kendini Yazan Şarkı / Çok Uzak Fazla Yakın
22. **Güngör DİLMEN** / Toplu Oyunları 1
Midasın Kulakları / Midasın Altınları / Midasın Kördüğümü
23. **Samuel BECKETT** / Bütün Oyunları 1
Godot'yu Beklerken / Düşenlerin Hepsi / Oyun Sonu
24. **Samuel BECKETT** / Bütün Oyunları 2
Tüm Kısa Oyunları (29 Oyun)
25. **Behiç AK** / *Bina*
26. **Harold PİNTER** / *Ay Işığı* (Çev.: Filiz Ofluoğlu)
27. **KAFKA OYUNLARI**
Baba ve Oğul / Kafka'nın Kadınları / Kafka'nın Şeyi
28. **İsmet KÜNTAY** / Bütün Oyunları
Tozlu Çizmeler / Evler Evler / 403. Kilometre

29. **George TABORI**/Toplu Oyunları 1 (Ç.: Ö. Nutku)
Bir Casusa Ağıt / Weisman ile Kızılyüz
30. **BURAK M. UÇAR** / Toplu Oyunları 1
Umut Cinayeti / Oda Saklambacı / Şamatacılar
31. **KANADA OYUNLARI** / D. FRENCH-G. WALKER
Pırpırlı Yaşam / Karanlık Güçler Üstadı (Zastrozzi)
32. **Tuncer CÜCENOĞLU** / Toplu Oyunları 2
Helikopter / Yıldırım Kemal/ Kadıncıklar
33. **David MAMET** / Toplu Oyunları 1
Oleanna / Glengarry Glenn Ross / Şal / Tiyatroda Bir Yaşam
34. **Yılmaz ONAY** / Toplu Oyunları 2 *Karadul Efsanesi/ Hücre İnsanı /Prometheia/Karakedi Geçti/Tren Gidiyor*
35. **Memet BAYDUR** / *Tensing*
36. **Yakovos KAMBANELLİS** / *Savaş Baba* (Ç.: P. Abacı)
37. **Dinçer SÜMER** / Toplu Oyunları 1 *Kâtip Çıkmazı / Eski Fotoğraflar / Gül Satardı Melek Hanım / Maviydi Bisikletim*
38. **Memet BAYDUR** / Toplu Oyunları 3
Yeşil Papağan Ltd. / Sevgi Ayakları / Kamyon
39. **Çetin ALTAN** / Toplu Oyunları 1
Çemberler / Tahterevalli / Dilekçe / Mor Defter
40. **Ülker KÖKSAL** / Toplu Oyunları 2 *Sacide/ Yollar Tükendi / Ademin Kaburga Kemiği / Gün Dönerken*
41. **Cevdet KUDRET** / *Yaşayan Ölüler*
42. **Lev TOLSTOY** / *Savaş ve Barış* (Çev.: C. Çapan)
43. **Ülkü AYVAZ** / Toplu Oyunları 1 *Nihavent Longa/ Vali-i Vilayet Hadem-i Devlet/ Yeniden Yaratmak*
44. **Herbert ACHTERNBUSCH** / *Çizme ve Çorapları*
45. **Nezihe MERİÇ** / *Çın Sabahta*
46. **Ingeborg BACHMANN** / Radyo Oy. (Çev.: A. Cemal)
Bir Düş Alışveriş / Ağustos Böcekleri/ Manhattan'ın İyi Tanrısı
47. **Güngör DİLMEN** / Toplu Oyunları 2 (Kadın Oyunları)
Bağdat Hatun/Kurban/Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını
48. **Memet BAYDUR** / *Kutu Kutu*
49. **William SHAKESPEARE** / *Titus Andronicus*
50. **S. TSANEV-S. STRATİEV** / Bulgar Oyunları
Yaşam İki Kadındır/Otobüs
51. **Ödön von HORVATH** / Top. Oyunları 1
Viyana Ormanlarından Masallar/ İtalyan Gecesi/ Don Juan Savaştan Geliyor/ Figaro Boşanıyor
52. **Müjdat GEZEN** / Toplu Oyunları 1
Hamlet Efendi/ İstanbul Müzikali
53. **Jean GİRAUDOUX** / Toplu Oyunları 1
Troya Savaşı Olmayacak/ Kaptan Cook'un Gezisine Ek
54. **Alexandre DUMAS**/ *Üç Silahşörler*
55. **Bilgesu ERENUS** / *Kırmızı Karaağaç*

56. **Orhan GÜNER** / Toplu Oyunları 1 *İkinci Nöbetçinin Sıkıntıları/Sevdalı Bulut/Antonius, Kleopatra ve Aradabir Caesar*
57. **Özen YULA** / Toplu Oyunları 1
Ay Tedirginliği/ Dünyanın Ortasında Bir Yer
58. **Tuncer CÜCENOĞLU** / Toplu Oyunları 3
Şapka/ Ziyaretçi/ Matruşka/ Öğretmen
59. **Savaş DİNÇEL** / *Gürültülü Patırtılı Bir Hikâye*
60. **Zeynep AVCI** / *Gılgamış*
61. **Frank WEDEKİND**/Toplu Oyunları 1
Lulu/ İlkbahar Uyanışı
62. **William SHAKESPEARE** / Toplu Oyunları 1
Kısasa Kısas/ Onikinci Gece/ Venedik Taciri
63. **ABELARD ve HELEOİSE** / *Mektuplar* (Ç.: Z. Avcı)
64. **Güngör DİLMEN** / Toplu Oyun. 3 *Kısa Oyunlar (7 Oyun)*
65. **Gevher MURAD** / *Külahlı Bey Külahsız Bey*
66. **Roland TAPOR** / *Joko'nun Doğum Günü*
67. **Ali BERKTAY** / *Kerbela*
68. **Eugène IONESCO** / Toplu Oyunları 1
Amédée / Ölüm Oyunları / Macbett
69. **Cuma BOYNUKARA** / Toplu Oyunları 1
Günaydınlara Uyanmak / Çok Geç Olmadan/ Muhtaro
70. **Erhan GÖKGÜCÜ** / Toplu Oyunları 1
Gerçek Kurbanın Acısı / Duyarlılık Üzerine Vivace
71. **AİSKÜLOS-SOFOKLES** / Eski Yunan Tragedyaları 1
Persler / Antigone (Ç.: Güngör Dilmen)
72. **Ülkü AYVAZ** / *Külhanbeyi Operası*
73. **Tuncer CÜCENOĞLU** / *Boyacı*
74. **Eugène IONESCO** / Toplu Oyunları 2
Ders / Kel Şarkıcı
75. **Turgay NAR** /Toplu Oyunları 1
Çöplük/ Şehrazat'ın Oyunu/ Kuyu/ Terzi Makası
76. **Memet BAYDUR** / Toplu Oyunları 4 *Elma Hırsızları/ Yalancının Resmi/ Genel Anlamda Öpüşmek / Çin Kelebeği*
77. **Ali H. NEYZİ** / Toplu O. 1
Alas Hatun/ Yardirektörün Eşi/ Mektuplar
78. **Tamer LEVENT** / *Ya Tutarsa*
79. **Müjdat GEZEN** / *Salak Oğlum*
80. **Behiç AK** / *Ayrılık*
81. **Müjdat GEZEN** / *Babam*
82. **Funda GİNYOL** / *Konstantiniye'nin Güneşi*
83. **Dinçer SÜMER** / Toplu O. 2 *Gecenin Kulları / Memuroğlu Memur*
84. **Müjdat GEZEN** / *Gırgıriye*
85. **Eşber YAĞMURDERELİ** / *Akrep*
86. **Işıl ÖZGENTÜRK** / Toplu Oyunları 1
Küçük Sevinçler Bulmalıyım / Avluda

87. **Özen YULA** / Toplu Oyunları 2 *İstanbul Beyaz, Rakı Rengârenk / Kırmızı Yorgunları / Gözü Kara Alaturka*
88. **Güngör DILMEN** /Toplu Oyunları 4
Deli Dumrul / Akad'ın Yayı
89. **S. Wolfgang von GOETHE** / *Urfaust* (Ç. Ahmet Cemal)
90. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 3
Gençlik ve Çocuk Oyunları (7 Kısa Oyun)
91. **Tuncer CÜCENOĞLU** / *Neyzen*
92. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 4
Duvarların Ötesi/ Kanaviçe/ Paramparça/ Güneşte On Kişi
93. **Ülker KÖKSAL** /Toplu Oyunları 3
Besleme/ Önce Sevgi/ Dünyanın Yaşlı Çocukları
94. **Coşkun IRMAK** / Toplu Oyunları 1
İtaat Deneyi/ Eylül Penceresi/ Eli Metreden/ Gece Boyunca
95. **Eugène IONESCO** / Toplu Oyunları 3
Kral Ölüyor / Gönüllü Katil / Ölüler Ülkesine Yolculuk
96. **Bernard-Marie KOLTÈS** / Toplu Oyunları 1
Batı Rıhtımı / Zenci ile İtlerin Dalaşı
97. **Ülkü AYVAZ** /Toplu Oyunları 2 *Geriye Bakma / Bağlanma*
98. **Behiç AK** / *Hastane*
99. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 4
Pembe Evin Kaderi/ Güneşte On Kişi
100. **ÖDÜLLÜ OYUNLAR** 1/Kadıköy Bel. Oyun Yarışması. *Ölü Törenleri / Ormanda / Düşmanla Sevişenler / 3 Ekim'de Nostalji / Sapan*
101. **Kâzım ERYÜKSEL** / Toplu Oyunları 1
Adalet Adaleti Arıyor / Yontu
102. **Turgut ÖZAKMAN** / Toplu Oyunları 5
Duvarların Ötesi/ Kanaviçe/ Paramparça
103. **Eugène IONESCO** / Toplu Oyunları 4
Gergedanlar/ Bavullu Adam/ Şu Kahpe Dünya
104. **Memet BAYDUR** / Toplu Oyunları 5
Maskeli Süvari / Menekşe Korsanları
105. **Savaş AYKILIÇ** / Toplu Oyunları 1
Ah Şu Büyükler / Aşk Grevi
106. **Erman CANATAN** / Toplu Oyunları 1
Batakhane Güzeli / Uyumsuzlar / Evin Kadınları
107. **George TABORI** / *Brecht Dosyası* (Ç. Yılmaz Onay)
108. **Bilgesu ERENUS** / *Halide*
109. **ÖDÜLLÜ OYUNLAR 2** / Kadıköy Bel. Oyun Yarışma.
Murat İldan-*Büyünün Gözleri*/A. Önel-*Baton ya da Baton*
/Kerim Yavuz- *Şeytan Tırnağı* /Hasan Öztürk - *İlmik İlmik*
110. **Güngör DİLMEN** / Toplu Oy. 5 *Kuzguncuk Türküsü / Şan, Şeref, Ün=Amfitrüon / Troya İçinde Vurdular Beni*
111. **Kâzım ERYÜKSEL** / Toplu Oyunları 2
Başaklar / Mahkûmlar

112. **Raşit ÇELİKEZER** / Toplu Oyunları 1
Yağmurum Olsana / Yanlış Adamlar
113. **MENANDROS** / Eski Yunan Komedyaları/ *Huysuz Adam*
114. **Civan CANOVA** / Toplu Oyunları 1
Kıyamet Sularında/ Kızıl Ötesi Aydınlık
115. **Civan CANOVA** / Toplu Oyunları 2
Erkekler Tuvaleti / Sokağa Çıkma Yasağı
116. **Cuma BOYNUKARA** / *Ölüm Uykudaydı*
117. **Cuma BOYNUKARA** / Toplu Oyunları 2
Ateşle Gelen / Mem ile Zin
118. **Caner BİLGİNER** / Çağdaş Ortaoyunları 1
Hayırlı Evlat / İnternetçi
119. **EURİPİDES**/ Eski Yunan Tragedyaları 2 / *Bakkhalar*
120. **A. VEFİK PAŞA**/Eski Türk Oyunları 1 / *Zoraki Tabip*
121. **ÂLİ BEY**/Eski Türk Oyunları 2
Ayyar Hamza / Kokona Yatıyor
122. **Yakovos KAMBANELLİS** / *Odisea Evine Dön*
123. **Raşit ÇELİKEZER** / Toplu Oyunları 2
Mutlu Beraberlik / Bir Kuşluk Vakti
124. **Behiç AK** / *Tek Kişilik Şehir*
125. **Özen YULA** / Toplu Oyunları 3 *Gayri Resmi Hurrem /Sahibinden Kiralık/ Yakındoğu'dan Emanet*
126. **Teodor KASAP** / Eski Türk Oyunları 3
Pinti Hamit / İşkilli Memo
127. **Thomas JONİGK** / Genç Alman Yazarları 1
Torun İstiyorum
128. **RECAİZADE EKREM** /Eski Türk Oyunları 4
Çok Bilen Çok Yanılır
129. **Cuma BOYNUKARA** / *O'nun Saltanatı*
130. **Roland Schimmelpfenning** / Genç Alman Yazarları 2
Uzun Zaman Önce Mayısta
131. **Thomas BRASCH** / Genç Alman Yazarları 3
Kadınlar. Savaş. Komedi
132. **Raşit ÇELİKEZER** / *Hiçbir Şey*
133. **Yakovos KAMBANELLİS** / *Harikalar Avlusu*
134. **Güngör DİLMEN** / *Osmanlı Dram Tiyatrosu*
135. **Civan CANOVA** / Toplu Oyunları 3
Ful Yaprakları/Düğün Şarkısı
136. **Marius von MAYENBURG** /Genç Alman Y. 4 *Ateş Yüzlü*
137. **Tuncer CÜCENOĞLU** / Çığ
138. **Ülker KÖKSAL** / Toplu Oyu.4 *Kısa Oyunlar (8 Adet)*
139. **SOFOKLES** / *Kral Oidipus*
140. **William SHAKESPEARE** / *Aşkın Çabası Boşuna*
141. **Vala THORSDOTTIR** / İzlanda Oyunları (Café-tiyatro)
142. **Cuma BOYNUKARA** / Toplu O. 3 *Suyun Rengi / Beceriksizler*

143. **Coşkun IRMAK** / *Siyah Çoraplılar*
144. **Reiner Werner FASSBİNDER** / Toplu Oyunları 1
Kahvehane / Korku Kemirir Ruhu / Kerhaneci
145. **Feraizcizade M. ŞAKİR** / Eski Türk O.n.ş *İlk Göz Ağrısı*
146. **William SHAKESPEARE** / *V. Henry*
147. **Yakovos KAMBANELLİS** / *Yol İçerden Geçer*
148. **Sinan BAYRAKTAR** / *Definename*
149. **W. SHAKESPEARE** / *Kral John*
150. **Maksim GORKİ** / Toplu Oyunları 1
Küçük Burjuvalar / Yegor Bulıçov ve Diğerleri
151. **E. VOLDER–P. POURVEUR** / Belçika Oyunları 1
Oda ve Adam / Kuzey Işığı
152. **Güngör DİLMEN** / Toplu Oyunları 6
Devlet ve İnsan/ İttihat Terakki/ Hakimiyeti Milliye Aşevi

BERTOLT BRECHT / BÜTÜN OYUNLARI

(Yayınlanmış olanlar)

Cilt 3 Üç Kuruşluk Opera/ Mahagonny / Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü/ Lindberghlerin Uçuşu / Anlaşma Üzerine Baden Öğreti Oyunu/Evet Diyen / Evet Diyen. Hayır Diyen/ Önlem (1930)/Önlem (1931)

Cilt 4 Mezbehaların Kutsal Johanna'sı/ Kuraldışı ve Kural/ Ana (1933) /Ana (1938)

Cilt 6 Küçük Burjuvanın Yedi Ölümcül Günahı / Horasyalılar Kuriasyalılar / Carrar Ananın Silahları/ III. Reich'ın Korku ve Sefaleti

Cilt 7 Galilei'nin Yaşamı (1938/39)/ Gelileo (Amerika Metni)/Galilei'nin Yaşamı (55/56) / Dansen/ Demirin Fiyatı Nedir

Cilt 8 Cesaret Ana ve Çocukları/ Lukullus'un Sorgulanması (1940) / Lukullus'un Sorgulanması (1951) / Lukullus'un Mahkûmiyeti / Sezuan'ın İyi İnsanı

Cilt 9 Puntila Ağa ve Uşağı Matti / Urturo Ui'nin Yükselişi / Simone Machard'ın Düşleri

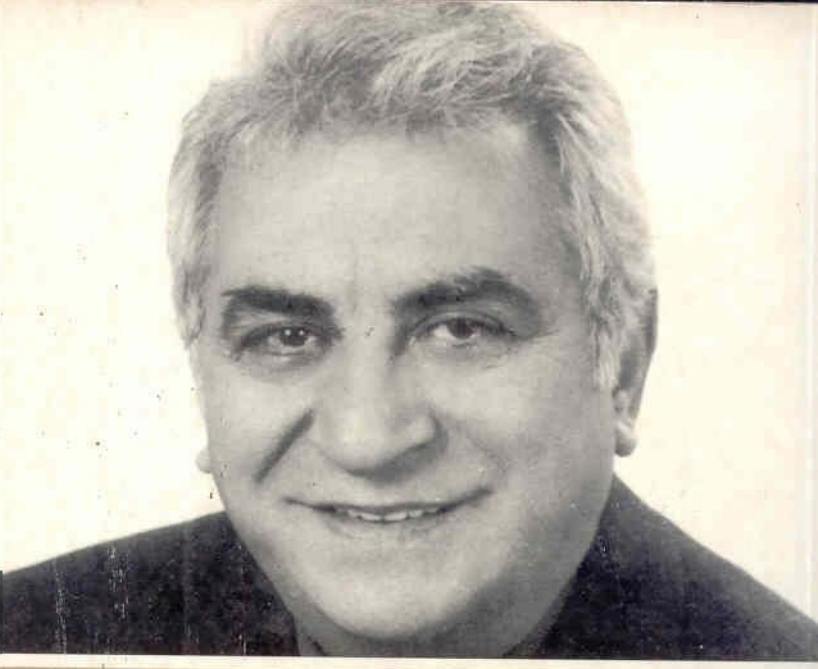
Cilt 10 Schweyk / Malfi Düşesi

Cilt 11 Kafkas Tebeşir Dairesi / Sofokles'in Antigone'si

AMERİKAN OYUNLARI DİZİSİ

(Türkçe- İngilizce birarada)

1. **Ay ile Yarış** / Michael JOYCE
2. **Küçük Tilkiler** / Lillian HELLMAN
3. **Sırça Hayvan Koleksiyonu**/ Tennessee WILLIAMS
4. **Ot, Krem ve Esmer Şeker** / Samuel HAY
5. **Satıcının Ölümü** / Arthur MILLER

Sabahattin Ali,
toplumcu-gerçekçi edebiyatımızın öncüsü
yazar **Sabahattin Ali**'nin gördüğü baskıları,
yaşadığı bunalımlı günleri ve hunharca katledilmesi
olayını anlatan belgesel bir oyun.
Eser, Sabahattin Ali'nin yaşamındaki belgelerden,
dost ve tanıdıklarının anılarından
ve mahkeme tutanaklarından yola çıkarak
yakın tarihimize ait bu gerçek trajik olayı
yeniden gündeme getiriyor.